

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GRUNDTVIGS HØJSKOLE

FREDERIKSBORG

1961

GRUNDTVIGS HØJSKOLE

FREDERIKSBORG

1961

Redigeret af
S. HAUGSTRUP JENSEN

*

Udgivet af
ELEVFORENINGEN

*

Frederiksborg Amts Avis Bogtrykkeri
Hillerød

Grundtvig på Borch's kollegium, 1843.

GRUNDTVIG OG FOLKET

Ved Hundreårsfesten for Grundtvigs Fødsel, som i 1883 fejredes bl. a. ved et stort Folkemøde i Kongens Have i København, blev der sunget en Sang af Digteren Hostrup, som meget træffende karakteriserer Grundtvig bl. a. i følgende Vers:

En Vækker han var som ingen før
i Svaghedstider trange.
Han banked' saa fast paa Hjærtedør
med store Syner og Sange.
Hans Sang og Syner er Folkets Arv —
de rejse dets Mod, de styrke dets Marv,
de lyse for Slægterne mange!

En mere rammende Betegnelse end Ordet »Folkevækker« kan næppe findes for Grundtvig, naar man vil samle hele hans dybt indgribende og meget omfattende Livsgerning under et. Alt, hvad han udrettede som Præst og Skolemand, som Historiker og Videnskabsmand, som Skjald og Folketaler, som Profet og Reformator, tog Sigte paa dette ene: at vække det danske Folk op af den Dvaletilstand, som det var hensunket i i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede efter Krigen med England 1807—14, Freden i Kiel, Norges Afstaaelse 1814 og Statsbankerotten i 1813.

Gang paa Gang har Grundtvig i sin Digtning talt om denne Sløvhedstilstand:

Folket sov som Lig i Kiste,
Kæmper sov som Kampesten.

eller:

Det var Fimbulvinterdage
trindt i Nord med Frost og Kuld,
Sovehjerter uden Mage
laa paa Rad i Dun og Uld.

Selv om hele denne Periode, der dog oplivedes af et frugtbart Reformarbejde paa mange Omraader, maaske knap var saa død og aandløs, som den tager sig ud, set tilbage fra den paafølgende straalende Guldalderperiode, staar det fast, at saadan følte Grundtvig det; og det var denne Følelse af Fædrelandets ydre og Folkets indre Nød, der kaldte ham til at sætte alle Evner og Kræfter ind for atter at skabe Liv i Danmark. Livskraften manglede i Kirke og Skole, i Salmesang og Digtning, i Dagliglivet og i Folkets Forhold til Historien, og det blev Grundtvigs store Maal — som forøvrigt de fleste romantiske Digteres — at vække Folkelivet af Dvale. I 1824 udtrykker han det saadan: Det gælder »Oplivelsen af Nordens Helteaand til kristelige Bedrifter paa en med Tidens Tarv og Vilkaar stemmende Bane«. I et Digt til sin 70 Aars Fødselsdag 1853 siger han, at det store Maal, han havde stilet efter hele sit Liv, »det var at se mit Folk opvakt af Søvn og af Dvale, til Kærlighedens Magt som Dug i dybe Dale«.

Det var Folkets aandelige, kristelige og nationale Vækkelse, Grundtvig kæmpede for hele sit lange Liv.

Enhver, der kender Grundtvigs Levnedsløb, ved, hvordan han brugte forskellige Metoder for at naa dette Maal. I sin Ungdom optraadte han som Moralprædikant og Revser og bedømte alt ud fra en snæver Bibelkristendoms Maalestok. Senere søgte han gennem Oversættelserne af Saxos og Snorres Krøniker at skabe en Læseverden for derigennem at vække Folkets historiske Sans. Men først, da han lærte at give Afkald paa Digterberømmelsens Laurbærkrans og Videnskabsmandens Ære for at stille sin Sang og sine Syner i Guds og Folkets Tjeneste, begyndte han at faa Indflydelse paa sit Folk. Først da han blev en Evangeliets Forkynder i Stedet for en Lovens Haandhæver, en Trøster i Stedet for en Tugter, og især da han fik Øje paa, at kun det levende Ord paa Mordersmaalet kan vække et Folk af Dvale, begyndte Værket at lykkes. Aarelange Overvejelser og indre Kampe gik forud, før Grundtvig kunde tale klart om Maal og Midler i det store Vækkerarbejde, han satte alt ind paa. Jeg skal ikke her skildre den lange Udvikling, hans Tanker om Folk og Folkelighed gennemgik, men jeg vil prøve at skildre disse Tan-

ker, som de fremtræder omkring 1840, da Grundtvig nærmede sig de 60 Aar, og derefter sige lidt om deres Indflydelse paa vort Folks Liv.

Der findes en meget kendt, men ogsaa meget rammende Anekdote om, hvordan Grundtvig i 1836 ved Reformationsjubilæet fik Besøg af en kendt tysk Teolog, Marheinke, der underholdt ham med den tyske Teologis spekulative Modsætning mellem Tænken og Væren. Det var ved denne Lejlighed, Grundtvig svarede: »I store Filosofer glemmer tit Livet over Opførelsen af jeres Tankebygninger«. Disse teoretiske Modsætninger interesserede ham ikke. »Nej«, sagde Grundtvig. »min Modsætning er Liv og Død«. I disse Ord har vi efter min Mening Nøglen til hele Grundtvigs Tankeverden. Liv og Død er Grundordene ikke blot i hans Digtning, men i hele hans Gerning. Han saa hele Tilværelsen som en Kamp mellem Livets og Dødens Magter, og han saa det som Menneskets Maal at kæmpe paa Livets Side i denne store Dyst. Dette gjorde Grundtvig selv, og et Sted siger han: »Om jeg bekæmper Tysk og Latin, om jeg priser og ophøjer Modersmaalet i Folkets Mund eller Friheden og Kristendommen, saa sker det bestandigt for Livets, for Menneskelivets Skyld«.

Menneskelivet var for Grundtvig noget underfuldt, højt hævet over Dyrenes Liv i Kraft af Aand og Ord. Hostrup siger, at de to Hovedtanke, der ligger til Grund for Grundtvigs Liv og Færd, er disse: at Mennesket er skabt i Guds Billede, og at Gud er blevet Menneske. De bærer hele hans Vidnesbyrd med Mund og Pen, i Sang og Tale.

Grundtvig var ikke blind for, at ogsaa i Mennesket raser Kampen mellem Liv og Død. Men han troede paa Livets Sejr, fordi Menneskets inderste Natur er i Pagt med Gud. Menneskenaturen er ganske vist »faldet blandt Røvere«, men Gud har i Jesus Kristus sat saa stærke Kræfter ind i Verden, at Døden kan overvindes. Naar Mennesket vil »lægge Støvet i sin Skabers Haand«, da kan det trygt vente alting i »Naturens Orden«.

Ud fra denne Tro paa, at det guddommelige er det oprindelige og egentlige i Mennesket, er det, at Grundtvig hævder Menneskets Ret til at vokse i Frihed efter Livets indre Love. Livet er saa rigt og mangfoldigt, saa dybt og underfuldt, at det ene Menneske ikke kan skrive Lovene for det andet Menneskes Udvikling. Ikke blot den enkelte, men ogsaa ethvert Folk maa have Frihed til at leve efter sit Væsens dybeste Trang og sin egen Natur. Derfor kæmpede Grundtvig for Frihed overalt, hvor Livet rører sig.

Historien opfattede Grundtvig som Menneskeslægtens Levnedsløb, en Strøm af Liv fra Verdens Skabelse til Nutiden. Historien var for ham ikke blot et tilfældigt Kaos eller et Spil af materielle Aarsager og Virk-

ninger, men en Udvikling mod et bestemt Maal, et stort Drama, hvis Digter og Iscenesætter er Gud, og hvori de Rollehavende er Jordens forskellige Folkeslag.

Også dette Drama er en Kamp mellem Lys og Mørke, mellem Liv og Død:

Mens Graven kastes, Vuggen gynger,
og *Liv* udsletter Dødens Spor,
saa immer sig igen forynger
hver ædel Slægt i Syd og Nord.

Hvert Folk havde efter Grundtvigs Mening sin Rolle at spille i dette store Drama, sin historiske Besøgelsestid og sin særlige Indsats at bringe. Derfor forandres Historiens Skueplads fra Tid til Tid. Det var hans Overbevisning, at som det i Oldtiden var Folkeslagene omkring Middelhavet, der var Historiens Hovedfolk, saadan var det i Nytiden Nordens Folk, der skulde øve deres historiske Indsats.

I den berømte Indledning til Nordens Mytologi i 1832, hvor han taler om Aandslivets Genfødselse, siger han: »Nu kommer Raden til os, saa enten maa Videnskabeligheden uddø, eller i en højere Orden genfødes i Norden«. Nu lyder Menneskeandens Kald til Nordboerne.

Det er altsaa ikke blot en overmodig Grille hos Grundtvig, naar han priste »Norden i det hele og Danmark frem for alt«. Han mente ikke dermed, at Nordens Folk stod over andre Folk, men han mente, at deres historiske Besøgelsestid stod for Døren, at der var en historisk Opgave for dem at løse. Og det var dette, han ville vække Nordens Folk og især sit eget til at se.

Grundtvigs Tanker om *Folkelighed* bunder i dette historiske Grundsyn. Det er ham, der har gjort Ordet »Folkelighed« gangbart i vort Sprog og givet det sit Indhold. Selv siger han:

Folke-Lighed er et nordisk Ord,
lempeligt løser det Lighedens Gaade.

Grundtvig har givet dette Ord en saa nordisk og gennemdansk Klang, at det vanskeligt kan oversættes til fremmede Sprog uden at tabe i Indhold. Det betyder for ham ikke blot det *populære* i Modsætning til det, der kun er for de faa og udvalgte; det betyder heller ikke blot det *demokratiske* i Modsætning til det aristokratiske, og det betyder heller ikke blot det *nationale* i Modsætning til det fremmede. (Man kan f. Eks. godt være Nationalist, uden at være folkelig).

Ordet betød for Grundtvig alle de tre ovennævnte Ting, men tillige noget mere og dybere. Det betyder: et Folks bevidste Fællesskab om sine historiske og aandelige Værdier med Folkeanden som den drivende Livskraft.

Det folkelige er for Grundtvig først og fremmest et bestemt (konkret) Udtryk for det menneskelige. Menneskelighed findes overalt, hvor Mennesker lever, idet det er selve Menneskets Natur og Væsen. Men Menneskeligheden præges overalt af Tid, Sted og Levekaar. Grundtvig udtrykker det saadan: Menneskelivet er overalt iklædt Folkelighedens Klædedragt; og ligesom der ikke er to Bøgeblade, der er helt ens, er der heller ikke to Mennesker, som er fuldstændig ens, »og ligesom man fordærver to Heste med forskellig Drift i sig ved at behandle dem ens, saaledes er det Daarekistevisdom at ville behandle alle Mennesker ens«.

Mennesker er forskellige baade udvortes og indvortes. Der er for det første Forskel paa den mandlige og den kvindelige Del af Menneskeheden, men de er bestemt til ved kærlig Vekselvirkning at understøtte og gavne, glæde og udvikle hinanden. Men Menneskeslægten har ogsaa i Tidens Løb naturligt delt sig i adskilte Folkefærd, hver med sit Tungemaal og sine Ejendommeligheder, og jo kraftigere ethvert Folk værner om sin Frihed og Selvstændighed, sit Fædreland og sit Modersmaal, des frodigere udvikler Menneskelivet sig i alle Retninger, des frugtbarere bliver Vekselvirkningen mellem Jordens Folkefærd, og des sandere og klarere bliver Oplysningen om hele Menneskelivet.

Og det samme gælder de enkelte Mennesker indenfor Folkene. Jo friere de hver for sig kan følge deres egen Natur og benytte deres Kræfter og Kundskaber, des mere vil Folkelivet blomstre til »fælles Bedste«.

Den første Betingelse for Folkelighed er altsaa efter Grundtvigs Mening, at man anerkender Forskellene mellem Mennesker og respekterer deres Ejendommeligheder. Men det egentlige Grundlag er, at et Folk bliver sig selv bevidst som en Enhed, forskellig fra andre Nationer. Grundtvig har givet en god Bestemmelse af, hvad et Folk er, i Verset:

Til et Folk de alle høre,
som sig regner selv dertil,
har for Modersmaalet Øre,
har for Fædrelandet Ild.
Resten selv som Dragedukker
sig fra Folket udelukker,
lyser selv sig ud af Æt,
nægter selv sig Indfødsret.

Det er kendt, hvordan Grundtvig manede det danske Folk til ikke at foragte sit eget, selv om det var smaat, og hvordan han drillede os for vor Liggen paa Maven for det fremmede. Han bekæmpede drabeligt alt »det udanske« i Danmark, f. Eks. Latinens og Tyskens Overgreb, og opfordrede til at bygge paa »det ægte Danske«. Han advarede mod de Færre, der truede den danske Folkelighed: Den falske danske Beskedenhed og den nationale Egenkærlighed. Og han advarede ethvert Folk

mod at være sig selv nok og nære Ligeegyldighed overfor Menneskeheden i det hele og Hadskhed og Ubillighed især overfor Naboerne.

Hans Syn paa Folkeslagenes indbyrdes Forhold var dette: Ethvert Folk maa have Frihed til at leve sit Liv og virke efter sin ejendommelige Aand, men det maa unde andre Folk Ret til det samme og aldrig glemme, at »alle Folkeslag er Grene paa Menneskehedens store Træ«.

Det folkelige Fællesskab indenfor en Nations Rammer skal bestaa dels i en bevidst Følelse af Samhørighed mellem Slægterne og dels i en Følelse af Fællesskab mellem de forskellige samtidige Klasser og Partier i et Folk. Det er en folkelig Opgave »at vende Fædrenes Hjerte til Børnene og Børnenes til deres Fædre«, 3: at vække og nære den historiske Sans. Men det er ogsaa en Opgave at bygge Bro over Standsforskelle og Klassefordomme.

Midlerne til at fremme det folkelige Fællesskab var for Grundtvig dels en *folkelig Oplysning*, der kan udbrede en ensartet folkelig Danelse (Højskoletanken) og dels en *fri folkelig Forfatning*, der respekterer Ejendommelighederne hos Folk og Enkeltmand og sigter paa »fælles Bedste«.

Men det inderste i Folkelivet var efter Grundtvigs Mening den dybe og dunkle, usynlige, men dog virkelige og virksomme Livskraft, som han kaldte *Folkeaanden*. Om den taler han tit. Bl. a. siger han: »Naar Aanden kommer over et helt Folk . . ., da viser det sig klarlig, at den er en Livskraft, der ikke blot føles i alle Lemmer, men forener dem til at virke som med et Legemes samlede Styrke, saa hvad der ellers er umuligt, bliver nu baade muligt og sker virkeligt af alle som een. — Det er denne Aand, som har sit levende Udtryk i Modersmaalet og indblæser det al den Ild og Kraft, som man finder i alle folkelige Skjaldes og Taleres Ord, og som man undertiden ogsaa kan spore i deres Skrift«. Folkeaanden er altsaa for Grundtvig ikke et Resultat af de enkelte Menneskers Stemninger og Følelser, men Aarsagen til dem, Folkelivets og Folkelighedens Kilde. Det var denne slumrende Folkeand, denne usynlige Livskraft, Grundtvig vilde vække, og de nordiske Folks historiske Opgave var efter hans Mening at vise Verden, hvordan et frit Folkeliv skal leves. Det var dette, Bjørnson sigtede til i sin Tale ved Grundtvigs Jordefærd, hvor han bl. a. sagde: »Hvad Grundtvig har gjort for at forene Nordens Folk er efter mit Tykke større end alt, nogen anden har gjort; thi at forene i en fælles Opgave er den stærkeste Forening, som findes«. Vi Danske kan roligt tilføje, at ingen anden Enkeltmand i saa høj Grad som Grundtvig har været med til at vække og danne vort Folk og dets folkelige Bevidsthed.

Ernst J. Borup. *)

*) Artiklen er hovedparten af et foredrag, som Borup holdt i 1933 på Hindsgavl.

Fra Hørvejen.

HJEMLIGT OG FREMMED

Danmark og Europa, kulturelt

Det er umuligt at udtale sig med sikkerhed, når der spørges om, hvordan de kulturelle virkninger bliver af et kommende nært økonomisk og politisk fællesskab i Vest-Europa. Man kan blot i almindelighed sige, at det i høj grad vil afhænge både af den karakter, som fællesskabet får, og af den folkelige og materielle livskraft, der findes i det enkelte land.

Bag ved de øjeblikkelige europæiske samlingsbestræbelser ligger for det første et håb om, at der igen kan blive et sådant frit samkvem mellem landene som det, der fandtes i »gamle« dage, d.v.s. før 1914. Men desuden går tankerne i store kredse også i retning af, at der bør skabes en union, som selvstændigt kan hævde sig over for de to verdensmagter, USA og Sovjet. Hvor stor indflydelse en sådan union vil få kulturelt beror bl. a. på, hvilke nationer der bliver medlemmer, og om unionen tager form af et samarbejde — altså bliver et statsforbund, eller den bliver en regulær sammenslutning — en forbundsstat. I sidste tilfælde er der sket en ny statsdannelse, og da bliver de kulturelle udslag givetvis kraftigere. Alligevel er ingen i stand til at forudse, om følgerne bliver væsentligt negative eller positive for de forskellige deltagende folks kulturliv.

Den 10. august 1961 anmodede den danske regering om forhandling om Danmarks evt. optagelse i »Det Europæiske Økonomiske Fællesskab«, den såkaldte Rom-union, der som et af de første skridt henimod Europas forening er stiftet af Frankrig, Vesttyskland, Italien, Luxembourg, Belgien og Holland. Som følge heraf er der blevet fremsat en lang række pessimistiske kultur-udtalelser. Så bekymret ser nogle på fremtiden, at de taler om Danmarks nationale, d.e. kulturelle udslettelse. Man siger også, at et nært europæisk samarbejde vil føre til en svækkelse af vore forbindelser med det øvrige Norden; døren vil blive lukket i til de lande, som vi hidtil i lang tid har følt os nærmest tilknyttet. Nogle taler om, at der vil opstå nye uro-faktorer i grænselandet, hvis der bliver fri vandring af arbejdskraft og kapital, hvad de seks staters plan som bekendt går ud på. Andre frygter, der kommer en trist folkeblending ud af det, en »folkegrød«, som en af vore ældre forfattere udtrykker sig. Enkelte peger på, at vi endnu er for tæt på besættelsestiden til at indlade os på aftaler, hvori vor nabo mod syd indtager en fremtrædende plads. En del frygter, at vi efterhånden vil blive opslugt; selv om vi måske er modne til samarbejde på kulturens forskellige områder, er det ikke sikkert, at de andre kan se bort fra deres nationalistiske interesser. Der peges også på, at den evangeliske kirke i Danmark vil komme ud for så alvorlig en udfordring fra romerkirken, at den bukker under. Andre er bange for, at en mængde u håndgribelige, men væsentlige ting vil gå tabt: jævnheden og ligheden i vore offentlige forhold, menneskeligheden og friheden i vort almindelige hverdags-livssyn, hele vor livsform som danske frygter man skal gå til grunde, og man taler om, at kulturel ensretning bliver resultatet.

Imod al den pessimisme kan man nok komme med indvendinger. Først, at pessimismen for så vidt er malplaceret, eftersom kulturstrømninger ikke lader sig standse af statsgrænser. Vi oplever dagligt, hvordan udenlandsk overflade-civilisation flyder ud over landet gennem ugeblade, film, presse, fjernsyn og radio. Det er tvivlsomt, om afhængigheden af fremmed kultur i så henseende kan blive meget stærkere, end den er. Men heller ikke dyberegående kulturelle strømninger kan lukkes ude. De vil komme hertil og ramme de gamle hovedområder i dansk kulturliv: kirken, skolen og grænselandet. Er der styrke og alvor i en kulturel udfoldelse, kan selv den mest afsondrede stat ikke i det lange løb stoppe den, end ikke med pigtråd og mure. — Dernæst er der heller ingen grund til at glemme, at den betydning, en udenlandsk kulturpåvirkning får, helt afhænger af, om vi modtager eller bearbejder eller afviser den. Der er eksempler på alle tre muligheder, også på den sidste. I nyeste tid har vi f. eks. sagt nej til to fremmede giftstrømme, bolsche-

vismen og nazismen, sidstnævnte endog mens grænsen var trådt ned, og landet fyldt med tyske tropper. Oftest har vi dog bearbejdet indflydelserne og ført dem over i vort eget kulturliv.

Vi har jo lært om, hvordan et nyt Danmark opstod efter 1864 og også lært at glæde os derover. At et gammelt, af mange elsket land samtidig gik til grunde, har ikke rørt os så meget. Vor historie må på én gang forurolige os og indgive håb, fordi den fortæller om, at der flere gange er gået et gammelt Danmark under og et nyt blevet til. Historien lærer os, at vi ikke skal lytte for meget til dem, der maler kulturelle skræmbilleder. Kultur dør ikke sådan uden videre, og selv om den forhåndenværende skulle gå under, bliver det ikke den første, det er gået på den måde. Det turde heller ikke blive den sidste. Historien løser ganske vist ingen problemer. Alligevel kan nogle hovedlinier hjælpe os til lettere at få øje på vor egen tids opgaver og at se dem i en større sammenhæng.

Den tidligste stærke kulturpåvirkning kom til os sydfra og vestfra med kristendommen. År 1100 stod der 1000 kirker i Danmark. Hundrede år senere var tallet steget til 2000. Men hvor kom præsterne fra? Her er danmarkshistorien næsten tavs. Vi ved dog besked med, at mange engelske biskopper kom hertil. En række navne er bevaret på de mest fremtrædende. Skønt Ansgar var tysker, og flere gejstlige kom sydfra, så er de fleste nye ord ikke fra Tyskland. Alle kulturpåvirkninger fører fremmede ord med sig. Et lands ordforråd er vel det mest fintmærkende barometer for indflydelse udefra. De ukendte ord, der kom hertil med kristendommen, stammede fra græsk og latin, men kom for størstepartens vedkommende via engelsk. Det gælder ord som: kristen, kirke, præst, biskop, skriften, helvede, kalk, disk, kors og mange flere. Nogle kristne ord er indkommet via tysk, men dansk sprogforskning tør fastslå, at den første store kulturstrøm udefra, nemlig kristendommen, væsentligt er kommet herind vestfra.

I højmiddelalderen, kaldet valdemarstiden, blev Danmark for alvor en del af Europa kulturelt set. Dengang nåede den romersk-katolske kirke sin magts højde. Og det var kirkens mænd, som forvaltede ikke blot den kirkelige, men også den almindelige kulturelle påvirkning. Mange unge tog til Frankrig for at studere, og det var navnlig fra Paris, at kulturstrømmen nu bredte sig nordpå. Der havde den katolske videnskab sit hovedkvarter med en mængde fremragende lærere. De unge samledes i høresalene på Paris' universitet eller søgte til klosteret St. Geneviève i Paris' udkant. Her holdt den berømte Abailard sine forelæsninger for hundreder af tilhørere. Absalon, Peder Sunesøn, Gunner, den senere Viborg-biskop, der skrev fortalen til Jyske Lov, var blandt

dem, der besøgte Frankrig. Her traf Absalon den franske munk Vilhelm, som fulgte med til Danmark, hvor han bl. a. bragte orden i Eskildsø kloster og grundlagde Æbelholt kloster vest for Hillerød. Vilhelm fik siden en umådelig indflydelse både på kirkens og statens sager, han fik mange danske elever og kom til at stå som et af de vigtigste bindeled mellem Danmark og Europa.

I senmiddelalderen ebbede den franske påvirkning ud, og der satte en umådelig nedertysk (nordtysk, plattysk) påvirkning ind. Studierejserne til Frankrig blev færre. Derimod drog man til tyske universiteter. 1400—1450 var der kun indskrevet 39 nordiske studerende ved Paris' universitet, deraf 16 danske. Men der var 718 i Tyskland, alene ved universitetet i Rostock 335. Hvor kolossal påvirkningen blev, kan vi endnu spore i vort sprog. Der var en så overmægtig indflydelse i gang, at Danmark i tiden 1350 til 1450 var lige ved at blive tvesproget. De sydslesvigske købstæder blev det jo. Men ikke blot dansk — alle nordiske sprog bærer i dag vidne om den tyske kulturs kraft. Remser man ord op, som dengang kom sydfra, er det ikke til at forstå, at det er lånt gods, så fast er de groet i dansk: slagter, fyrbøder, lygte, kurv, glas, støvler, fremmed, fin, mene, blive, frygte, arbejde, bange o.s.v. Det, der skete under den plattyske indtrængen, svarer til, om nuværende, pæredanske ord som *blive, frygte, arbejde, bange* begyndte at vige for *become, fear, work, afraid* — for nu at nævne ord fra det sprog, vi for tiden er under stærkest påvirkning af. Det ville vel være utænkeligt, men eksemplet nævnes for at vise, hvor intens kulturpåvirkningen sydfra var i senmiddelalderen. Dengang var der fare for, at de nordiske landes, navnlig Danmarks sprog og kultur skulle gå til grunde. Årsagen til påvirkningens voldsomhed var ikke blot tyskernes kulturelle overlegenhed, men skyldtes også et vældigt antal indvandrere sydfra og desuden vistnok også, at landets ledelse svigtede; man begyndte f. eks. at udstede regeringsskrivelser på nedertysk. Trods alt var det ikke blot noget trist, der skete. Påvirkningen udefra medførte en stærk udvikling af de nordiske folks begrebs- og tankeverden. Især på de etiske og religiøse livsområder viste der sig en ny fylde og rigdom. Når Danmark ikke gik folkeligt til grunde i middelalderens sidste år, skyldes det, at det fremmede ikke blot blev ukritisk modtaget, men det blev også bearbejdet og brugt med selvstændighed på hjemlig grund. Mange fremmede tanker blev omformet og tilpasset til vort danske naturel — og på samme måde virkede den tyske kulturstrøm i Sverige og Norge.

Men strømmen sydfra fortsatte. I reformationsårhundredet havde vort folk tysk sprog så nært inde på livet som aldrig før. Man regner med, at den danske adel og et flertal af borgerne i de danske købstæder for-

stod tysk, kunne læse det og vel også tale det nogenlunde. Baggrunden herfor var ikke blot lutheranismen. Det hang sammen med hele den almindelige kulturelle afhængighed af Tyskland. I danske breve fra den tid kan man træffe en tankeløs efterplapren af tyske ord. Det minder mest om nutidens snobberi for engelsk og amerikansk. Det var imidlertid især vildfremmede højtyske ord, man flottede sig med, og derfor blev der aldrig tale om så gennemtrængende en indflydelse som under den nedertyske påvirkning i middelalderens sidste del. Selv om der blev talt og skrevet meget højtysk, navnlig hos adelen og ved hoffet, og skønt der blev kommanderet på tysk i hæren, var der ikke mere fare på færde. Den højtyske og heller ikke en lidt senere fransk påvirkning slog nogensinde rod i den almindelige befolkning.

Men selv om der ikke mere var sproglig risiko, blev også de 200 år efter reformationsårhundredet præget af, at stærke tyske kulturbølger skyllede ind over landet og løb videre ud over hele Norden. Pietismen ca. 1725 var af tysk oprindelse. Rationalismen ca. 1775, der havde den vest-orienterede Holberg som forløber, rummede både engelske og franske elementer, men mest gennemgribende var stadig den tyske indflydelse. Romantikken fra ca. 1800 var også dybt afhængig af tysk romantik.

Men hermed nærmer vi os det store vendepunkt. Romantikken er den sidste virkeligt omfattende kulturpåvirkning, som vi har modtaget fra Tyskland. Midt i forrige århundrede standsede strømmen fra syd. Dansk nationalitet blev sig bevidst, først i grænselandet, senere i hele folket under indtryk af de slesvigske krige. Tabet af Sønderjylland efterlod Danmark isoleret, både fra Norden og Europa. Men der gik ikke mange år efter 1864, før nye kulturstrømme førtes ind over Danmark, men nu særlig vestfra. Nye europæiske ideer, særlig på kunstens og samfundslivets områder, bragtes hertil fra England og Frankrig. Det var linien fra Holberg, som blev videreført. Det betød ikke, at forbindelsen mod syd varigt og helt blev afbrudt. Men vort lands politiske mellemværender med Tyskland i de sidste 100 år har alligevel til dato ophævet den brede og levende kontakt, som eksisterede til midten af det 19. århundrede.

I dag kan stillingen vel gøres sådan op, at vi trods nazisme og besættelsestid har en nær forbindelse mod syd på enkelte områder, navnlig på det videnskabelige gebet, selv om dansk og nordisk videnskab altid har været af mindre spekulativ art end den tyske. Følgen heraf har været en forholdsvis let tysk-dansk forståelse og tankeudveksling på dette felt. Men på andre og mere iøjnefaldende områder er vi i dag under vestlig påvirkning. Det gælder vore offentlige forhold, det gælder presse

og litteratur, vore daglige vaner og hele vort almindelige hverdagslivssyn. Vest-påvirkningen er kommet både fra England og Frankrig og sidst også fra Amerika.

Skiftet i det 19. århundrede skyldtes ikke os. Årsagen var Tysklands forandring. Forhen var kun enkelte af de mange tyske lande større end de nordiske riger. Før var hverdagene ikke meget forskellige i Danmark og Tyskland. Livssyn og samfundsopfattelse heller ikke. Men det er alligevel urigtigt at kalde Danmark en tysk kulturprovins indtil 1850. Snarere var der tale om et gammelt kulturelt »fællesmarked«. Men så kom forandringen. Det begyndte med den tyske frihedskrig mod Napoleon, større tyske stater blev til, Tyskland samledes, 1870 blev kejserriget proklameret, og snart var Tyskland en imperialistisk stormagt. Luthers, pietismens og romantikkens Tyskland fortonede sig. Bismarcks, Wilhelms og Hitlers militaristiske storstat tonede frem. Tyskland var blevet nyt og ukendeligt. Og Danmarks kulturelle orientering gik nu vestover. Man kan naturligvis pege på, at også Frankrig og England var imperialistiske magter med undertrykkelse af farvede folkeslag i Afrika og Asien. Alligevel var der hos dem noget, som vi og de andre nordiske folk tiltaltes af. Fra fransk tænkning modtog vi lighedstanken, fra England kom frihedstanken. Begge dele kom til at sætte præg på Danmarks og de øvrige nordiske landes forfatninger og hele samfunds- og kulturliv. I kejserriget syd for vor grænse var begge dele temmelig hjemløse. Men i Norden fandt tankerne gammel grobund, og de har præget kulturudviklingen hos os indtil i dag, hvor vi skal tage stilling til vor egen tids europæiske samlings- og samarbejdsplaner.

Siden 1. marts 1960 har Danmark været medlem af »Det Europæiske Frihandelsområde«, kaldet EFTA eller »de syv«. Men vi har samtidig været tilhængere af, at der skridtvis bør komme et samarbejde med Rom-unionens lande, en tilknytning eller eventuelt en tilslutning. En tilnærmelse er allerede sket med det skridt, Danmark og England tog i august. Selv om der i første række ligger økonomiske motiver bag ved henvendelsen, rejser der sig også kulturelle problemer af stor rækkevidde, som det er nødvendigt at overveje, og som her kun skal antydes.

Det vigtigste punkt kulturelt er betingelserne for bevarelsen af vor frihed i et forenet Europa. Det gælder den personlige frihed, som den er forankret i grundlovens paragraffer om frihedsrettighederne. Og den folkelige frihed, som den tog form under folkebevægelserne i de sidste 150 år i alle de nordiske lande og under disses lange kamp for uafhængighed af hinanden. Kan man være sikker på, at den suverænitetsindskrænkning, der vil følge med det europæiske samarbejde i Rom-

unionen, ikke undergraver den personlige og folkelige frihed? Det er svært at spå om. Unionstraktaten siger ikke noget derom. Men der kan i forbindelse med spørgsmålet være grund til at tænke på, at en fuldt suveræn stat ikke altid er en god garant for friheden. Mon ikke de amerikanske negeres frihed er bedre beskyttet i forbundsstaten USA, end den ville være det i en helt selvstændig stat ved navn Arkansas med Little Rock som hovedstad? En stærk, suveræn stat kan godt have ufri individer og et svagt folkeliv. Alligevel er det sandsynligt, at der på frihedsområdet bliver en del at forsvare for de nordiske lande, der går ind i de seks' union. Men det er på den anden side givet, at en sådan union for andre europæiske folk vil betyde en befrielse. Hvilket brud på isolation og ufrihed vil den ikke efterhånden kunne komme til at betyde for f. eks. portugiserne, om de bliver deltagere. For tyskerne, der kommer ud af Bismarck- og Hitler-tidens ulykker, må Rom-unionens europæiske samarbejde stå som noget forjættende og befriende. Selv om dette ikke er tilfældet i de nordiske lande, så er der store egne af Europa, hvor det håb må leve i mange, om ikke den enkeltes frihed bedst beskyttes, ved at nationalstatens magtbeføjelser indskrænkes til fordel for en overstatslig myndighed. Allerede den fri vandring af arbejde og kapital, som man forudser, vil tage noget af det tunge skyts fra den enkelte stat, svække dens mulighed for at gribe ind i enkeltmands forhold og skaffe ham større udfoldelsesmuligheder.

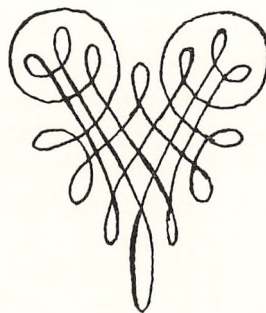
Indskrænkning af statens suverænitet er altså ikke ensbetydende med begrænsning af den personlige frihed. Og heller ikke af den folkelige frihed, eftersom stat og folk ikke er det samme. Politik og folkelighed er ikke eet og det samme. Kan vi fastholde personlig frihed, og *bruger* vi den, da har vi i virkeligheden også folkelig frihed, hvad samarbejde vi end går ind i. Bevarer vi friheden, men opstår der så *ikke* et levende dansk folkeliv, da sker vel det, som må ske, at en ligegyldig og åndelig doven befolkning taber sin folkelighed og forsvinder i en eller anden ensrettet overflade-civilisation. Det ville være en sørgelig afslutning på Danmarks tusind år. Men kommer dansk folkeliv til ny udfoldelse ved mødet med andre nationer, da vil vort land i *bedste* fald kunne komme til at bidrage til mere frihed for mennesker i andre nationer og til større mellemfolkelig forståelse og i *værste* fald, d.v.s. hvis unionen udvikler sig til en superstat med ensretning og uniformitet, vil vi være i stand til at sprænge os ud af den, selv om den »gælder for en periode af ubegrænset varighed«. Det er før sket, at folkelivet viste sig stærkere end en traktat, som talte om, at noget var »up ewich tosamen-de ungedeelt«. Men vil i øvrigt ikke netop det forhold, at det nye fællesskab i Europa skal opbygges af flere, helst efterhånden af alle de

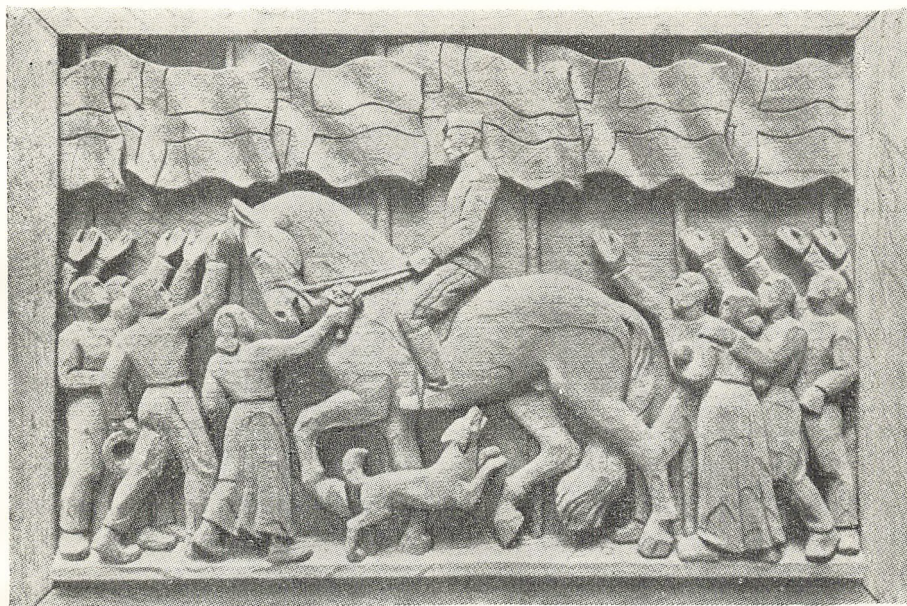
vesteuropæiske nationer, vise sig at være den solide modvægt mod, at der opstår en overstæt, som undergraver folkenes rettigheder. Jeg er tilbøjelig til at tro det og dermed også til at tro på, at kulturel udfoldelse i frihed får gode betingelser i et stærkt samarbejdende Europa.

Men jeg tør ikke tage det standpunkt uden samtidig at lytte til alle de indlæg i debatten, der går imod det. Der er navnlig een ting, som får os til at føle os utrygge, nemlig det selskab, vi kommer i. Hver gang vi nævner Tysklands navn, begynder vi at tænke på Dachau, Stutthof, Theresienstadt, Frøslevlejren, Belsen, Sachsenhausen, Neuengamme, Buchenwalde . . . og vi hvisker til hinanden, at fra det folk kan man vente sig alting. Og det er givet, at noget i Tyskland er farligt, nemlig Vesttysklands territoriale krav på Østtyskland. Det spørgsmål kan måske igen gøre Tyskland aggressivt. Der kunne også nævnes andre foruroligende forhold i efterkrigstidens Tyskland. Spørgsmålet er imidlertid, om ikke netop et virkeligt vesteuropæisk samarbejde kan blive det, der forhindrer en ny tysk nationalegoisme.

Men selv om vi ser bort fra disse virkeligt store usikkerhedsmomenter, er der alvorlige problemer, som specielt angår Danmark. Den største fare for os ved Rom-unionen er uden tvivl, at der kan komme en regulær tysk infiltration i gang, navnlig i Sønderjylland, men i øvrigt i hele landet. Derfor vil det måske heller ikke slå til under de kommende forhandlinger blot at tage forbehold til beskyttelse af Færøerne og Grønland. Det kan vise sig nødvendigt med flere forbehold. Vort særlige problem er nu engang, at vi er et lille land med en stor nabo. Tysklands fordel i en eventuelt kommende union er, at det er et stort og talrigt folk. Som modvægt herimod må det lille land også have ret til fordele og først og sidst til den fordel, at overgangsordninger og andre varige forholdsregler, som skønnes nødvendige, kan gennemføres, uden at Danmark af den grund bliver deklasseret i det samarbejde, som måske snart står for døren.

S. Haugstrup Jensen.

Genforening.

ET SØNDERJYSK PROBLEM

Nordslesvigs befolkningsudvikling

Før Sønderjylland kom under Tyskland i 1864, havde det et nogenlunde alsidigt udviklet erhvervsliv. Ganske vist var de fleste mennesker beskæftiget ved landbrug, men sammenlignet med det øvrige Jylland levede forholdsvis mange af industri, handel og skibsfart.

Slesvig og Holsten var med til at dække Nordjyllands behov for flere vigtige industrivarer, ligesom den sejlskibsfart, der havde hjemme på vestkysten, betød meget for Danmark. En tid overvejede man at bygge en regulær havn på Rømø for herfra at kunne eksportere kvæg til England.

Skibsfarten mistede imidlertid hurtigt sin betydning, da landet kom under Preussen. Planerne om den nævnte havn blev skrinlagt, og i stedet for realiseredes fra dansk side havnebyggeriet i Esbjerg.

Også handel og industri forfaldt efter 1864. Da her ikke fandtes vigtige råstoffer, betalte det sig ikke for Tyskland at holde liv i de bestående virksomheder; man havde jo langt bedre muligheder længere sydpå.

Landbrug blev således hurtigt det helt dominerende erhverv, men om nogen fremgang var der ikke tale. De tyske toldlove begunstigede pro-

duktion af kød og korn, hvilket sammen med den store bortvandring af folk, tillige med adgangen til at sammenlægge landbrugsejendomme, befordrede fremkomsten af en ret ekstensiv driftsform.

Fra at være vort lands vigtigste udfaldsport mod de fremmede lande før 1864, blev Slesvig, og for så vidt også Holsten, nærmest til en udmark i det tyske rige, som ingen interesserede sig for erhvervsmæssigt set.

Det overrasker derfor ikke, at Nordslesvig i 1920 fremtrådte som en forarmet landsdel. Store områder var næsten folketomme, landbrugsejendommene var utidssvarende store, bygningerne forsømte, og hvad den almindelige grundforbedring angik, var man langt bagefter Danmark. Hertil kommer, at landevejene oftest var elendige, og jernbanelinjet nettet ganske mangelfuldt.

Erhvervenes stagnation afspejler sig tydeligt i Nordslesvigs folketal i den tyske tid. Mens Danmark næsten fordoblede sit indbyggertal fra 1864 til 1920, voksede Nordslesvigs kun med omkring 11 pct., og fra at være en af Jyllands tættest befolkede egne var det blevet en af de tyndest befolkede, et forhold, der ikke har ændret sig siden. Mens hele vort lands befolkningstæthed nu er 105 pr. km², er Sønderjyllands kun 54, Tønder amts endda 31, hvilket er landets laveste.

Årene siden genforeningen har som bekendt stort set bragt Sønderjyllands erhvervsliv på fode. De trafikale forhold er nu lige så gode som i det øvrige Danmark, vejene er måske endda bedre, og landbruget er, for så vidt jordbundsforholdene tillader det, også kommet med. Derimod har industrien stadig en del at indhente. Sønderjylland har i vore dage $\frac{1}{20}$ af landets befolkning, men knap $\frac{1}{30}$ af alle industriarbejdere — eller for at sammenligne med to områder, hvis folketal hver for sig er af samme størrelsesorden som hele Sønderjyllands: I Vejle amt er 5,2 pct. af befolkningen industriarbejdere og i Ringkøbing 3,7 pct., mens det i Sønderjylland kun er 3,2 pct., og i Tønder amt endda under 1,0 pct.

Man kunne hævde, at det er rimeligt, at man først har ophjulpet landbruget og derefter tager fat på industrien. Er der netop ikke i de seneste år en stærk stigning i antallet af industribeskæftigede?

Dette sidste er rigtigt, i hvert fald for en del af Sønderjyllands vedkommende, men tilsyneladende vil man under den videre udvikling kunne komme ud for vanskeligheder, som man ikke har kendt i det øvrige Danmark, da industrien begyndte at vokse frem her.

Den for hele landet almindelige bortvandring af unge fra landet har siden århundredskiftet givet anledning til en stor indvandring til byerne, hvor mange af dem, der forlod landbruget blev industriarbejdere. De sønderjyske byers ringe industrielle udvikling har imidlertid med-

ført, at man i denne landsdel ikke har kunnet give beskæftigelse til så mange mennesker, som landdistrikterne har afgivet. Overskudsbefolkningen har derfor i vid udstrækning måttet søge til byerne i det øvrige land.

1935—50 omfattede bortvandringen fra de sønderjyske landdistrikter ikke mindre end 15.000 mennesker. Til landsdelens byer er på samme tid kun indvandret 4000, således at tabet til det øvrige land, eventuelt til udlandet, omfatter 11.000. Fødselsoverskuddet var 1935—50 35.000, men befolkningstilvæksten kun 24.000; der er og bliver et tab på 11.000.

Som man kunne forudse, har Åbenrå-Sønderborg amt fastholdt forholdsvis flest, nemlig 88 pct. af fødselsoverskuddet. Her begyndte industrialiseringen tidligt at gøre sig gældende; de tilsvarende tal for Haderslev og Tønder amter er 58 pct. og 46 pct.

I de seneste år har, som mange husker, især een stor virksomhed præget udviklingen i Sønderborg amtsrådsreds. Man kan i denne del af amtet ikke alene »forsørge« sit eget fødselsoverskud, men også opsuge ret mange fra andre egne af landet, naturligt nok fortrinsvis fra naboamterne. 1951—60 har der været beskæftigelse til et antal, der svarer til 190 pct. af fødselsoverskuddet. I Sønderborg amtsrådsreds synes udviklingen således at være kommet ind i et heldigt leje. Men taget som helhed har Sønderjylland heller ikke i det sidste årti kunnet beskæftige hele sit fødselsoverskud. Antallet, der er rejst, synes at ligge omkring 6000. Haderslev amt har fastholdt omtrent lige så stor en del som tidligere, hvorimod Tønder amt kun har fastholdt ca. 12 pct. af fødselsoverskuddet, og det viser sig, at amtets samlede folketal fra 1951 til 1960 kun er vokset med 600; visse år er folketallet endda gået ned, i 1959 med over 250!

Naturligvis er det ikke let at vurdere, hvilke følger de sidste 25 års ret store bortvandringer vil få for Sønderjylland. Umiddelbart vil man måske tænke, at når landdistrikterne ikke har kunnet beskæftige overskuddet, og byerne ikke har haft brug for den derved frigjorte arbejdskraft, er skaden vel ikke saa stor. Trods alt er der jo — bortset fra de enkelte tilfælde i Tønder amt — ikke tale om affolkning, men kun om en langsommere tilvækst, end det øvrige land har haft.

Man må imidlertid huske, at de, der har forladt området, gennemgående er i de bedste aldersklasser, hvad arbejdsevne angår. Statistikken afslører da også, at Sønderjylland har forholdsvis flere ældre mennesker end landet som helhed. Hertil kommer, at de tilbageblevne tæller mange ufaglærte. Dette giver fare for relativ stor sæsonbetonet arbejdsløshed. Til tider har dette spillet en stor rolle i Sønderjylland, om-

end de mange offentlige arbejder, vejanlæg og grundforbedringsarbejder m. v., netop her har reduceret ledigheden betydeligt.

Ifølge en af nationaløkonomernes mange teorier kan den omtalte bortvandring føre udviklingen i Sønderjylland ind i en såkaldt ond cirkel: En forringelse af arbejdskraftens kvalitet medfører lavere indkomst, hvilket giver større skattebyrde for den enkelte som følge af de forøgede sociale udgifter. Dette vil videre medføre dårligere skoleforhold, herunder den faglige uddannelse, hvilket yderligere forringer arbejdskraftens duelighed.

Det er imidlertid ikke alene ud fra rent erhvervsmæssige og økonomiske synspunkter, at man må beklage den store bortvandring fra Sønderjylland. Man har jo her en national forpligtelse, og denne er ikke blevet mindre, efter at der syd for grænsen er kommet en meget stor befolkningstilvækst.

Hvilken betydning den store forskel i befolkningstætheden nord og syd for grænsen vil få, når vi ved optagelsen i Det Europæiske Økonomiske Fællesskab må åbne grænsen for fremmed arbejdskraft og kapital, kan næppe fastslås på forhånd.

Der findes således — jævnfør den omtalte onde cirkel — eksempler på, at svagt udviklede områder ved tilslutning til større økonomiske enheder bliver endnu svagere. Men det kendes også, at underudviklede områder inden for et land ret pludselig er kommet med, fordi det lavere omkostningsniveau har virket tillokkende for industrivirksomheder.

Netop fordi Sønderjylland ikke er fulgt med i den erhvervsmæssige udvikling synes begge muligheder at kunne skabe vanskeligheder her. Sammenlignet med de egentlige industriregioner i Europa er hele landsdelen, ja for så vidt hele Danmark, jo et svagt udviklet område, der kan risikere at blive endnu svagere. Skulle der omvendt på et eller andet tidspunkt vise sig fordele ved at investere større beløb i Sønderjylland åbner, som alle ved, Romtraktaten mulighed for at fremmed kapital kan anbringes her.

Hvor meget, der er forpasset, ved ikke i tide at sikre Sønderjyllands industrialisering, kan kun tiden vise. Men det er nok vigtigt, at man, hvad enten vi tiltræder det store centraleuropæiske fællesskab nu eller senere, fra dansk side prøver at udbygge Sønderjyllands erhvervsliv i hvert fald så meget, at man ikke får en yderligere forringelse af de befolkningsmæssige forhold sammenlignet med nabolandets grænse-regioner.

Måske åbner der sig nye muligheder, hvis Sønderjylland som før 1864 igen bliver vor vigtigste udfaldsport mod de andre lande. Kan landsdelen ikke selv klare den investering, der i dette tilfælde kræves,

må hele Danmark ligesom efter 1920 påtage sig en større eller mindre del af byrderne, »for ellers kommer tyskerne og hjælper os dermed«.

Mange har siden 1945 haft den opfattelse, at Nordslesvig nu var genvundet endeligt, og at den nationale brydning herefter i det væsentlige foregår i Sydslesvig. Det kan ikke benægtes, at der skete et ryk mod syd lige efter tyskernes totale nederlag. Men det bør ikke overraske os, hvis Tyskland ved sin *bevidste* grænsepolitik bl. a. de store investeringer i det nordlige Sydslesvig (Program Nord), i det lange løb opnår mere end Danmark, der ikke fører nogen virkelig aktiv politik.

Europas hastige udvikling henimod et omfattende økonomisk, og senere politisk, fællesskab kan let komme bag på os i Danmark. Det er således et stort spørgsmål, om Nordslesvig i erhvervsmæssig henseende allerede nu er modent til en økonomisk genforening med Tyskland.

Anton Mariegaard.

På Askov, 1902.

TRE HØJSKOLEBILLEDER

Magister Rosenkjær skriver 1959 i en kronik: »Vi lever mellem andre mennesker, er bundne til dem og vil nok først blive egentlige mennesker, naar vi føler værdien og rigdommen ved denne bundethed«.

Det bliver sagt om vort forhold til andre af jordens folk, men det maa jo gælde baade vor vidtspændende samtid og vor fortid. Man kunne bruge et andet ord end bundethed: sammenhæng. Det har altid hørt til højskolens fornemste opgaver at føre eleverne ind i denne dobbelte sammenhæng af samtid og fortid. Derved vakttes vor nysgerrighed, og vi maatte stadig spørge: hvorfor? naar vi mødte noget, vi ikke forstod.

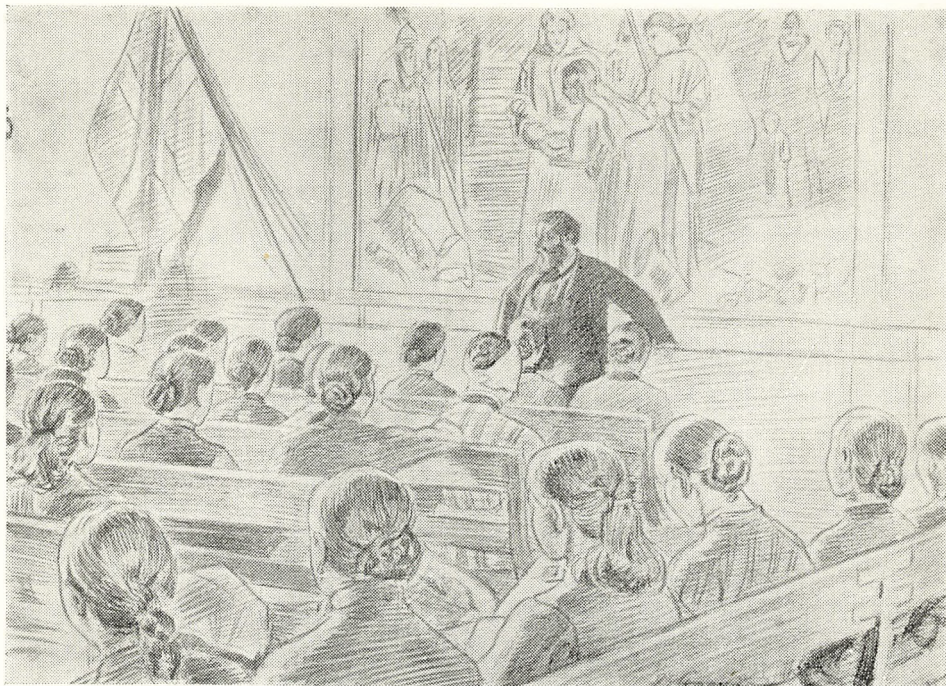
Hvis vi blader i billeder fra højskolens historie, kan vi derfor ikke nøjes med at konstatere: her er et billede fra Vallekilde, her et fra Askov, her et fra Frederiksborg. Vi maa spørge: hvorfor er de saa forskellige? Paa Vallekilde-billedet staar een mand foran en flok elever, som fylder salen. Bag ham er billedet af Ansgar, der døber et lille barn, og ved siden af vajer Dannebrog. Vi kan straks se, hvad den skole vil.

Paa Askov-billedet ser man hele lærerflokken. Man glemmer helt at se paa udsmykningen, der ellers nok kan sige noget om »den historiske skole« og om interesser for Norden og for »hjælpekilder og næringsveje«, — og Grundtvig skimtes i baggrunden. Men elevernes lytten er kun givet i een skikkelse. — Og tager vi det tredie billede, maa vi søge lidt, før vi ser, hvem der er lærer, og hvem der er elev.

De tre billeder viser den linie, vi har bag os i højskolen, sammenhængen bagud, det springbrædt, hvorfra den nuværende generation kan gaa videre frem.

Vallekilde-billedet er typisk for »den store højskoletid« efter 64, da en hel række unge drog ud og begyndte ganske smaat og privat at samle ungdommen for at give den mod til at tage fat under de vanskelige forhold. L. Schrøder siger 1907: »De mænd, som har grundet skolerne fra tiden efter krigen, har selv prøvet at leve et ungdomsliv med en vid synskreds, rigt paa aandelige indtryk, som førte til betydningsfulde venskaber, og de har ønsket at hjælpe andre til at opleve det samme«, — for de mente, det ville være vejen frem baade menneskeligt og praktisk. Disse gamle ord gælder ogsaa for de senere generationer i højskolens arbejde. Det er vore ungdomsoplevelser, som faar os til at gaa ind i oplysningsarbejdet.

Pionererne efter 64 var enkeltmænd. Selv hvor det som i Askov og Testrup var et par kammerater, blev det een mand, som »tegnede« skolen, netop fordi »sagen« var dem altovervejende, og saa maatte den af dem, som egnede sig bedst til det, være lederen. Der var baade mellem Schrøder og Nutzhorn og mellem Nørregaard og Baagø et forbilledigt samarbejde. Hver skole havde sit præg. Roar Skovmand karakteriserer med faa ord skolernes maal: Triers som »sjælens dannelse«, Testrups som »personlighedens dannelse«. Askov havde en særlig stilling som den foreløbige fortsættelse af Rødding, hvis grundlægger, Flor, slog fast, at »lærerne paa hans skole skulle være en kreds af jævnbyrdige, dygtige mænd, hvor forstanderen blot stod som den første blandt ligemænd«. Naar Askov senere blev et samlende midtpunkt i højskolen, beroede det paa, at L. Schrøder var vel egnet til at virkeliggøre denne tanke. Til skolens maal, udtrykt af Schrøder og Appel, hørte at knytte til sig »mænd, som i videnskabelig henseende stod paa højde med, hvad tiden har at bringe, men hvis hjerter var vendt saaledes, at de gerne ville give, hvad de gennem deres forskning hentede, til folkeligt brug«. Indsluttet i ordet folkelig var for dem begge det maal, »at hjælpe eleven til at se . . . at alt det, der hører tiden og rummet til, kun er en afglans af det, som hører det evige liv til, og at begære for sig del i dette som det væsentligste, et menneske kan komme til at eje«.

På Vallekilde, 1888.

Vallekilde-billedet med skolens leder alene overfor eleverne, er gyldigt helt til vor tid, — først efter 2. verdenskrig, da skolerne bliver selv-
ejende institutioner, blegner dette symbol. Det betegner ikke en under-
kendelse af dygtige medlærere. Men saa længe den enkelte mand maatte
staa inde for skolens økonomi, tog han kun den risiko, hvis der var
noget bestemt, ofte en nydannelse indenfor højskolen, som han ikke
kunne lade være at sætte alt ind paa at virkeliggøre. Hans lærere var
da ofte hans elever eller kammerater, som sluttede op om ham, fordi de
brændte for samme sag. Der blev derved enhed og harmoni over hver
enkelt skole, selv om lærerne indbyrdes var højst forskellige. At den
enkelte leder ikke var diktator, finder vi bekræftet af Wartenweiler
1910: »Jeg fandt ingensteds en stram organisation, ingensteds en afgjort
leder, — derimod en hel mængde selvstændige enheder, inderligt for-
bundne til et harmonisk hele«.

Grundtvig gav os ideen til højskolen. Men selv om han udkastede
tanker om Sorø og Gøteborg, sagde han ikke: saadan skal det gøres.
Derfor har vi kunnet faa den store mangfoldighed og forskellighed in-
denfor højskolen, og derfor har den kunnet overføres til andre lande

med hensyntagen til forholdene der — og dog saadan, at vi genkendte højskolen.

Paa Askov begyndte man tidligt med 2. aars kursus. Det lykkedes og blev en af grundene til, at Askov 1878 fik en udvidet vinterskole, hvortil de andre højskoler kunne sende deres elever til videre personlig udvikling. Den norske højskolemand Viggo Ullmann skildrer forskellen mellem Trier og Schrøder og dermed de to skoler: »Trier er den ypperste til at vække ellers aldeles upaavirkede folk, mens man hos Schrøder fik dobbelt udbytte, naar man mødte med visse forudsætninger.* Selv hos forkæmperne for en skole i Sorø var der ingen tvivl om, at hvis man skulle nøjes med en udvidelse af en bestaaende højskole, maatte det blive Askov, — og Nørregaard og Baagø blev faste medarbejdere i april maaned, naar deres egen vinterskole var forbi.

Nu kunne da det store maal naas, at samle en større kreds af jævnybyrdige lærere. Naturvidenskaben holdt sit indtog med Poul la Cour, biblioteksarbejdet udbyggedes af Poul Bjerger, sprogvidenskaben af Marius Kristensen, samfundslæren fik en mere fremtrædende stilling ved Even Marstrand o. s. v. Hvis man følger denne linie videre, ser man, hvordan Askov stadig har forstaaet at drage ny fag ind i arbejdet, naar de var blevet betydningsfulde for det enkelte menneske og for samfundet.

Naar en kreds af »Venner af den danske højskole« ønskede at give Frederiksborgmusæet et billede fra Askov, maa det ses paa denne baggrund. Højskolen var naaet et skridt videre. Nu havde alle højskolerne mulighed for at lade eleverne fortsætte, og man havde faaet en stærkere forbindelse med videnskaben, som man forstod var nødvendig for højskolens lærere. Mindet om dette maatte bevares. Opgaven blev givet til Erik Henningsen, situationsmaleren. Han opholdt sig paa Askov hele sommeren for at leve sig ind i forholdene, og da fru Schrøder var syg, boede han hos Appels. Han fik overladt Appels laboratorium til tegnestue, og til stadigt selskab havde han mig, som endnu ikke gik i skole. Jeg sad paa bordet ved siden af hans tegnebrædt og saa mange illustrationer til julehefter blive til. Erik Henningsen malede ogsaa enkeltbilleder af hovedpersonerne paa det store billede, men naar han arbejdede i Dagmarsalen, var jeg med og sad paa en skammel ved siden af. Schrøders typiske stilling fandt E. Henningsen, naar han hørte Schrøders foredrag, og han ønskede i en enkelt elev at samle sit indtryk af tilhørerne: den aktive lytten, som er forudsætningen for, at foredragsformen er af værdi. Vanskeligst for maleren var familien Appel. De syntes, de spildte tiden med at sidde for maleren, — sommerpigerne

* Citater fra: Roar Skovmand: Højskolen gennem 100 aar.

og lærerkursus maatte ikke forsømmes, heller ikke »Tordenvejrets gang i Danmark« eller andet skriftligt arbejde. Derfor maatte der læses højt, mens Appel »stod«, for at han ikke skulle spilde tiden. Billedet af ham blev da heller ikke godt. Maaske var det for kompositionens skyld, at han skulle staa op, — men man kunne i hvert fald ikke have faaet ham til at sidde saa længe i ro, han raslede med nøglerne i lommen af utaalmodighed.

Maaske husker jeg det hele saa tydeligt paa grund af følgende oplevelse. Jeg sad paa jorden bag en bænk, som stod mellem skolen og Hvide Hus, hvor vi boede, da Appel, min Far, og E. Henningsen kom forbi. De standsede netop der, og jeg hørte Far sige: De maa ikke male Pip, det vil ikke være sundt for saadan en lille pige, det kunne stige hende til hovedet. Desuden har en af lærerinderne været hos mig og har bedt om, at det maa blive hendes datter. Nej, svarede maleren, det skal være Pip, for det er jo hende, der sidder der. Saa maa De love mig, sagde Far, at det ikke kommer til at ligne hende. — Jeg var meget spændt paa, om det blev mig, og forstod godt meningen med, at E. Henningsen sagde, at »jeg jo blot skulle fylde det hul ud«, — og nu oplevede jeg en pine uden lige, da jeg maatte ligge paa knæ flere timer paa mit sovende ben, saa jeg bagefter ikke kunne rejse mig, — men jeg konstaterede med tilfredshed, at det lignede udmærket.

Og mon det ikke ogsaa er rigtigt, at jeg sidder der? Mon det ikke gik saadan paa andre skoler i den tid? Der var ingen til at passe mig, naar baade Far og Mor var paa skolen, derfor kom jeg med Mor til gymnastik og tegning, før jeg kunne gaa. Jeg blev vant til at sidde stille og se til og senere til at være med i undervisningen. Og saa fulgte deraf, at jeg fik lyst til at sidde paa trappen og ikke paa de høje bænke, hvor benene dingled. Da nuværende pastor P. Fenger ved Grundtvigskirken blev døbt, sad jeg ved middagen paa trappen til Dagmarsalen og hørte pastor Ferdinand Fenger lykønske forældrene med, at barnet skulle vokse op paa en højskole, for »der falder saa tit et ord af, som barnet tager imod, uden at forældrene aner det«. Det kunne jeg allerede dengang sige ja til og kan det endnu. Det var ikke et princip eller en idé, at barnet sad paa trappen, det var blot en følge af de praktiske forhold, men det erstattede mig, hvad jeg tabte, fordi begge mine forældre var saa bundet af skolearbejdet. Vi børn kom med deri og oplevede derved vore forældre i deres bedste stunder — og blev for bestandig knyttet til højskolen.

Men tiderne skifter, — og skal skifte. Derfor vil det typiske højskolebillede ogsaa nu være helt anderledes. Det maa blive studiekredsen, hvor man ikke er saa mange, hvor det er i samtalen, »det levende ord«

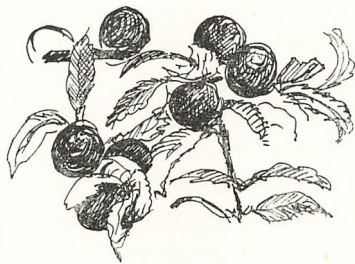
På Frederiksborg, 1961.

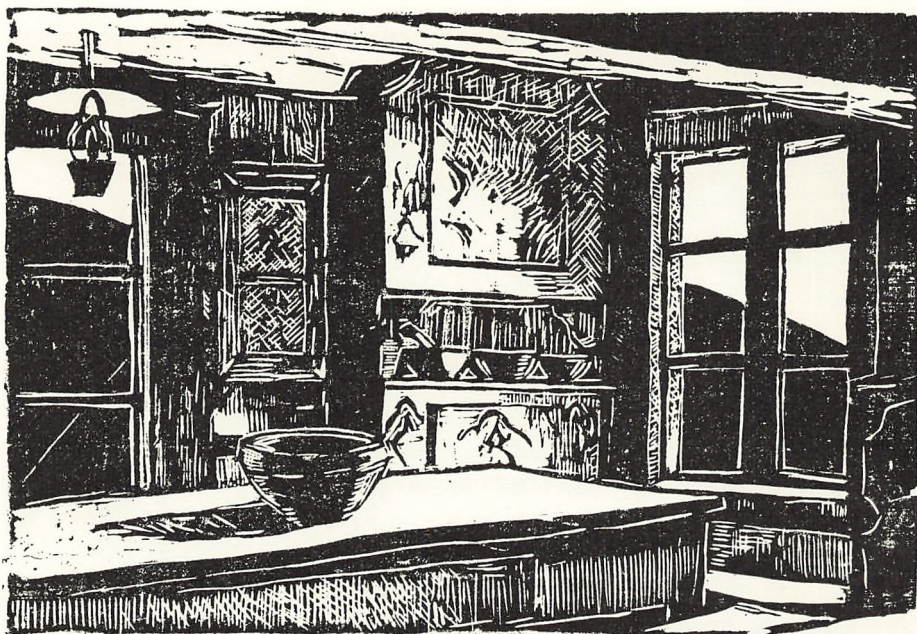
spiller mellem alle omkring bordet. Samtalens værdi paa højskolen er ikke noget nyt, den var allerede det naturlige element for C. Cold i Dalum og Cornelius Appel paa Rødding og senere f. ex. for Bredsdorff og A. Vedel. Men en central plads fik den først efter 1920. Og saadan er det nok, vi skal løse vor opgave udadtil. Gennem samtalen faa personlig forbindelse, givende og modtagende, med Europa og med de fjernere lande.

Paa højskolen tror jeg, vekselvirkningen mellem foredrag, samtale-timer og studiekredse er det frugtbarste. Hver form har sit særlige at give.

Og vi, som har været med til de 3 billeder, spejder spændt fremad. Hvad vil det 4. billede vise os om højskolens udvikling?

Pip Christiansen.

UDSIGT MOD ÅSEN

I Hallingdalen, i Gol, ligger en gammel gård, som hedder Skaga. Lidt nede på dalsiden er den nye højskole bygget på noget af dens jord. Gården selv er nu ubeboet, men værd at besøge.

De mange huse, der hører til den, ligger på et efter forholdene jævnt felt. Bag gården skråner græsset et stykke op. Så er der skov og klippe — og tilsyneladende ikke mere. Længere væk fra kan man dog se, at åsen fortsætter højere op endnu.

Kommer man nede fra, ser husene vældige ud på deres stenfundamenter. Et af dem følger i en fornem bue jordsmonnet. Et andet rejser sig på to søjler ud over skrænten som en rugende skibsstævn. Også stuehuset ligger på tværs af hældningen, og man har måttet planere. Dets ene ende går i et med terrænet. Den ud mod dalen er bygget på opfyldning. Det ligger højere end de andre huse. En fin lille sejler, kækkere end den sorte lade derovre.

Det er senhøst. Af det hektiske farvebål er kun gnister tilbage, bærrerne på de nøgne træer. Ellers er her stiltfærdige farver. Og de klæder den vejrslidte gård. Græsset er et roligt grønt klæde, lidt blankslidt hist og her. Enkelte dugfyldte kløverblomster er strøet derover. På det ligger de brune og sorte træhuse, som om de er groet her.

Klyngen af huse kantes af blege sten i dynger, monumentet over slægtleds slid med at kultivere den karrige jord. Men se, stenhobene sender skud til vejrs. Det er små lyse aspetræer. Hvad er der mere? Jo, en geskæftig skade stryger ud over græsset. Man kan ikke undgå at se den, for her er blikstille. Nogle får bimler et sted. Og helt nede i dalbunden bruser elven.

Jeg vender ryggen til det altsammen, åbner med den svære nøgle stuehusets dør, bøjer hovedet og skræver over dørrædet.

Her er koldt i stuen og dårlig luft. Men fuldt af ting. Nogenlunde sådan har her vel set ud, da der boede folk på Skaga. Langbordet med bænken. Ved væggene udkårne skabe. Og i hjørnet en bred seng med et nymodens vækkeur på hylden. Og her er mange andre ting: fade og skåle, gammelt og nyt mellem hinanden. Men det meste er godt slidt, så farverne er blevet milde og kønne. Man tager på de gamle sager med respekt. Ingen af dem har været tilovers, og nu har de udtjent.

Mon I kender det, at man, når man kommer til et fremmed sted, hurtigt går til vinduet og kigger ud? Det er, som om det, man oplever inden døre, først da har noget at gro i.

Stuen er i hele husets bredde. Der er altså vinduer i husenden ud mod dalen og et i hver side. De to i gavlen fanger straks øjet, fordi man naturligt styrer mod dem, når man kommer udefra eller fra de mørkere rum i den anden ende af huset. Gennem dem ser man først lidt af de grå tage på husene udenfor og så ellers den høje skovklædte ås på den anden side dalen. Den er blågrøn nu i afstanden med lilla stænk af birk. Over den er himlen hvid af sol, der gløder gennem de tynde skyer.

Det er rigtigt: der er også andre udsigter fra stuen. Gennem døren f. eks. ser man lidt af begge dalsider og langt derude beboede pletter højt oppe. Men jeg husker bedst fra de flygtige ophold i stuen på Skaga udsigten mod åsen. I sin ensformighed pirrer den øjet igen og igen. — Er der ikke mere? Ændrer den sig? — Ja, måske i farve. Men formen er uforanderlig. Og den slår det urokkelig fast: man befinder sig i et rum. Det er vældigt, ganske vist, for her er vidt til væggene og plads til meget. Skyer sejler jo mellem åsene. Skygger fejer over fjerne skove. Nede i bunden støjer menneskene lidt. Et tog rasler af sted. En hel verden er der plads til i den lyse højsal. Og stuen her, den gamle gård med sine tunge huse, er kun ubetydelige fnug i det vældige rum.

Men det er alligevel afsondret, lukket. Bjergvæggene rejser sig til alle sider. Og de lådne skyklatter er — set længere nede fra — dekorationer på høsthimlens dybbå loft.

Her er alligevel råkoldt og mørkt. Der er virkelig en modsætning mellem alt det store derude og så stuen. I mange nye huse synes man blot at være skilt fra naturen ved en glasvæg. Her er ingen tvivl: man er inden døre. Og i gamle dage har man jo sådan et sted været isoleret i anden forstand, fra verden uden for dalen.

Nede på højskolen ringer det til time. Hvad der så sker, kan man ikke se herfra. Men jeg ved det. De unge ude på fortrappen maser cigaretten og drejer ind i huset. Snart sidder de i klasserne, lægger bøger frem. Landkort rulles ned. Undervisningen begynder. Og noget af det, som så sker, er vel netop, at verden uden for skolestuen, uden for dalen, tegner sig for dem. Vagt måske, brudstykkevis. En sjælden gang som et landskab oplyst uhyggeligt klart af lynet. Sindets horisont viger. Sådan som vi danske er vant til at se den rigtige synsrand bestandigt fjerne sig, når vi går imod den.

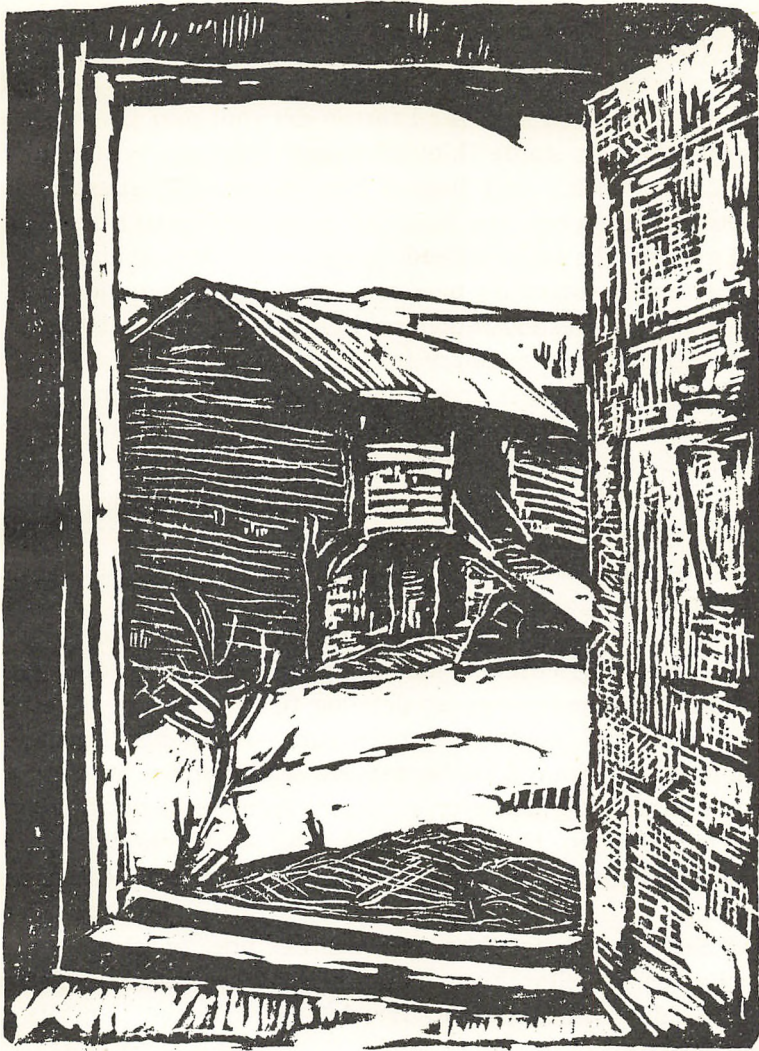
Jeg sidder ved den store lyse bordskive og ser mod den uryggelige kam derovre. Hvad mon der er bag den? — Nye vældige rum? — Nå, først er der vel fjeld længere inde: forkrøblede træer, birke med sorte forkullede stammer — og så brunt græs og stille søer og blå højder spækket med hvidt. Også hinsides bjergkammen må der være nyt at se.

De, som boede her i sin tid, kom jo nok til fjelds, men ellers holdt de sig oftest hjemme, også med deres tanker. Vore tanker har let ved at få stof derudefra at arbejde med. Det fjerneste er kommet os nær. Det fremmede og ukendte åbner sig beredvilligt og glat. Åsene viger. Og brogede hærskarer galopperer op over synsranden og vælter frem mod en.

Et fortroligt vers af Johs. V. Jensen har hele tiden ligget på spring. Nu er det der. Måske er det den flade dørsten her, som det våde vejr har givet farve, der kalder ordene til. Digteren står mellem kirkegårdens grave ude i Hardanger. Også der bruser elven, går og går. Og så lyder det:

Af Dug er Kirkens Dørsten vaad.
Fortær en ensom Stund med Graad,
O Vandringsmand i Skyggens Riger,
før du det næste Bjerg bestiger!

Og dette er da ens egen fristende elskværdige udlægning: Stands op. Luk af. Lad de nye udsigter vente! — Fordi de er trættende, skræmmende endda? — Også derfor. — Fordi de forstyrrer dig i nydelsen af det nærmeste, dig selv og dit? — Ja, også derfor. — Der er så fredeligt her inden døre i det gamle hus. Forsigtigt flytter man den skrøbelige stol, at den ikke skal skramle over gulvet, selv om her ingen er at for-

styrre. Ingen radio går. Ingen avis ligger og griner hvid og pågående. — Fordi du er fejd og doven? — Ja, ja.

Men den flygtende er utrættelig. Det er nok håbløst at ville forsvare sig, men alligevel. Alt er ikke sagt. — Allerede det første, man tager til hjælp, vender dog odden også mod en selv, opdager man. Det er den indvending, som hvisker ondt, at meget, der i almindelighed opfattes som orientering og horisontudvidelse, er overfladiskhedens flotteste blomst. Man læner sig et øjeblik trygt tilbage mod alvorlige og

bedrøvede udtalelser om de moderne oplysningsmidlers farlighed. Men ryglænet giver efter. Og man når lige i faldet at opfatte en stemme, som siger: »Det kommer nu også an på dig selv.«

Let er det ikke. Men man ser i farten det råd, som Brandes i sin tid gav læserne. Det er stadig ikke så tosset. Selv om vi nu har mange andre kilder til viden end bogen. Han skrev: »Så snart en person eller en sag interesserer min læser, så er rådet det: Bid dig fast i den, fordyb dig i den. Du lærer tusinde gange mere derved end ved at fordybe dig i tusinde sager og personer. Genstanden udvider sig for dit blik og ompænder efterhånden en hel horisont. Men begynd aldrig med horisonten. Det er at stirre imod det blå.«

Det andet forsvarsvåben er farligere. Men også det har pigge til alle sider: Man kan ikke nøjes med at nyde udsigter og have indsigt i mangt og meget. Det kan ikke være målet i sig selv. — Og det ved vi jo godt, det ikke er. Det, vi hører og ser, kalder på vor virkelyst, på kærlighed — ja, som verden er — på vor hjælp. Og ikke bare på velvillig interesse. Og hvis man nu ikke for alvor mærker, man kan gøre noget, hvad så? — Falmer så også interessen? — Lukker man så af? — Også for de nærmeste krav? — Fordi man er kørt trætt, er led ved al den snak.

Verden som det grænseløse kan skræmme, hvis man glemmer, hvis vi ikke minder hinanden om, at det dog til syvende og sidst betyder, at den er en helhed, noget sluttet, en sum. — Jeg har for øje her en anden helhed. Det kan ikke bare være indbildning, at dalen virker sådan, som et rum. Og den ejer en udstrækning, som det fladt grænseløse ikke har, dybden. Hvad vil det så sige? — Forskelligt for de forskellige. Og ordene, det kalder frem: ensomhed, ro, stilhed, er vel også mangetydige.

Her på Skaga er de det ikke. Stilheden er næsten til at tage og føle på. Men her er jo heller ingen mennesker, ikke liv mere. Det er blot et af de sjældne vindstød, som får det til at knage i loftets blanke bjælker.

Det er eftermiddag. Og da kan man se noget meget smukt. Åsen derovre er lys nu. Det er solen, som på denne tid af dagen sender sine stråler langs med dalen og skinner på begge sider og helt ned i bunden. Da er det som en anden verden. Rummet er forandret af den store glødende kugle uden for.

Men kulden er allerede i luften. Og inden længe vil solen ikke kunne lyse sådan op.

Emil Petersen.

Fra »Næsehornet«.

TROLDSPEJLET

En sprogtime ender med mord, idet professoren i raseri dolker den unge pige, der er hans elev — og han har myrdet 40 andre før hende. Et ægtepar har i mange år haft et lig hos sig, det vokser og vokser, fylder nu alle lejlighedens rum og truer med at sprænge døren ud til trappeopgangen og naboerne. Et andet ægtepar — på omkring de fem og halvfems! — har indkaldt til foredragsaften og opfører en lang modtagelsesscene med snesevis af gæster; til sidst er salen så tæt pakket, at det er umuligt for de to gamle at bane sig vej gennem mængden, de må råbe til hinanden tværs over salen — men gæsterne er usynlige, alle stolene står tomme. Beboerne i en by bliver angrebet af en mærkelig og smitsom syge, idet den ene efter den anden bliver forvandlet til næsehorn. — Personerne taler og taler uden i virkeligheden at få sagt noget, og uden at man nogensinde kommer til at forstå hverandre. Et af stykkerne ender med, at de to elskende indskrænker sproget til at omfatte det ene ord *kat*. *Kat* betyder *alt*, både »Lad os sove, min elskede!« og »Giv mig lunken limonade, men ingen kaffe!« Det bliver så let at udtrykke sig korrekt — for alt

hedder jo *kat* — og samtidig så ensformigt, at det faktisk ikke er umagen værd længere. — Dette er nogle små glimt af moderne dramatik, sådan som den franske forfatter *Eugène Ionesco* udformer den.

Det er forståeligt, at publikum har vendt sig imod et teater af denne art. Vi er vant til at se stykker med en sammenhængende handling, en nogenlunde meningsfyldt dialog og en tidsfølge, der er til at finde ud af. Og her kommer så pludselig en dramatiker, som bryder med alle disse ting. Personerne omtales som eller er simpelthen snart døde eller ældgamle, snart unge eller børn, dialogen er blevet ganske usammenhængende, den bringer ikke personerne ud af stedet, skaber ikke nogen handling. Sker der en handling, er den oftest uforklarlig, — årsags-sammenhængen er ophævet. Hvad kan forfatterens mening være andet end at gøre grin med såvel teatrets kunst som med sit publikum?

Også kritikerne havde de første år travlt med at stemple Ionescos stykker som nonsens — man talte ligefrem om »det absurde teater« og syntes en tid lang at regne med, at denne fremstilling af det absurde, af selve det fornuftstridige og meningsløse i tilværelsen, var Ionescos første og måske eneste programpunkt. — I dag spilles hans stykker på så at sige alle vesteuropæiske scener, og selv om man måske stadig kan støde på betegnelsen »det absurde teater«, tager ingen det mere efter dets bogstavelige betydning — man har for længst indset, at der er fornuft i det fornuftstridige, ja, måske langt dybere mening end i den traditionelle dagligstue-dramatik.

Sidste forår opførtes »Amédée« eller »Liget, der voksede« på Folke-teatret, og i efteråret er »Næsehornet«, et af Ionescos seneste stykker, gået over Alléscenens brædder med stønnen og prusten og næsehorns horn i lange baner. »Den skaldede sangerinde« er blevet spillet på Riddersalen, og Studenterscenen har fremført flere af Ionescos tidligste stykker — der er altså også her i landet begyndt at komme interesse for »det absurde teater«.

I »Næsehornet« møder vi en almindelig ung mand, Berenger, ansat på et almindeligt trist kontor i en alt for almindelig fransk provinsby. Berenger er forelsket i en yndig ung pige, ansat på samme kontor, men da han er uden uddannelse og derfor ikke har særlig lovende fremtidsudsigter, anser han det for håbløst at forsøge at gøre indtryk på Daisy. Han synes i det hele taget at have givet op over for tilværelsen, han kan ikke »vænne sig til livet«, som han siger — og derfor går han ud og drikker hver lørdag aften, for en kort stund at være i stand til at glemme tilværelsens mistrøstighed. Vennen Jean prøver målbevidst at ruske op i ham og gøre ham til et moderne, oplyst, overfladisk kultiveret individ, som går til koncerter, på museer og i teatret til de mo-

derne forestillinger, så han kan tale med om sådanne kulturelle foreteelser som Ionescos interessante stykker! Men det lykkes ikke at indgyde Berenger mod på livet ad denne vej, han har ikke særlig megen tiltro til koncerter og museumsbesøg og til lykken ved at blive et moderne, oplyst, interesseret menneske. Det vil ikke kunne tage følelsen af tomhed, meningsløshed, håbløshed bort fra ham.

Da begynder næsehornsstygen at vise sig i byen, idet et par vilddyr galoperer gennem gaderne søndag formiddag. I begyndelsen mener alle, at det kun drejer sig om enkeltstående tilfælde, gåden er blot, hvor dyrene kan være kommet fra. Men snart breder sygdommen sig som en steppebrand. Den korrekte, pligttopfyldende kontorchef viser sig at have lige så ringe modstandskraft som den utilfredse kontorist, der er åbenlys forkæmper for et totalitært statssystem, (hvilket bliver ikke oplyst!) og som håber, at masserne en dag skal komme til magten ved en voldelig omstyrtelse af den bestående korrupte og forældede styreform. Alle gribes af sygdommen, selv den så målbevidste og moralsk bedreviddende Jean, og under et besøg hos ham bliver Berenger vidne til den frygtelige forvandling. Jean vrænger nu pludselig ad alt det, han tidligere belærte Berenger om; humanismen, hele den menneskelige kultur og civilisation er forældet, og alle ville få det bedre, om disse gamle ideer blev brudt ned, og jungleloven blev genindført. Den energiske Jean er faldet for næsehornenes styrke, hensynsløshed og brutale kraft. Men Berenger, som tidligere beundrede vennen ud over alle grænser, lader sig ikke sådan overrumple. Han er ganske vist dybt rystet over forvandlingen, men mere og mere bliver han, den håbløse og kulturtrætte, sig nu sit ansvar bevidst. Han frygter faren for »smitte«, er ganske hysterisk af rædsel ved tanken om et begyndende næsehorns horn på sin glatte pænde — det første tegn på en kommende forvandling, men *frivilligt* går han ikke over.

Næsehornene bliver i den nærmeste tid flere og flere, efterhånden går hele erhvervsgrupper samlet over til dem, og menneskene bliver i mindretal. Interessant er det at se, hvordan den offentlige mening om næsehornene forskydes samtidig hermed. I begyndelsen er alle storlig forargede over politiet, som tolererer, at næsehorn løber frit omkring i byen til stor gene for borgerne (hvad har man ellers politiet til, om man må spørge?). Senere er stemningen sensationslyst og nysgerrighed blandet med frygt — for det er jo nogle vilde bæster! Efterhånden afløses denne indstilling af en vis tolerance og vilje til forståelse af disse væsener og deres egenart, man må prøve at affinde sig med dem, siden de nu er her, en fredelig sameksistens burde være mulig. Til sidst lyder næsehornenes vilde brølen ikke længere som infernalsk,

kaotisk larm for de færre og færre tilbageværende mennesker; skønt de endnu påstår at have deres menneskelighed i behold, er de dog såvidt smittet af bacillen, at bæsternes larmen er blevet melodisk, ja, storslået i deres øren.

Berenger prøver at holde den jævndrende fuldmægtig Durand tilbage blandt menneskene, men Durand er en knivskarp intelligens og kan med største lethed besejre Berenger i en diskussion om næsehornenes eksistensberettigelse. Ja, hvem ved, måske er det oven i købet dem, der har ret? I hvert fald vælger Durand frivilligt at gå over til dem, han vil ikke længere stå uden for »fællesskabet«, men gøre sin borgerpligt sammen med dem.

Imod alle sandsynlighedsberegninger vinder Berenger den yndige Daisys kærlighed — men kun for en kort stund. Efterhånden er de to blevet de sidste mennesker i byen, og Berenger fremhæver for hende, hvilken stor opgave de har fået: at genoprejse menneskeslægten. Dette tiltaler imidlertid aldeles ikke Daisy; ligesom Durand kan hun ikke tåle at høre til det kæmpende mindretal, men drages magnetisk mod flertallet — ind i *fællesskabet*, ligegyldigt hvad man så ellers er fælles om, men *fælles* må man i hvert fald være, det moderne menneske tåler ikke at stå ene. Også Daisy forlader Berenger, og da stykket slutter, er han det sidste menneske og den eneste, som ikke vil overgive sig. De skal aldrig få ham.

Hvor får vi et bedre eller tydeligere billede af menneskets situation i dag, trængt op i en krog af alskens ideologier, forskellige på mange punkter, men ens i det ene, at de vil mennesket til livs. Netop fordi Ionesco vover at bruge *billedet*, her det forkætrede næsehorn, der har forarget så mange, opnår han det, som ville være umuligt for de fleste naturalistiske dramatikere: at sige en drøj sandhed om mennesket i nutiden, så at vi gider høre efter og ikke blot vender ryggen til med et utålmodigt: Det har vi hørt så tit, og vi ved godt, at det rimeligvis ender galt, men lad os dog have fred så længe! Ionesco lader os ikke have fred. Gennem personernes reaktioner ser vi som i et spejl vore egne, også hos os trænger »smitten« ind og ændrer os langsomt og umærkeligt.

Der findes i os alle en svaghed, en længsel efter at være som de andre, efter at leve med, — og samtidig hermed en frygt for at stå alene, står vi end aldrig så mange gange med retten. Også Berenger kender denne svaghed, stykkets »helt« er absolut ingen helt, men et svagt menneske, som lider under både modløshed og opgivelse — først da det gælder det egentlige, hans ret til at være menneske, vågner han op. Mod stykkets slutning er han ikke meget værd, han prøver

efter bedste evne at svigte sig selv og blive næsehorn, han *vil* ikke være alene, men bliver efterhånden klar over, at han *må*. Ikke blot, fordi det er hans pligt, det er det også, men fordi det er hans lod ikke at kunne løbe fra sig selv, sådan som de andre har kunnet det.

I »*Morder uden betaling*«, Ionescos seneste stykke, kommer en ung mand til den fuldkomne, moderne by, hvor alt er automatiseret, hvor menneskene næsten intet skal bestille, hvor alt fungerer fejlfrit og effektivt, et sandt fremskridtets paradys. Hvis det altså blot ikke var for dette ene — for selvfølgelig er der et *men* også her: hver dag dræbes en af byens borgere af en lystmorder, som det hidtil har været umuligt at få ram på. Hver dag forsvinder et menneske, og efterhånden har både politi og borgere givet op over for det uundgåelige og indstillet sig på, at man må leve med denne uberegnelige trusel over sig.

I morderens billede må vi se alt det, nutidens mennesker frygter, lige fra atomkrig og teknikkens endelige triumf over mennesket til vor egen angst for livet, fordi vi er som forsendelser, der har tabt adressekortet undervejs. De håndfaste forklaringer er her som andetsteds ikke Ionescos sag, han vil ikke give os løsninger, men stof til eftertanke, vi må selv arbejde videre med billedet.

Dramaets unge mand protesterer mod denne tingenes tilstand, han vil selv gøre noget og søger også at få andre til det; men det viser sig umuligt, ingen tør eller vil sætte sig op imod morderen, for det nytter alligevel ikke. Da går den unge mand selv derud, hvor han kan træffe morderen; ligesom Berenger i »*Næsehornet*« er han ikke nogen helt, han er et usikkert og lidt forvirret menneske, men nogen må jo prøve at sætte sig op imod ondska-ben. Han taler og taler til morderen, som ikke forstår ham, men blot ler grusomt og ligegyldigt — menneskets ord har ingen betydning i den moderne verden — og til sidst falder den unge mand for morderens hånd.

Men publikum går hjem med hans sidste ord ringende i ørerne, hans spørgsmål til os alle: »Hvad kan man dog gøre?« — for stykket handler om alle og er en appel til os om overalt at sætte os op imod de tilfældige, meningsløse og umenneskelige kræfters spil i samfundet.

Ionescos digtning er blevet lettere at forstå efterhånden, og hans to sidste stykker kan for en overfladisk betragtning synes at tilhøre en helt anden retning end de første — men læser man »*Stolene*« og »*Ene-time*«, »*Amédée*« og »*Jacques*« igen, er det tydeligt, at de er født af den samme vilje til at forarge og fortørne publikum for at vække det.

Den gamle mand i »*Stolene*« har arbejdet hele sit liv på sit »budskab«, og nu er alt af betydning, både skønhed, videnskab og den militære sagkundskab, ja, kejseren selv, indbudt for at høre det. Den gamle

mand byder det talrige publikum velkommen, præsenterer den professionelle foredragsholder, der skal fremføre »budskabet« — og begår derefter selvmord ved at styrte sig ud af vinduet, han ofrer sit liv for »sagen«. Men taleren viser sig at være døvstum, han får ikke sagt et muk, og stolene har under hele stykket stået tomme, publikum var ikke til stede. Budskabet når ingen, menneske kan ikke længere tale til menneske, selv ofret er blevet meningsløst, for der er ingen til at modtage det.

I »*Jacques*«, som skånselsløst hudfletter de retninger i tiden, der dyrker hæsligheden, tilfældigheden og meningsløsheden, er sprogets forfald et af hovedtemaerne. Personerne siger de mest tåbelige og intetsigende ting til hverandre, som var de endelige sandheder om livets dybeste spørgsmål, og sluttelig reduceres altså sproget til det ene ord *kat*. Alt er *kat*, d. v. s. alt er *intet*, og *intet er* mere. Er dette, hvad vi er på vej mod, et samfund, hvor alt samkvem mennesker imellem er blevet indskrænket til brug af nogle få klicheer, hvor samtalen er fortrængt af udveksling af floskler, og hvor hæsligheden, det abnorme og umenneskelige er det eneste tilbageværende?

»*Amédée*« ell. »*Liget, som voksede*« handler om et ulykkeligt ægteskab, et af dramaets ældste emner og behandlet såvel tragisk som komisk såpas utallige gange, at ingen mere troede det muligt at sige noget egentlig nyt om denne sag fra en scene. Men Ionesco kan! *Liget, der vokser*, bliver billedet på alle de forspildte muligheder, al den egoisme, det snæversyn og den mangel på forståelse og kærlighed, som har ødelagt livet for disse to og efterhånden gjort dem til vrage både sjæleligt og legemligt. *Han* er blevet en hypokonder dagdrømmer, som hygger sig midt i ulykken ved at lyve sig fra den, og som snedigt undgår alt besvær, idet han lader konen arbejde for hjemmets opretholdelse, mens han selv sidder hjemme og skriver skuespil; han har på 15 år fået skrevet tre — 3 — replikker af sit første skuespils første scene (og der er i parentes bemærket en stærk lighed mellem »*Stolene*« og situationen i disse tre replikker). — *Hun* er blevet en rappenskralde af værste slags, selvmedlidende og eddikesur og menneskefjendsk; det er klart, at dette ægteskab har nået bristepunktet.

Det har billedet på deres forspildte liv også, idet *liget* nu sprænger sig vej gennem murene i lejligheden og fylder hele scenen, så *Amédée* og *Madeleine* næsten ikke selv kan være der. Til sidst påtager *Amédée* sig, skønt nødtvungent, at skaffe det af vejen — og forsvinder selv ved samme lejlighed. Bristepunktet er nået og overskredet, katastrofen er indtruffet. I et lille indskud midt i stykket viser Ionesco os *Amédée* og *Madeleine* som nygifte, egentlig de samme som nu: *han* et drøm-

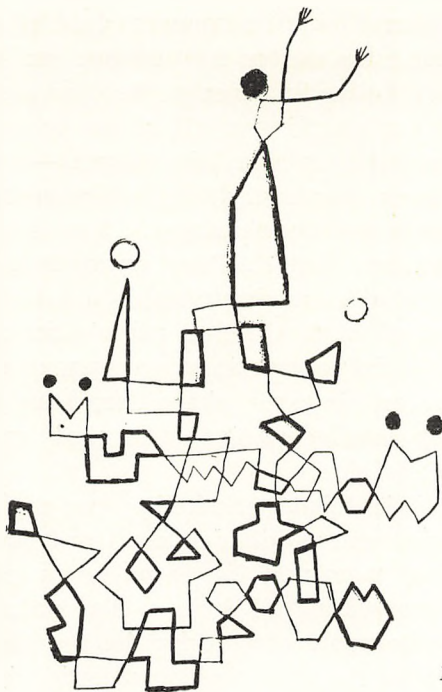
mende, udadvendt, poetisk gemyt, *hun* en sortseer, fuld af angst for tilværelsen. Dette ægteskab har fra starten haft dårlige muligheder.

Formålet med stykket er da heller ikke den psykologiske udredning og begrundelse: fordi disse muligheder var til stede, og fordi dette skete, måtte naturnødvendigt dette og hint blive følgen — stykket er ikke nogen tragedie, snarere en tragikomedie med mange af farcens træk. Det er *situationen*, Ionesco vil anskueliggøre for os, den fuldkomne mangel på kontakt mellem disse to. Poesi og realitet, glæde og livsangst, harmoni og disharmoni er modsætninger og må altid være det, det kan vi ikke lave om på, men alligevel må vi ikke finde os i *et lig, som vokser og vokser*, — det er tværtimod vor opgave at udnytte mulighederne, overvinde modsætningerne, skabe forståelse fra menneske til menneske, gøre det umulige muligt og leve på trods af tilværelsens tilsyneladende tilfældighed.

Ionesco er dybt engageret i sin tids menneskelige spørgsmål, og han gør sit yderste for gennem sin brug af *billedet*, det være sig aldrig så barokt, at anskueliggøre disse spørgsmål for os på en så nærgående måde, at vi tvinges til at tage stilling til dem. — For naturalismens digtere var det målet »at sætte problemer under debat«. Ionesco kan ikke nøjes med mindre end at sætte selve *problemet* under debat, problemet om menneskets væren eller ikke-væren, om dets fortsatte beståen som menneske i en verden, der i fremskridtets navn synes at blive mere og mere umenneskelig. Derfor kan vi ikke undvære ham.

Agnete Bjerre.

Paul Klee: Over og opad!

OM DET MEST MODERNE

Alt levende har en udvikling. Former forandres og nye opstår. Der er gennem jordens historie en vandring mod noget vi ikke ved. Ofte er udviklingen rolig og harmonisk, ja det kan også synes som om den står stille. Men pludselig skyder den fart og overgår de flestes forstand og viden. Den antager fantastiske former og bliver skræmmende. Det er en leg, et eksperiment — et spil af liv hvori vi mennesker trods alt er hovedpersonerne.

Kunsten er underlagt de samme vilkår som alt andet. Den har udviklet sig sammen med mennesket op gennem tiderne. Den er ofte kommet ind på blindspor, den er ofte gået forkert. Men det har aldrig været nytteløst.

I dag er kunsten inde i en udvikling som for de fleste synes at være et sidespring — en fejltagelse. De moderne unge digtere skriver for langt de fleste mennesker fuldstændig uforståeligt. Er det blot en leg med ord — er det kun for at gøre os til grin? Nej det tror jeg ikke. Skønt jeg er

villig nok til at indrømme at kunsten både på musikkens, digtningens og maleriets område hos enkelte yderliggående kunstnere har nået slige højder af vanvid at man må tage sig til hovedet. Men det gælder ikke for al den moderne kunst!

Den moderneste af den moderne digtning kan virke tåbelig. Ja hvis man »kun« er en ven af den poesi som vi til daglig kalder poesi, kan det være uhyre vanskeligt at skelne mellem de moderne digte og et tilfældigt udsnit af en adressekalender. Men man har lov til at gå på jagt. Man har lov og pligt tror jeg, til at undersøge tingen ærlig og helst uden de forudfattede meninger som er så skrækkeligt svære at rydde ud.

Hvad vil så de moderne digtere? Det er et svært spørgsmål. Nu har jeg læst og hørt så meget om det, men alligevel er jeg i tvivl. For det første udtrykker de sig meget »moderne« og for det andet er de selv i tvivl!

Lad os begynde med det sidste. Mange af dem hævder at de overhovedet intet vil med deres digtning. De digter bare. Men så kan man jo passende svare at så vil de i det mindste digte. Og når man *vil* noget så må der være en baggrund for det, en lyst — tro eller tvivl. Måske er lysten hos dem en trang, hos de bedste af dem tror jeg, men de fleste af dem er tvivlende.

Og hvad tvivler de på? På alt. På kærligheden, på meningen med livet. Dette er en konsekvens af de sidste tiårs udvikling både på kunstens, filosofiens og videnskabens område.

Men tror de på noget? Ja, de tror på kaos. Meningsløshed. Tilfældighed. »Der falder ikke en spurv til jorden uden Guds vilje«. Ak jo, siger de, alle spurve falder til jorden uden nogen som helst vilje. De falder blot fordi tilfældighedens hjul rørte dem pludselig.

De andre — de der vil noget med deres digtning — vil renhed og absolutthed kan man forstå. Den franske digter Isidore Isou hævder at han tilstræber den »absolutte poesi«. Det lyder i mine øre lige så fjollet som Moralsk Oprustnings tåbelige 4 absolutter. Vil du være absolut i en sag, så synder du mod noget andet. Thi intet i livet er absolut. Selv døden bærer liv i sig. Den »rene« poesi er efter min mening det rene vås. Og så vil de eksperimentere. (For eksperimenteringens egen skyld?). Det er formålstjenligt og godt. Vi kan ikke blive ved med at skrive digte der rimer hjerte med smerte. Alt har en *gang* i livet. Men man kan også eksperimentere så længe at man ender i den rene livløshed. At man ender i det absolutte nulpunkt hvor alt liv og al grokraft ender. Absolut renhed er absolut intet. Det tiltaler mig ikke.

Er det altså bare pjat det hele? Nej bestemt ikke. Vi må ikke glemme

at de fleste af de unge moderne digtere er ærlige og oprigtige og vil med deres kunst det samme som digterne ville for 100 år siden. Lad os først blive enige om det uden smålig hensyntagen til vores egen forståenospådet. De benytter blot andre ord, andre former, anden stil. Vi ved godt at det er os, læserne, der skal give et digt liv. (Jeg er så gammel at tro at digtene er skrevet for nogen). Altså er vores opgave ligeså vanskelig som kunstnerens. Vi skal lære os den nye digtning. Og det er der ikke ret mange som vil. Vi affejer hellere de tilsyneladende meningsløse sætninger og ord som »fordømt idioti« eller hvad man nu vælger at smykke sin tale med — i stedet for at gå på oplevelse. Til syvende og sidst har vi vel ikke særlig stor ret til at affeje modernisterne før vi ærligt har givet dem hvad de har krav på, nemlig opmærksomhed. De fleste mennesker kaster et blik eller låner et halvt øre til den nye kunst — og bliver fornærmede fordi de ikke øjeblikkelig »forstår«. På det punkt er vi ikke engang børn — det uforståelige pirrer i det mindste deres fantasi.

Hvordan digter de så? Ordene er navne på faste og abstrakte ting der, når de nævnes eller læses, i vores hjerne associeres eller bliver levende i den forstand at vi ser tingen for os eller tænker os tingen. Nogle ord er »hårde« andre »bløde«. Ofte passer de forbavsende godt sammen med tingene. F. eks. sten og uld. Storm og sol o.s.v. Andre ord er lydillustrerende. Brask og bram og rabalder. Atter andre er »synsmættede«: Sortladne hav (Ewald) o.s.v. Dette er naturligvis noget enhver digter ved og benytter sig af. I gamle dage brugte man ofte bogstavrim for at lydillustrere. Ofte lykkedes dette slet ikke. Mest blev det brugt for vellydens skyld (fiskeren Frits fiskede fisk), ikke for at give et lydbillede af tingen. Fortidens digtere brugte også ordene anderledes end de moderne digtere. De brugte dem ikke for at give os en sinds- eller sanseoplevelse men talte mere til forstanden og følelsen. (Eks.: De higer og søger/ i gamle bøger o.s.v.).

Men hvad har de moderne med dette at skaffe? Jo de forsøger f. eks. at bruge ordene kun som lydfænomener. Men det er blot et af virkemidlerne. Samtidig med at hvert af ordene har sin plads i vort »hjernekartotek« som et udtryk for en følelse eller bare en svag fornemmelse, danner de i sammenhæng en mening. Denne mening kan være af etisk (belærende-moralsk) natur, eller æstetisk (skønhedsmæssig) eller også »abstrakt« (tilsyneladende meningsforvirrende, men altid med en underforstået sandhed). Hvis vi nu skulle forestille os et digt hvor disse virkemidler blev taget i brug og valgte *regnvej*r som tema kunne digtet f. eks. komme til at se sådan ud

Blæst i vådt regnløv
underlig slæbende lyd
slår striber på glas
hvorigennem verden
er vendt
oprevet
af silende regn

(Nu kan jo enhver lege videre!). Når den moderne digter skriver er han klar over dette og søger gennem sit digt at give os mulighed for at se og føle med ham på en helt ny måde. Det kræver af os at vi er villige til at bruge og oplære dele af vor forstand og fantasi som aldrig før er blevet brugt. Hvorfor? For at bruge vort liv helt og fuldt. Det eneste liv vi har. De moderne søger ad nye veje at nå dybere ind i menneskesindet og få en større forståelse af det liv som omgiver os. Kunstens opgave har aldrig været blot at tilfredsstille, at få folk til at nikke med hovedet og sige: »Lige hvad jeg mener«. Den skal søge nyt land. Den må også gerne vække til protest. Men den må aldrig være leflende. Derfor er de unge al ære værd. De er ikke bange for hvad folk mener og tror. De føler at det skal og må være således — og således bliver det også.

Vi vil gerne forstå. Men der er ting der ikke skal forstås. (»Det som ikke er af ord«, som bibelen skriver). Hvem har nogensinde givet sig i kast med at forstå en solnedgang? Eller et træ? Det er da dumt, vil du sikkert sige. Ja det er dumt. Men solnedgangen og træet har deres værdi. Denne værdi søger de moderne digtere.

En glæde over et træ, eller andre umælende eller mælende ting er af en art som ikke kan forklares. Hvis vi tænker meget over dette kommer vi måske frem til at træet har sin sandhed. Den sandhed giver sig udtryk i os ved vores følelse for træet. Den kan ikke gribes eller fæstnes med ord — kendt af os. Videre vil vi måske forstå at alle ting har deres sandhed og at alt står i dybt afhængighedsforhold til hinanden. Denne afhængighed som vi måske vil kalde livskraft, er en lov (hvis der er en lov) vi alle er underlagt. Luk øjnene og føl din afhængighed og derigennem din kraft. Forstå det kan du aldrig, men du kan *leve* det.

Det var lidt om det mest moderne. Det er svært at gå på jagt i den moderne digtnings jungle men hvis man nu alligevel gør det, vokser der langsomt frem en forståelse — ikke en forståelse som af en matematisk opgave, men en forståelse af ens eget liv.

Fritz Norlan.

Lenin, 1917.

DEN KOMMUNISTISKE UDFORDRING

I 1848 udsendte Karl Marx og Fr. Engels „Det kommunistiske manifest“, og i 1867 udsendte Marx første bind af „Kapitalen“. Disse to bøger — epistelen og evangeliet — danner udgangspunktet for marxismen i alle dens afskygninger. Ideerne kan stadig sætte sindene i Danmark i bevægelse, og det samme gælder på det storpolitiske plan, hvor der skabes dønninger på grund af det nye program for Sovjetunionens kommunistiske parti, vedtaget på den 22. partikongres i efteråret 1961. Derfor er det værd at overveje, hvad de oprindelige ideer gik ud på, og om de har noget at sige folk i dag.

KLASSEKAMP

Den industrielle revolution betød en barsk tilværelse for de svage i samfundet, og mange af de besiddende betragtede de dårlige forhold for arbejderklassen som noget uafvendeligt — med den daværende liberalisme som den teoretiske baggrund. Man talte f. eks. om „den jernhårde lønningslov“, der kun gav arbejderne et eksistensminimum. Lønnen kunne aldrig falde herunder, for så ville dødeligheden tiltage, og det deraf følgende mindre udbud af arbejdskraft ville igen få lønnen til at stige. Hvis lønnen derimod steg over mindstemålet, ville dødeligheden blive mindre og resultatet heraf en overflod på arbejdskraft, der snart ville få lønnen til at falde tilbage til sit naturlige leje igen.

Sådanne forhold og teorier måtte føre til modstød, og disse blev klarest formuleret af Karl Marx, der gav de undertrykte nyt håb — de fik i marxis-

men en „videnskabelig” teori, der lovede dem fremgang og lykke som deres soleklare ret. I „Det kommunistiske manifest” hedder det således: *Alle hidtidige samfunds historie er klassekampens historie.* Selv om formerne har skiftet, har kampen altid stået mellem de få, der ejede produktionsmidlerne, og så de mange besiddelsesløse. De mange har måttet finde sig i at blive udbyttet, fordi de få økonomisk dominerende også har været de politisk herskende, så de har rådet over hæren og politiet. Herigennem har staten beskyttet de besiddende, der ikke frivilligt vil give magten fra sig, hvorfor en ændring af magtforholdet mellem klasserne altid må ske ved en revolution.

Ifølge Karl Marx fører den frie konkurrence til forenklede klassemønstre, idet hele samfundet spaltes i to store, fjendtlige lejre eller klasser: bourgeoisiet og proletariatet. Efterhånden vil de store kapitalister opøde de små, og kapitalen koncentrerer derved mere og mere, indtil den er blevet international, d.v.s. at verdensmarkedet beherskes af nogle få oliekoner, stålkoner etc.

I takt hermed vil der ske en modsvarende udvikling blandt de besiddelsesløse, hvortil også den største del af den tidligere mellemklasse vil høre. På fabrikken er der intet personligt forhold, men kun den „kontante betaling”, og en ny mennesketype opstår, „det kollektive menneske”, som er klassebevidst, fordi det er klar over, at proletariatet kun kan klare sig, når man løfter i flok. — Slutningslinierne i manifestet må vinde genklang hos alle arbejdere:

„Kommunisterne forsmår at holde deres anskuelse og hensigter hemmelige. De erklærer åbent, at deres mål kun kan nås ved en voldelig omstyrning af den nuværende samfundsorden. Lad så de herskende klasser skælve for en kommunistisk revolution. Proletarerne har kun deres lænker at tabe. De har en verden at vinde.

Proletarer i alle lande, forener Eder”.

KATASTROFETEORIEN

Karl Marx, der bl. a. var påvirket af den tyske filosof Hegel, regnede med, at det kapitalistiske samfund ifølge en lovbunden udvikling — katastrofeteorien — vil slå over i sin modsætning, det kommunistiske samfund. Under verdensrevolutionen vil magtens pyramide tippe rundt, så proletariatet nu bliver den herskende klasse. Det ideelle samfund nås dog ikke blot i kraft af verdensrevolutionen. Man må regne med en overgangsperiode, proletariatets diktatur (nu også kaldet folkedemokrati; men forskellen er ens!).

Marx siger direkte: „I må gennemgå 15, 20, 50 års borgerkrige og folkekampe, ikke blot for at forbedre forholdene, men også for at forandre jer selv og kvalificere jer til den politiske magt”. I overgangsperioden vil man få de manges diktatur; men da al udbytning er ophørt, er bruddet med det kapitalistiske samfund alligevel knivskarpt. Det er socialismens periode, hvor man yder efter evne og bliver betalt efter ydelse.

Der begynder nu en gradvis udvikling mod det kommunistiske samfund, hvor man også skal arbejde efter evne, men hvor der vil være så rigeligt med forbrugsgoder, at *alle kan nyde efter behov.* Dette er muligt i kraft af, at de tekniske fremskridt nu kommer alle til gode, og at produktionen udelukkende bestemmes af forbrugerinteresser. Alt profitjag er faldet bort.

Herved opstår der et nyt og frigjort menneske. Enhver anelse af klasseforskel forsvinder, og da man ikke længere behøver at frygte mod-revolutionen, er statsmaskineriet overflødig. Dets oprindelige opgave var at beskytte de besiddende; men nu, da alle er lige, er der ingen at beskytte, så behovet for staten bortfalder, og statsmaskineriet visner bort.

IMPERIALISMEN

Karl Marx regnede med, at den første revolution ville komme i det mest industrialiserede samfund, fordi klassebevidstheden her var stærkest udviklet. Marx havde ikke regnet med imperialismen, der betød, at udbygningen af de farvede folk også kom de europæiske *arbejdere* en smule til gode, så revolutionen i Europa blev udskudt. Den tyske kommunist Rosa Luxemburg talte om „kolonislaver som en hindring for en social revolution i Europa“. Derfor kom den første kommunistiske revolution i det land, der var svagest industrialiseret blandt de kapitalistiske, imperialistiske lande, Rusland.

Vladimir Lenin, Sovjetunionens skaber, bliver den nye, store teoretiker. Han ser imperialismen som en optakt til den kommunistiske verdensrevolution. Kapitalisterne er altid på jagt efter nye markeder, da produktionen bestemmes af profithensyn, hvilket gør en gennemgribende planlægning umulig. Når befolkningens købekraft så holdes nede, må der opstå overproduktion og økonomiske kriser — der ifølge marxismen uundgåeligt hører sammen med kapitalismen, og denne konkurrence om nye afsætningsmuligheder fører til økonomiske kampe og til krige. — I kolonierne vil der komme en national kamp mod de fremmede undertrykkere, og denne koloniale revolution vil smelte sammen med den kommunistiske revolution i den vesterlandske verden — og imperialismen har således kun betydet en forsinkelse af verdensrevolutionen.

REVISIONISMEN

Lenin regnede ikke som Marx med en lovbunden udvikling, der ville føre frem til verdensrevolutionen, men han gik ud fra, at arbejderne elite skulle overtage styret straks og med voldelige midler. Marx fik heller ikke ret i, at klasse modsætningen ville blive skærpet. Vi har set den stik modsatte udvikling i vort eget samfund, idet hovedparten af arbejderne her netop føler sig som middelstand. Denne udvikling er sket ad parlamentarisk vej, via stemmesedlen er der gennemført sociale love m. v., og under indtryk heraf er der sket en spaltning i marxisternes lejr.

Omkring århundredskiftet opstod i det tyske socialdemokrati en ny retning, revisionismen, idet arbejderføreren Bernstein krævede samarbejde med de borgerlige partier for ad denne vej at opnå bedre kår for arbejderne; man skulle ikke nøjes med at føre en strengt dogmatisk politik, men fastlægge sin holdning og taktik fra tilfælde til tilfælde.

Marxismen har fået to hovedstrømninger, en evolutionær, der går ind for en fredelig, gradvis udvikling (f. eks. det danske socialdemokrati), og en revolutionær, der tæller de forskellige kommunistpartier. Men inden for begge hovedretninger findes mange forskellige afskygninger. På den revolutionære fløj er der to velkendte revisionistiske retninger, titoismen i Jugoslavien (også kaldet national-kommunismen, idet Tito, sin kommunistiske tro til trods, ikke ønskede at blive fjernstyret fra Moskva) og Socialistisk

Folkeparti, skabt af Aksel Larsen, efter at han i 1958 blev ekskluderet af det danske kommunistparti.

NY UDFORDRING

Engang sagde danske arbejdere, at de ikke ville være med til at forsvare landet, for det ville være at sætte pigtråd omkring en kirkegård. Men allerede for nogle årtier siden blev dette ændret til, at arbejderne selvfølgelig ville være med til at værne deres fædreland, for Danmark var et smukt hus i nationernes række.

Dette afspejler en meget lykkelig udvikling, og der er ingen grund til at tale ringeagtende om „det kongelige danske socialdemokrati”. Just i denne borgerliggørelse, der er foregået parallelt med en større social bevidsthed inden for liberalisternes rækker, har vi et af de klareste udtryk for de kræfter, der har skabt det danske folkehjem. Vi lever i et samfund, hvor vi er ankommet, og hvor bogstavelig talt ingen ønsker større ændringer i den nuværende samfundsstruktur. Derfor føler vi ingen direkte konkurrence fra det program, der nu er vedtaget af det russiske kommunistparti. Men alligevel er der tale om en udfordring — en bevidst udfordring til os — der især er alvorlig, fordi programmet vækker opsigt i u-landene, i de nye, betydningsfulde områder af verden.

Det nye program (med Hrustjov som den store teoretiker!) er partiets tredie, det hidtil gældende stammede fra 1919. Ifølge programmet vil Sovjet i 1970 have overgået kapitalismens stærkeste og rigeste land USA i produktion pr. indbygger, og allerede i det næste 10-år vil overfloden begynde at vise sig: benyttelse af boliger gøres gratis for alle borgere, det samme vil komme til at gælde de kommunale transportmidler etc.

Videre siges det, at socialismen ifølge en „objektiv lovmæssighed” gradvis vil udvikle sig til sand kommunisme, hvor den enkelte skal yde efter evne og nyde efter behov. (Skam få den, der tænker, at mange så vil få små evner og store behov!). Efterhånden vil der blive rift om at få lov til at arbejde. Hyppigt citeres Engels, der siger, at arbejdet skal blive „den højeste nydelse, vi kender”. Forskellen mellem de legemlige og åndelige arbejdere vil forsvinde. Der vil ikke længere være en gruppe intellektuelle, der føler sig bedre end de andre, nej, alle arbejdere vil blive intellektuelle.

I programmet hedder det til slut:

„Kommunismens opbygning i Sovjet vil være menneskehedens største sejr i hele dens årtusindgamle historie ... Partiet erklærer højtideligt: Det nuværende slægtled af sovjetiske mennesker vil komme til at opleve kommunismen!”

DET FRIE MENNESKE!

Når pengene engang bliver afskaffet i Sovjet, fordi alt er frit, vil der da ikke være mennesker, der f. eks. ønsker at få en ny bil hveranden dag? Nej, spørgsmålet stammer fra en person, der er opdraget i kapitalismens jungle, og vedkommende tillægger derfor andre sine egne laster. Det kommunistiske menneske vil ikke have sådanne unormale behov!

Vold, egoisme, hykleri, kort sagt alle dårlige karakteregenskaber vil forsvinde, da de jo hører sammen med klassesamfundet. I det kommunistiske samfund vil solidaritet, venskab, kærlighed til arbejdet og samfundet blive de nye bærepiller, og den menneskelige personlighed vil nå sin sande ud-

foldelse. Domstole m. v. vil forsvinde, fordi forbrydelse ikke længere eksisterer, og statsmaskineriet vil blive afløst af en „selskabelig selvforvaltning” — men det kommunistiske parti vil dog bestå meget langt frem i tiden!

Den eneste tænkelige hindring for programmets gennemførelse i den nærmeste fremtid skulle være krig, fremkaldt af de kapitalistiske lande.

SLANGEN I DET KOMMUNISTISKE PARADIS

Det vil være uklogt at gøre grin med de økonomiske mål, der nu er opstillet af partiet, dertil har Sovjet nået for meget, selv om landet stadig er præget af en skæv udvikling, der hele tiden er sket på bekostning af de direkte forbrugsgoder.

Planens gennemførelse vil kræve en fortsat strengt reguleret planøkonomi. Men selv om man sætter meget ind på opdragelse og undervisning, vil man sikkert komme til at opdage, at menneskenaturen ikke lader sig ændre til den ideale fremtoning, der er selve forudsætningen for det kommunistiske paradys, hvor mennesket selv skal være gud. Den kommunistiske filosofi regner med, at mennesket fra naturens hånd er ubetinget godt, og alle uheldige tilbøjeligheder formodes at stamme fra dårlige samfundsforhold. Hvis derimod menneskenaturen er sammensat af såvel gode som dårlige anlæg, så kommer det kommunistiske tankeeksperiment til at svæve frit i luften, og man vil blive tvunget til at opretholde en række af de nuværende tvangsforanstaltninger. Hertil kommer så de strenge krav om en økonomisk udvikling så eksplosiv, at det ikke vil være muligt at opnå den, med mindre tvangsstyret fortsætter.

Nogle sovjetiske videnskabsmænd taler nu om at besejre alderdom og træthed. De vil forlænge menneskets gennemsnitslevetid til 150—200 år, og i tilfælde af for tidlig død vil de lære at kalde mennesket tilbage til livet igen. Dette viser den umådelige tro på egne evner til at kunne overvinde alt, og samtidig lader det os ane nederlaget i overmodet — da der er sørget for, at træerne ikke vokser ind i himlen.

FREMSKRIDTSOPTIMISME

Drømmen om det kommunistiske paradys er i høj grad inspireret af den kristne lære om tusindårsriget, og den fremskridtsoptimisme, som de to verdenskrige betød afslutningen på i Vesteuropa, trives stadig i Sovjet, hvor vi møder det klareste udtryk for marxismens naive udviklingstro. Denne fremskridtsbegejstring er så at sige blevet den officielle religion, som på forhånd udelukker al tvivl og skepsis. Den, der er skeptisk over for fremtidshåbet, angriber selve kommunismens livsnerve.

Det er ikke mærkeligt, at en polsk kommunistforfatter kan finde på at lade en af sine personer gøre krav på *retten til at være pessimist*.

Sovjetkommunisternes stærke tro er imidlertid en kilde til fremgang, for troen kan virkelig i nogle tilfælde flytte bjerge. Det er ganske vist ikke svært at finde svagheder i den kommunistiske verden: frygten for frie valg, der utvivlsomt ville få satellitstaterne til at kvitte Moskvas favntag — påstanden om, at Sovjet er blevet styret af forbrydere (de gamle partikammerater, der senere er blevet til partifjender!) — at en række af de sociale mål, der opstilles i det nye program, allerede for længst er nået af de forkætrede kapitalistiske stater etc.

Alligevel kan man godt blive lidt betænkelig ved vort vesterlandske sam-

fund, når vi sammenligner det med det dynamiske og optimistiske Sovjet. Ud fra vore forudsætninger finder vi den russiske begejstring naiv; men nøjes vi med lidt almindelig tilfredshed med vore forhold samt en vis populær kulturpessimisme, efter hvilken livet er en tragisk meningsløshed, så vil vi næppe kunne modstå den røde bølge ...

Det er slet ikke så få — ifølge en gallup-undersøgelse endog ret mange — på den vestlige side, der, selv om de er imod det kommunistiske styre, giver udtryk for, at Sovjet nok vil sejre i den kolde krig. Og det er noget af et chok, når man møder de samme synspunkter hos folk i u-landene. De er neutrale, vil gerne modtage hjælp fra begge sider, lære noget, hvor de kan — men i øvrigt mener de, kommunismen vil sejre.

Den amerikanske psykolog Erich Fromm siger om folk i den vestlige verden: „Da moderne mennesker oplever sig selv både som sælgere og som de varer, der skal sælges på markedet, bliver vor selvagtelse afhængig af forhold udenfor vor kontrol. Har man succes, er man et værdifuldt medlem af samfundet — hvis ikke, er man værdiløs. Man kan næppe overvurdere betydningen af den utryghedsfølelse, der er resultatet af denne holdning.” Vi lever ifølge reklamen under naboens kritiske øjne, og der er stærke økonomiske kræfter i samfundet, som tilsyneladende er interesserede i en „idiotisering” af mennesket — blot de kan få solgt nogle flere af deres varer. Kommunisterne er flinke til at påpege sådanne vildskud, og de hævder i øvrigt, at den borgerlige filosofi med forkærlighed dyrker den enkelte, som til gengæld ikke føler sig bundet til eller forpligtet over for samfundet.

Det er nødvendigt, at vi sætter et bevidst modstød ind over for den kommunistiske udfordring. Det er typisk, at de mange aktuelle angreb på reklamemisbrug kædes sammen med angreb på vort nuværende samfund. Og det er ikke nok at svare kritikerne med, at det ikke gør så stor forskel, om det er en arg kapitalist, der bestemmer over os gennem reklamen, eller om det er en smalsporet partisekretær, der overvåger ethvert af vore skridt. Vi må simpelthen skabe de bedst tænkelige udviklingsmuligheder, så både vore egne få rebeller og de mange i u-landene kan indse, at vort social-liberale system er at foretrække frem for det kommunistiske.

VESTLIGT INITIATIV EFTERLYSES

Karl Marx' lære tilhører i dag historien, og det er urealistisk at tro, at der i hans værker findes løsninger, der kan passe på samfundsforholdene nu. Men det forhindrer ikke, at Marx har haft stor indflydelse på den udvikling, som har ført frem til vort nuværende samfund.

Den marxistiske ideologi er ligesom enhver anden ideologi en spændetrøje for en naturlig udvikling. Det er ikke uberettiget at kalde store dele af det nye russiske partiprogram for en floskelparade; men som tidligere nævnt er det ikke tilstrækkeligt, at vi konstaterer dette. Præsident Kennedy taler om at nå nye grænser. Han har i det hele taget meget af den dynamik i sig, som er nødvendig, om vi i dag skal kunne holde Sovjet stangen. Det er nødvendigt, at vi arbejder mere bevidst og mere ihærdigt end nogen sinde før. På den måde kan den sovjetiske trusel blive vendt til en gavnlig udfordring, en udfordring, der får os til med begejstring at arbejde mod nye mål og til at realisere gamle planer, der endnu ikke er ført ud i livet.

Sv. Erik Bjerre.

MINDEORD

Ernst J. Borup

1892—1961

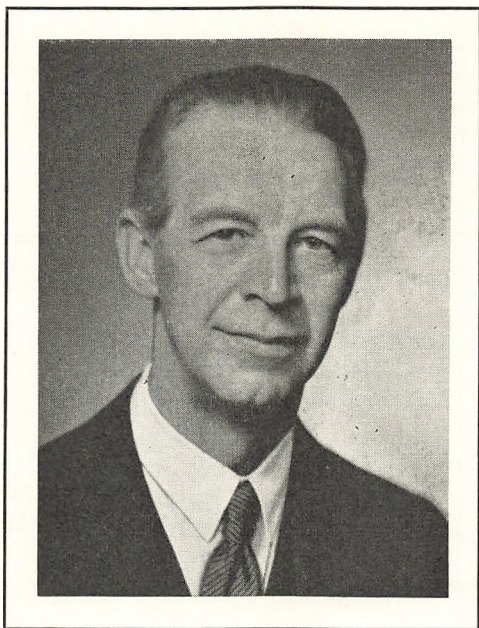
Det kom bag paa først. Ernst J. Borups mange venner landet over, da det langsomt sivede ud, at han var død først i september, endnu før han var naaet støvets alder. Denne stilfærdige udgang svarede forøvrigt godt til hans livsvirke. Han hørte til dem, der kæmpede i skyggen. Forgæves søger man hans data i den blaa bog. Som den sidste leder af Grundtvigs højskole i Lyngby (1929—37) er der god grund til at mindes ham her i aarsskriftet, men ogsaa fordi han saa redelig og villig hjalp til at formidle overgangen, da fonden for Grundtvigs højskole satte de ved salget indvundne midler i Frederiksborg højskole. Han traadte ind som formand for den fælles elevforening, til han i 1957 blev formand for skolen, hvis trofaste ven han var til sin død.

Ernst J. Borup var maaske en af de sidste, der var uddannet efter de gamle grundtvigske opdragelsesprincipper. Hans fader var friskolelærer i Bøvling, højt anset i den frie skoles rækker. Sønnen, der indsugede det grundtvigske skole- og menighedsliv med modernmælken, blev ikke sat i den sorte skole, men kom i snedkerlære i Ryslinge. Her fik han et stærkt indtryk af folkehøjskolens repræsentative formand Alfred Povlsen, som han skrev en lille bog om (1952). Højskolen havde fanget ham ind. Borup tog studentereksamen og fik ogsaa begyndt paa teologien, men embedseksamen naaede han ikke.

Københavns Højskoleforening erobrede ham under den første krig. I mellemkrigstiden voksede denne forening, hvis historie gennem 50 aar Borup skrev i 1928, med rivende fart, især da den flyttede ind i Grundtvigs Hus. Den skiftede karakter. Det var ikke ærværdige gamle højskoleelever, ej heller indvandrere, der gav tonen an, men det var københavnere, der havde været 8 dage paa højskole. De, der oplevede et onsdagsmøde i Hallen i hine aar, ser for sig den store sal med sidehaller fyldt af lyttende mennesker og sekretær Borup paa talerstolen med rolig myndighed dirigerende mødet. Efter foredraget blev der drukket kaffe saa at sige fra kælder til kvist, og saa samledes ungdommen igen i Hallen til en sangtime, hvor ny og gamle toner, vægtige ord og muntre vandre-sange vekslede under Borups ledelse. Højskoleforeningen havde mange jern i ilden for at imødekomme de unges forskellige behov. Bag alle disse kredse og virkemaader stod Borup som den, der samlede traadene i sin haand. Han var den fødte leder, der kunne knytte medarbejdere til sig, som passede til de forskellige felter.

Det var ikke sært, at bestyrelsen for Grundtvigs Højskole regnede med, at Ernst Borup maatte være manden, der kunne faa ny gang i skolen i Lyngby. Her blev arbejdet solidt i de aar, men der kom for faa elever, omkring 40 om vinteren og færre om sommeren. Det var kriseaar. Skolen blev indeklemmt af storbyens favntag. Dog fandt nogle københavnere vej til skolen. At Borup havde vundet agtelse hos lederne af de store skoler, kendes paa, at han har været medredaktør af de sidste udgaver af højskolesangbogen.

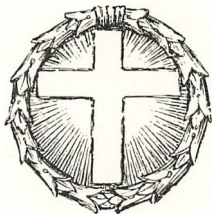
H. C. Henningsen havde ogsaa lært at vurdere Borups evner og fik ham derfor knyttet til Kirkeligt Samfund af 1898 først som leder af det aandelige arbejde i Grundtvigs Hus, siden som forstander for det mangfoldige virke, der fik

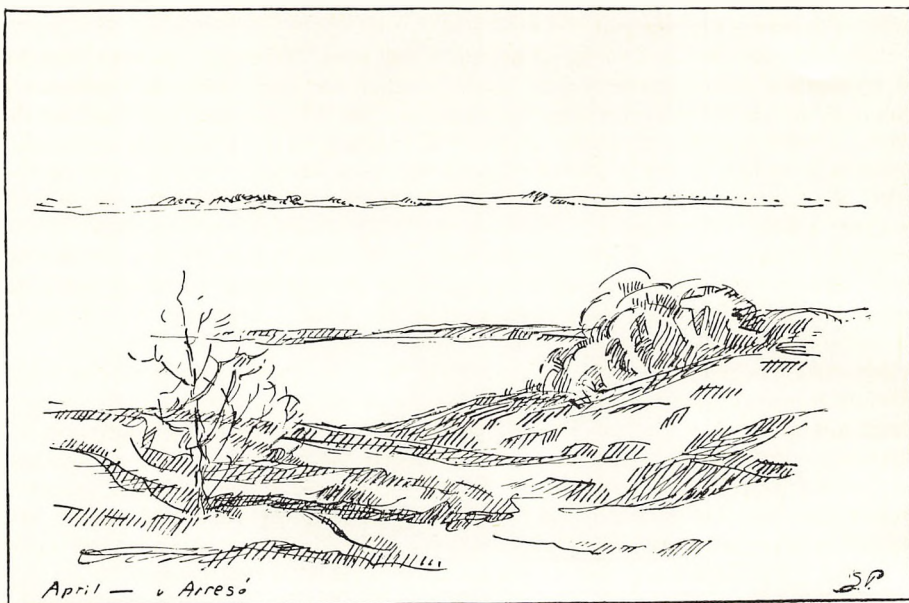

hjemsted i Vartov. Ja, hans arbejde var ikke afgrænset dertil. Danmarks ældste soldaterarbejde, der her fik en ny gren paa sin stamme i soldaterherberget, som ogsaa har taget mod mange norske soldater, fik en halv snes aflæggere ud over landet. Højskoleforeningen og Studenterkredsen har gode daglige lokaler. Her blev plads til børnehave og fritidshjem, til studenterkollegium og Grundtvigbiblioteket. De gamle koners Vartov blev ungdomsgaard.

Borup har brugt pennen flittig. Han var en af vore bedste kendere af Grundtvigs poesi og prosa, derfor medudgiver af Sangværket og af Haandbog i Grundtvigs Skrifter I-III (1929—31). Det var under samarbejdet om dette dristige forsøg, jeg kom Borup paa nærmeste hold. Jeg maatte beundre hans sikre skøn, hvor vi skar stykker ud af en større sammenhæng, hans korte rammende indledninger og hans evne til at finde stikord og fyndord frem, der kunne gøre det til en god opslagsbog. — Borup fortsatte det arbejde, Anders Vedel havde begyndt med det store festskrift om »Den danske Folkehøjskole gennem 100 Aar« (1939—40). I Vartovbogen, som han var medredaktør af, i vort aarsskrift og i adskillige tidsskrifter vil man finde afhandlinger af ham, baaret af solid viden, ingen udenomssnak. Hans minde vil leve som den uegennyttige tjener for dansk folkeoplysning og gode brobygger mellem land og by. Han hentede sin kraft i menigheden. Th. Balslev talte ved hans baare i Vartov kirke ud fra det rige samarbejde, de to havde delt.

Frederik Schrøder.

SKOLEÅRET 1960—61

Året har i højskolernes kreds været præget af nogen stigning i elevbesøget og af, at nye skoler er kommet til. Den indre-missionske »Unge Hjemts Højskole« i Skåde ved Århus er begyndt at fungere. Ligeledes Herning Højskole, stiftet af tekstilfabrikanterne Damgård. »Knud Rasmussens Højskole« i Holsteinsborg i Grønland er under tag og kan måske tages i brug i det kommende år. Nye initiativer er dukket op, således planen om en »Vestjyllands Højskole«, som man tænker sig placeret i Velling. De vestjyske amter er blandt dem, der har leveret højskolerne et meget stort antal elever. Det har derimod hidtil været vanskeligt at drive højskole i Vestjylland, selv om mindet om Staby højskole, Hoven pighøjskole og højskolen i Janderup vest for Varde endnu lever. — Det nyeste højskoletiltag, som også har interesse for danske, er den islandske plan om Skálholt folkehøjskole, et ønske om at rejse en skole ved Islands gamle bispe- og lærdomssæde Skálholt 50 km vest for Reykjavik. Det påtænkes at indsamle penge til skolen i de nordiske lande, og i Norge er man allerede i gang. Man må ønske, at en evt. indsamling her i landet bliver gennemført på en anden måde end den til dels mislykkede indsamling til højskolen i Grønland. — Fra det svundne år skal nævnes Irma-koncernens idé om at lægge et højskoleophold ind som led i personalets uddannelse. Planen er foreløbig strandet på modstand mod, at man afkortede den faglige uddannelse med den tid, der medgik til højskoleopholdet. Tanken, som er blevet kaldt »Lærlinge på højskole«, er dog for god til, at den ikke fortjener at gennemdrøftes og prøves. — Til slut skal nævnes, at Danmarks største »ambulante« højskole,

nemlig »Otte dage på højskole«-bevægelsen, har rundet de 50 år; begivenheden omtales senere i elevskriftet.

Højskoledebatten i det forløbne år har i høj grad drejet sig om vort forhold til højskolens historiske grundlag. Diskussionen har påny vist, at højskolen i Danmark er en mere sammensat størrelse end for 50 år siden. Dengang havde der — i hvert fald for eftertiden at se — dannet sig en vis grundtvigsk-koldsk-schrødersk tradition for undervisningens form og omfang og for hele skolelivet. Nu trænger tidens mange brændende spørgsmål sig forandrende ind og kommer stærkt i forgrunden, også fordi de er så alvorlige for vort folks fremtid: atomproblemerne, NATO, u-landene, fællesmarkedet, Tysklands deling o.s.v. Men netop i år har højskoledebatten for så vidt igen og mere end i de senere år beskæftiget sig med vigtige sider af selve grundlaget for at holde højskole (menneskesynet).

Den sidste begivenhed i skoleåret 1960-61 blev en enstemmig udtalelse vedrørende Romtraktaten fra »Foreningen for Højskoler og Landbrugsskoler«s forhandlingsmøde sidst i oktober. Udtalelsen, der blev forelagt og motiveret af forstander Rosendahl, Søhus, var en henstilling til regeringen om at arbejde for, at der i en dansk særprotokol til Romtraktaten bliver indføjet bestemmelser om, hvordan man fra dansk side i givet fald har ret til at træffe beskyttelsesforanstaltninger imod overdreven udenlandsk infiltration i visse egne af landet. — Udtalelsen er blevet yderst magert omtalt i dagspressen.

Sidst i denne lille oversigt skal nævnes fire bøger, der er udkommet i skoleåret 1960-61: Hans Lunds »Historiker i Højskolens Tjeneste« er en række levende artikler og foredrag fra de sidste 30 år, Holger Kjærs »Tolerance eller frisind«, et kampskrift for kirke- og skolefrihed, Johannes Petersens »Fra friskolens og folkehøjskolens første tid«, en bog, der er præget af ensidige omvurderinger af tidligere generationers ukritiske opfattelser, specielt rokket der ved det gængse billede af Christen Kold. Endelig kan nævnes cand. mag. Poul Møllers bog om godsejer H. R. Carlsen til Gammel Kjøgegård; han var Grundtvigs svoger, var med til at oprette Grundtvigs Højskole på Marielyst og desuden medlem af skolens første bestyrelse i årene 1856—58.

VINTERSKOLEN

155 elever ankom den 3. november. Der var 63 nørrejyder, 27 sønderjyder, 1 sydslesviger, 17 fynboer, 27 sjællændere, heri medregnet københavnere, desuden 4 fra Bornholm, Lolland og Falster og 4 fra Island, 8 fra Norge, 1 fra Finland, 2 fra USA og 1 fra Korea. Fordelingen mellem kvindelige og mandlige elever var tilfredsstillende; der var 82 af det smukke og 73 af det stærke køn. Lidt færre mandlige elever end vanligt fortalte om mangelen på arbejdskraft i landbruget. Af elevholdet havde 75 være på efterskoler og ungdomsskoler, 10 havde været på andre højskoler eller dermed beslægtede skoler og 18 havde besøgt realskoler og gymnasier.

Tre nye lærere sluttede sig til skolens lærerkreds, en ung norsk lærer *Gisle Buvarp* fra Berkåk i Trøndelagen, fil. mag. *Ingegerd Blomstrand* fra Fjellie i Skåne og højskolelærer *Fritz Norlan*, der tidligere har været norsk hjælpelærer på Frederiksborg i 1953—54 og dengang hed Fritz Andersen, men nu ankom med ny erhvervet dansk statsborgerskab og nogle års uddannelse på bagen samt erfaring fra to års lærervirksomhed på Vestbirk højskole

Der skete i timeplanen nogle ændringer, som vi mener var gode. Den udvidede undervisning, som Emil Petersen forestår på det såkaldte Nordisk Studiehold sammen med den svenske og norske lærer, fik timetallet forøget til seks og blev henlagt til formiddagen parallelt med dansktimerne. Pigernes gymnastik og karlenes regnetimer blev flyttet til den første underundervisningstime over middag, og der blev indført fritime et par eftermiddage fra 16—17.

I fagfordelingen skete der også lidt nyt, idet Kathrine Johnsen overtog bolig-læren, Bent Jakobsen fik et særhold i samfundsøkonomi, og Fritz Norlan, Frode Christiani og Gisle Buvarp havde frifag henholdsvis i emnerne »Moderne lyrik«, »Samfund og individ« og »Verdensreligionerne«. Efter ombytningen i januar kom også »Verdenslitteratur« til med Ingegerd Blomstrand for bordenden.

Møder, »forenings«aftener og diskussioner

Månedsmøderne blev ændret. Vi afskaffede næsten de store, treløbende søndagsmøder og henlagde dem til nogle onsdag aftener. Der var flere grunde til forandringen. Først, at gudstjeneste kl. 14, foredrag kl. 16 og aftenmøde kl. 19 er for meget på een dag, navnlig for eleverne, der har en travl skoleuge bag sig.

Dernæst henvender disse møder sig til omegnen, og det har vist sig at blive stadig sværere at samle mennesker på en søndag eftermiddag. Folk i byen arbejder uden for deres hjem i ugens seks dage og foretrækker at tilbringe søndagene hjemme. Folk på egnen, især landbrugerne, har af ikke ukendte årsager stadig vanskeligere ved at komme hjemmefra i længere tid en søndag. Det spiller derimod med nutidens befordringsmidler og gode veje ikke stor rolle at tage af sted til et aftenmøde. Vi fik da også nogle meget velbesøgte onsdag aftener i vinterens løb. To af søndagsmøderne ændrede vi dog ikke på, adventsmødet og marts mødet. Det første af dem vil vi fastholde på den gamle måde; derved får tidligere elever i København og Nordsjælland lejlighed til ved siden af fastelavnsmødet at komme her en hel eftermiddag og aften før jul.

På mødet i november talte forstander *Erik Halvorsen* fra Hørsholm højskole. Ved adventsmødet sidst i måneden prædikede *Vilhelm Nielsen*. Den nye præst i Vartov, *Hakon Mandøe*, spurgte i sit foredrag, om den videnskabelige erkendelse er den eneste gyldige, og skuespillerinde, fru *Asta Esper Andersen* glædede os som ofte før med sin kunst; denne gang var det Karl Bjarnhofs skuespil »Den korte dag er lang nok«. Ind under jul-mødet havde samlet særlig god tilslutning; fru *Pip Christiansen* talte ud fra Martin A. Hansens og Pär Lagerkvists forfatterskaber om det søgende menneske. I januar kom magister *John Danstrup*, og i dette møde som i det forrige deltog næsten alle eleverne fra vor naboskole, landbrugsskolen. Danstrup talte om spændingsforholdet mellem Kina og Sovjet. Februar mødet på afstemningsdagen holdtes i samarbejde med den lokale »Sønderjysk forening«. Det blev en udmærket Sydslesvig-aften med fhv. rektor ved Friserbjergets skole i Flensborg *M. Mortensen* som gæst. Elevernes sangkor under *Sigurd Kramers* direktion afrundede aftenen. Ved vinterens sidste møde medvirkede som så ofte før forfatteren *Jørgen Bukdahl* fra Askov. Med udgangspunkt i Jacob Chr. Lindberg, Søren Kierkegaard og Grundtvig talte han om åndsliv contra kulturliv med sideblik til den aktuelle debat om politik og højskole. Dagen sluttede med en fin underholdning, musik og oplæsning ved *Hanne Petri*, *Kanny Sambleben* og *Emil Petersen*.

De fleste af de øvrige onsdag aftener blev brugt til vore »egne« ting, diskussioner, filmprogrammer og de såkaldte »ungdomsforeningsaftener«, hvor skif-

Studiekreds.

Avisomaner.

Elevboghandel.

Engelsk.

tende elevgrupper i samarbejde med en lærer har ansvaret for aftenens underholdning. Jeg nævner i flæng noget af det, der fyldte disse onsdage. En aften underholdt de nordiske og andre udenlandske elever med en række småglimt fra deres hjemlande. En »ungdomsforeningsaften« bød på et kortfilmprogram om nutidens flygtningeproblemer, lagt til rette af Bjerre, men med indledning og kommentar ved en flok elever. I januar var der en diskussion, der blev indledet med et ekstemoralspil, som Cecilie Tøpholm havde sat skik på. Diskussionen var livlig. Den drejede sig om ungdommens forhold til litteratur, kunst og musik. Man lagde mærke til nogle sære selvmodsigelser. Det viste sig nemlig, at de, som varmt forsvarede den tyndbenede litteratur, som de indrømmede var værdiløs og uden noget at forstå og tænke på, begrundede deres standpunkt med, at de havde brug for afslapning efter en lang arbejdsdag. Men de samme var besynderligt nok modstandere f. eks. af klassisk musik, skønt denne musik — ifølge deres udsagn — bevirkede, at man faldt i søvn, altså netop medførte den tiltrængte afslapning! Nogle af de samme personer bekæmpede den »moderne« malerkunst, fordi den var »uden mening«, selv om de kort forinden havde udtalt sig til fordel for den lette litteratur, der er »uden mening«! Nå, men der var ikke blot morsomme, men også fine indlæg i diskussionen. — Nogle onsdag aftener var der politiske diskussioner. Om »Landbrugets fremtid« indledede to nyvalgte folketingsmedlemmer, den radikale sønderjyde J. P. Jensen og venstremanden Holger Hansen fra Mern. Sidstnævnte er i øvrigt tingets yngste medlem og Frederiksborg-elev fra vinteren 1946—47. En anden diskussion blev indledt af disponent Jørgen Lindebod for Retsforbundet og folketingsmand Helge Nielsen fra Socialdemokratiet. Emnet var »Arbejder og arbejdsgiver i industrien«. Desværre gik den tredje diskussion, hvor vi skulle have mødt repræsentanter for de to folkepartier, Det konservative Folkeparti og Socialistisk Folkeparti, i vasken. — Vinterens sidste onsdag aften blev en oplevelse, nemlig en »ungdomsforeningsaften«, der samlede sig om moderne dansk lyrik, arrangeret med sang og musik, film og recitation af Fritz Norlan og deltagere i hans frifag. Vi mærkede ægte og stærkt, at digtning ikke er en flugt bort fra virkeligheden, som nogle påstår, men at den er et møde med noget af livets egen reelle virkelighed.

Af talere, vi i vinteren 1960—61 mere tilfældigt fik lejlighed til at høre, skal nævnes højskolelærer Johan Varmedal fra Skogn, der fortalte og viste lysbilleder fra Norge, forstander Jens Marinus Jensen, der holdt foredrag om forfatteren Harald Kidde, og en ung løjtnant, der havde opholdt sig ved det danske kommando i Gaza, fortalte oplevelser og viste et utal af lysbilleder på landbrugsskolen, hvortil vi var indbudt.

Et begrænset antal værdifulde film, som vi navnlig får fra Statens Filmcentral, indgår efterhånden som et nogenlunde fast led i undervisningen. Denne vinter så vi »Kampen om jernbanerne«, »Grænseløse verden«, »Kongen bød«, »Havets helte«, »Professoren holder fridag«, »Den røde ballon«, »Krydsforhør«, »Drømmeland«, »Friluft«, »Mor ville ikke give lov« etc.

Skuespil, udflugter og fester

Er man først midt i en vinterskole, begynder dagene at løbe af sted, alt for hurtigt går det. Men hvis man bagefter, når eleverne igen er rejst, prøver at se sig tilbage, da breder tiden sig vældigt ud og bliver til et stort mønster med de almindelige skoledage som grund og en lang række både traditionsbestemte og

nye afbrydelser som et festligt islæt i hverdagens arbejde. Hvert holds første dage er optaget af prøver og holdinddelinger og valg af frifag og særhold, af forstanderens overlæssede ordensforedrag og en lærers mere livlige egnsforedrag, man køber bøger og hefter, betaler det første månedsbeløb, opdager, at man er ved at gå fallit, sætter den sidste rest i skolens bank uden håb om renter, klokken ringer og ringer, man styrter fra det ene sted til det andet, og dog afvikles alting trægt og tungt, man kan heller ikke sove så længe om morgenen, er i det hele taget let utilpas. Men i løbet af 4—5 dage er højskolen i gang, så stiger sangen, der begyndte lidt forbeholdt, den første stille-kladde skrives — endnu med nogen frygt og bæven, biblioteket og skolestuerne begynder at fyldes i fritiden af de arbejdslystne, dagligstuen af de lidt mere magelige. Kammeratlivet lader endnu vente på sig, men det kommer, og det kom og blev, selv om der var dårlige ting iblandt, dog særdeles godt vinteren 1960—61 på Frederiksborg.

På den første novembersøndag gik atter i år turen til Fredensborg, en kombineret bustur og skovvandring, der blev begunstiget af nogenlunde vejr, hvilket ellers var en sjælden vare det meste af vinteren. Søndagen efter læste lærerkredsen Leck Fischers skuespil fra besættelsestiden, »Fronten«. I de kommende måneder fulgte med de samme »skuespillere« Ibsens »Et dukkehjem«, Priestley's »En inspektør ringer på«, Paul Geraldys »De store drenge«, Kaj Munks »Hans sidder ved smeltediglen« o. fl. — På valgdagen havde vi udlejet lokaler til folketingsvalget, og mens vælgerne strømmede til, tog vi på Helsingør-tur og derfra til kunstsamlingen »Louisiana« i Humlebæk. Der var fuldt med billeder og skulptur af Brasiliens førende kunstmaler Lasar Segall, oprindeligt en landflygtig lithauisk jøde fra Vilna. Hans billeder var som klagesange over den onde skæbne, som mennesker så alt for ofte bereder hinanden, krig og forfølgelse, koncentrationslejre og landflygtighed. Billedernes mørke, ulmende farver prenter sig ind i sindet og bliver siddende i os meget længe. Denne dag fik vi både mildt og tørt vejr til turen, ellers var det regn og regn og regn, regn hver evige dag, og det var så mørkt, at vi længe måtte opgive Frederiksborg Slot, der ikke lader sig bese indvendig i vinterhalvåret, undtagen på meget klare, helst frostklare dage. Æbelholt kloster-museum besøgte vi i »strålende« vejr. Lidt hen i december kom Københavns-turen. Vi var på Frilandsmuseet og Frihedsmuseet, i Folketinget og Radiohuset. Om aftenen så vi Ludvig Holbergs »Barselstuen« på Det kgl. Teater og efterpå den nydelige ballet »Pas de Quatres«. Hjemme var der samme dag rejsegilde på den sidste af de to ny lærerboliger. — Lørdag den 10. december holdt vi et festligt fætterbal. Den nat fik vi pludselig sne i mængde, men en stor flok trodsede dog føret og gik om søndagen til organist Laumanns koncert i slotskirken. Her klang årets første juletoner. Et par dage efter lød de igen, mens et stilfærdigt Lucia-optog skred os i møde i morgens grå lys. Kort efter kom juleafslutningen med julesange og lys, tale, recitation, korsang, krybbespil og festligt kaffebord med uddeling af årsskrifter og »på gensyn« til næste år. Alle vore nordiske elever fik indbydelser til at holde jul og nytår i danske kammeraters hjem. Vi er fra skolens side de mange hjem tak skyldig, som gennem årene har givet disse unge fra Norge, Sverige, Finland, Færøerne og Island den meget store oplevelse, som det altid er for dem at få lov til i nogle dage at leve med i et hjem i et andet land.

Alle minus 2 mødte igen den 5. januar. Men der kom nye til, en såkaldt »januarstudent« og en forsinket amerikafarer. Vi undgik næsten den sædvanlige efter-jul-influenza; ganske få måtte ligge nogle dage, resten klarede det i lodret

»Du kan ikke ta' det med dig«.

stilling. Eftersom Wendelsberg højskole havde ønsket at få udvekslingen med Frederiksborg forlagt til begyndelsen af marts, blev januar i år en støt arbejds-måned uden mange svinkeærinder. Samtidig begyndte lærerne under Fritz Norlans instruktion at øve på vinterskuespillet, der i år ikke skulle være en elev-komedie, men en lærerkomedie, selv om enkelte elever måtte bistå. — Fastelavnsfesten faldt allerede søndag den 12. februar. Over hundrede tidligere elever deltog. Formiddagens gudstjeneste fandt sted i foredragssalen, da kirken var i brug på anden måde. Kl. 16 holdt jeg foredrag, emne: Taknemlighed. Derpå middag, og allerede kl. 18½ gik tæppet for »Du kan ikke ta' det med dig«, et skørt, men levende amerikansk lystspil af Hart og Kaufman. Det handler om en tilsyneladende skrupforvirret familie. Enhver dyrker sin hobby, enhver passer sit, hver har det dejligt, men — uden at bekymre sig om andre. Men som handlingen skrider frem, mærker man, hvad meningen er: Vi skal passe på, at jagten efter position og velstand ikke bliver hele tilværelsen. Livet er jo dejligt i sig selv, men vi er mange, der har så travlt med at nå en hel mængde, at vi slet ikke får tid til at leve livet, selv om vi allesammen udmærket ved, at vi jo ikke kan ta' det med os. Det var en såre fornøjelig forestilling. Af kunstnerne fortjente den livsglade bedstefar, hr. Vanderhof alias Emil P. og den charmerende, men let forvirrede Penny Sycamore = Karen Nielsen de største buketter. Men i øvrigt gjorde firmaet Bent & Bjerres kæmpekinesere et dybt indtryk og ligeså Ingegerds yndefulde ballet, Gisles utroligt livagtige neger og Lises himmelhøje hyl, når hun udsattes for ikke ukærkommen vold o.s.v. o.s.v. I kaffepausen riggede Bjerre og konsorter salen til som den portugisiske oprørs-sejler »Santa Maria«, på hvis fjedrende dæk fastelavnsballet med tilhørende løjer og langkål udfoldede sig til de små timer. Fastelavnsmandag var der fredag med tøndeslagning og over middag en tur til Willumsen-museet i Frederikssund og derpå via atomstationen på Risø til Roskilde.

Sveriges-udvekslingen fandt sted fra 26. februar til 5. marts. Herfra rejste 72 frederiksborg'ere anført af Bent Jakobsen til Wendelsberg, hvorfra vi modtog 75 svenske elever med Maja Skogfors og Elsa Nilsson i spidsen. Både her og hinsidan forløb udvekslingen efter de traditionelle retningslinier til gensidig tilfredshed. I København, som vi besøgte med svenskerne, så vi Grundtvigskirken, Mindelunden i Ryvangen og Den Kongelige Porcelænsfabrik og sluttede dagen men en balletaften i Det Kongelige Teater. Under »svenskekrigen« dokumente-

rede i øvrigt Gisle Buvarp, at han var i stand til at vikariere på en udmærket måde i gymnastiksalen.

Efter en vinter med kun 5—6 frostdage (mon det er rigtigt?), fik vi tidligt forår. Allerførst i marts kunne man se pigerne sidde med deres sytøj udenfor på trapperne. Karlene foretog en landbrugstur til Freerslev, Gørløse og Slangerup med landbrugslærer Stryhn som leder, mens pigerne blev hjemme og ordnede håndarbejderne til udstillingen på forældremødet dagen efter. Det blev en god dag med 85 gæster fra mange egne af landet. Der var foredrag, korsang, udstillinger af elevarbejder, gymnastikopvisninger, og om aftenen opførte Agnete Bjerres »Dramatisk hold« Leck Fischers udmærkede skuespil »Frisøndag«. — Herefter lakkede vinterskolen mod sin afslutning. Mange flere træk kunne jeg nævne fra vinteren 60—61, men det må nu være nok for denne gang. Måske skal jeg nævne, at der var mange gæster i løbet af vinteren: gymnasiaster fra Rødovre, realister fra Emdrupborg, efterskoledrenge fra Valby og desuden norske, ghanesiske, phillipinske, engelske o. fl. gæster. — Ved afskedsfesten overrakte Thomas Frank på alle vinterelevernes vegne et meget smukt, vævet vægtæppe til skolens udsmykning. Hans Henrik Nielsen blev valgt til at repræsentere vinterholdet i elevforeningen. Og dermed var skoletiden forbi. Det er dejligt at kunne sige tak for denne vinter!

I april var vi indbudt til Frederiksborg-møder i Sønderjylland og Nordjylland. Møderne var godt besøgt og velordnede. Sundeved ungdomsskole og Lundbæk landbrugsskole havde gæstfrit åbnet sig for os. Herhjemme var der ikke mange begivenheder. En større gruppe unge engelske landmænd var på besøg. Til køkkenet købte vi en virkelig god og arbejdsbesparende indretning, en amerikansk Hobart-opvaskemaskine. Af Grete Søndergårds stab afrejste Rita Mastrup og Inga Kunnerup Jensen. Dem siger vi tak for tiden, de hjalp os. Det samme gælder Gisle Buvarp, som forlod lærerkredsen for at blive lærer i folkeskolen i sit hjemland.

SOMMERSKOLEN

Majmåneds overflod af lysegrønne blade havde lukket sig om skolen, da 3. maj oprandt, og sommer eleverne ankom. Siden viste det sig at være lamperøg med sommervejret; hele måneden sad vi med ild under radiatorerne. 70 elever var indmeldt, men nogle måtte vi vente på i et par uger. Nyt for sommerskolen var, at den var fællesskole. Tidligere har der så ofte gået en enkelt sømand eller student eller kandidat på sommerskolen, men nu havde det stået sort på hvidt i skoleplanen, at de tilmed var indbudt på samme måde som pigerne. Der kom seks, hvoraf to var tidligere Frederiksborg-elever. Blandt sommerpigerne var der fire fhv. frederiksborg'ere. De »gamle« elever dannede et lille fortsættelseshold. Nyt for denne sommer var nemlig også, at vi havde indbudt til et lille fortsættelseshold parallelt med den almindelige sommerhøjskole. Jeg har før, både i elevskrift og elevbladet, gjort rede for vort fortsættelseskursus. Her kan jeg nøjes med at sige, at vi synes forsøget med dette kursus for tidligere højskoleelever faldt hæderligt ud. Naturligvis er et enkelt forsøg for snævert et erfaringsfelt, til at man kan udtale sig bestemt om, hvorvidt fortsættelseskursus kan blive et fast islæt i sommerskolen. Vi håber det. Vi har fået lyst til at fortsætte, og de første har meldt sig til 1962. Nu er der trykt en lille brochure derom, som enhver interesseret kan skaffe sig fra skolens kontor.

Men selv om fortsætterne her er blevet trukket i forgrunden, fordi de var »det sidste skrig«, var det naturligvis alligevel den almindelige sommerhøjskole, der som andre år satte præg på skolen. Vi havde tilmed den glæde i 1961, at de senere års almindelige nedgang i sommer elevernes tal blev bragt til ophør for vort vedkommende. Og jeg mener, vi har begrundet håb om, at sommerskolen, hvortil så mange gode minder og oplevelser er knyttet gennem årene, kan oprettholdes på Frederiksborg.

Den første skoledag sluttede, som det er sket i mange år, med en dejlig 4. maj-aften i kirken og foran den lyssmykkede skole. Før skolearbejdet endnu var rigtig i gang, trak elever og lærere fra tre svenske højskoler, Munka-Ljungby, Tomelilla og Vimmerby, igennem vore bygninger og haven. Derimod måtte vi savne besøget fra Hvilan folkhögskola, en begivenhed, der ellers har fundet sted vistnok mere end 75 somre. — Den første søndag var vi på den klassiske Fredensborg-tur gennem den helt udsprungne Gribskov. Om aftenen læste Emil Petersen børnehistorier af Martin A. Hansen og Bertil Malmberg. Aftenen før havde Bjerre vist os sine fine Færø-billeder, og Hervør og Andrea fra Sørvåg fortalte om hverdagen derhjemme. Kristi himmelfartsdag cyklede en stor flok til Freerslev hegn, og om aftenen kørte Christiani den typisk engelske kostskolefilm »Farvel, mr. Chips« for os. Lørdag den 13. maj fejrede vi privat min mors 70 års dag med stort familiebesøg. Den aften læste lærerne det franske skuespil »De store drenge«. Stykket handler om det smerteligste af alt, om de mure, der kan rejse sig mellem mennesker, der står hinanden meget nær, her er det mellem en far og hans voksne søn. Alt det, man gerne ville tale med hinanden om, får man ikke sagt. Blot alt det ligegyldige snakker man om med de nærmeste. Med én uden for familien går det lettere. I det lille skuespil, som er et lystspil, er det sønnens jævnaldrende ven, som gør sit til at genskabe forbindelsen mellem faderen og sønnen, og det lykkes til sidst. — Ved sommerens førte månedsmøde talte redaktør *Hans Rütting* gribende om Berlin, som han har kendt fra før krigen, da han voksede op i byen. Senere holdt dr. med. *Keiser Nielsen* foredrag om sit arbejde i Indien for De Forenede Nationers sundhedsorganisation WHO. Foredraget blev ledsaget af farvelsbilleder, og vi fik et godt indtryk af, hvor påkrævet det arbejde er, som FN-organisationen udfører blandt det store lands nødstedte syge. Taleren var ikke uden kritik af hjælpearbejdet. En stor del af den hjælp, der ydes, får ingen virkning på grund af korruption og mange inderes uvilje mod hjælpen. Men selv om kun en mindre del af de summer, der ofres, bruges som tilsigtet, er virkningen heraf dog så stor, at man aldrig må opgive det humanitære arbejde. — 17. maj fejrede vi Norges nationaldag. Fritz Norlan fortalte og læste op, og Bent Jakobsen afrundede med en serie lysbilleder, som han har taget på sine årlige rejser til Norge med tidligere Frederiksborg-elever. På den tid var vi på tur til Frilandsmuseet i Lyngby og til København, hvor vi besøgte Frihedsmuseet, Grundtvigskirken og Mindelunden og om aftenen overværede skuespillet »Swedenhielms« på Det Kgl. Teater.

Pinseferien faldt så belejligt, at de fleste »stak af«. En snes blev dog, og de vil bl. a. huske en dejlig nattevandring i Gribskov med Tøpholm som stifinder. Nu var det også blevet sommer, højsommer, med piger på cykletur til nordkysten om søndagene og hjemkomst, skoldede og elendige. — Grundlovsdag var vi på egnsbesøg i Helsingør og omegn. Forstander *Sv. Dræby* bød velkommen til mødet i præstegårdshaven, hvor pastor *Jens Jelsbak*, Grundtvigskirken, holdt foredrag. Bagefter blev vi gæstfrit modtaget og beværtet i hjemmene. Dagen sluttede med,

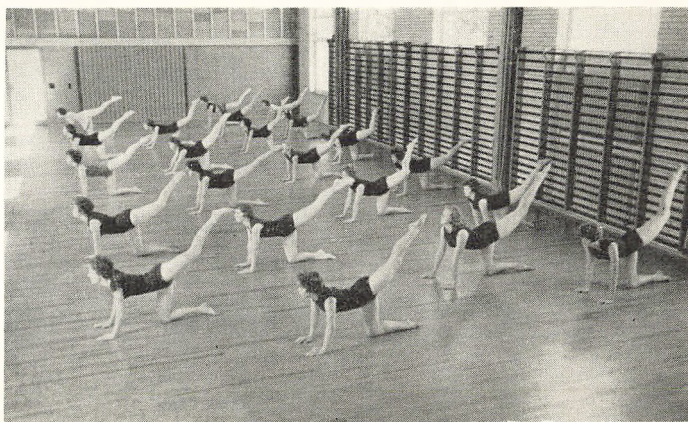
»De Seks«.

Nescaffe.

Svensk, færøsk, islandsk og dansk.

1/2 knæ-hdst., benstrækkn. tilb. a. v.

at vi vartede op i Kirkeligt Samfunds forsamlingshus med korsang og anden underholdning. — På Svenska Flaggans Dag den 6. juni fik provst *Blomstrand* fra Fjelie ved Lund og hans datter Ingegerd ordet en times tid og gav os en duft af Gammel-Sverige. Ved juni månedsmøde talte sognepræst *Kaj Thaning*, Asperup, om emnet »Hvad er kultur?«. Om aftenen dirigerede Emil Petersen et filmprogram, som vi kaldte »Kunstnere ved arbejdet«.

Sidst i juni afholdtes skolens 28. musiklejr. Sommerpigerne mødte ualmindelig veloplagt til de mange timer med stemmeindøvelse og korprøver. Dertil kom så det fine orkester med 25 instrumentalister. Også i år var det organist *Jørgen Berg*, seminarielæktor *Aage Nielsen* og *Sigurd Kramer*, der var elevernes inspiierende lærere i de tre musikdage. Det eneste som faldt sløjt ud, var besøget til den afsluttende koncert søndag aften. Programmet indeholdt bl. a. første sats af Johan Sebastian Bachs anden Brandenburger-koncert, et divertimento for strygere og blæsere af Mozart samt Griegs Holberg-suite. Elevernes sangkor sang en række danske sange og hollandske folkesange.

Ved elevmødet først i juli kunne vi godt mærke på deltagelsen, at der forestod en større begivenhed kort efter; vi var vel et halvt hundrede færre end ellers. Mødet begyndte lørdag eftermiddag med foredrag af Emil Petersen, som ud fra Johs. V. Jensens myte »Fusijama« og nogle af malerkunstens store værker talte om »oplevelse«. Aftenfesten blev indledt med en række flerstemmige sange, sunget af elevkoret med Bent Jakobsen som dirigent. Derefter sang fru Inger Berg (fra musiklejren) til eget akkompagnement sange af Weyse og Heise. Emil P. og Ingegerd Blomstrand spillede en hovedscene af Pär Lagerkvists »Midsommerdrøm i fattighuset«. Opførelsen blev indrammet af Ellen Stæhrs klavermusik. Elevmødesøndagen begyndte med flaghejsning og derefter morgenandagt i valgmenighedskirken ved Vilhelm Nielsen. Derpå var der trods bygevejr opvisninger på gymnastikplænen ved Cecilie Tøpholms delingsførere og hele sommerholdet. Middagen indlededes med mønstring af de enkelte elevvårgange uden for hovedbygningen, og lidt efter kunne jeg byde velkommen til en fyldt gymnastiksal. Elevforeningens formand, konsulent Stryhn, hyldede de jubilarer, som var kommet til deres gamle skole for at gense den for en dag. Fra det store middagselskab blev sendt telegrafiske hilsener til skolens formand, Ernst J. Borup, og til Pip Christiansen. Fra tidligere elever indløb telegrammer og breve og kort med hilsener til mødet. Ikke blot fra Danmark, men fra Norge, Island, USA, Schweiz, Tyskland, Canada og England, ja, fra hele vandrebohold var der hilsener. For dem og for alle gode tanker og hilsener i årets løb, ikke mindst ved juletid, sender vi her vor bedste tak. Havemødet søndag eftermiddag måtte flyttes ind i gymnastiksalen, hvor Bjerre talte om meningsdannelse, undertegnede om mennesket i atomtiden. Trods kølighed gik vi om aftenen til friluftsspil i haven. Det var Holbergs »Maskerade«, indstuderet af Bent Jacobsen. Vi undlod tæppefald og fik i stedet for en nydelig lille pantomime, instrueret af Ingegerd. Som ofte før fik vi god hjælp til opførelsen af enkelte dygtige kræfter udefra, og det blev trods kolde tæer og dryp fra oven en festlig aften. Bagefter varmede vi os ved en »rundtenom« i salen. Mandag formiddag exercerede Bent og Tøpholm med deres »gamle« gymnaster, og der var et foredrag og en diskussion. Fritz Norlan talte ud fra Bjørn Poulsens stærkt debatterede bog »Krise i ideer og åndsliv«. Anton Mariegaard indledede en lille diskussion om egnsplanlægning eller landsplanlægning. Mange elevmødedeltagere holdt ud lige til mandag mid-

dag, så det blev et rungende hurra Grete og køkkenpigerne fik for deres indsats, hvor de i øvrigt havde fået ualmindelig fin hjælp af sommer eleverne.

Forældremødet på en af julis få solskinsdage havde samlet 80 deltagere, og om aftenen kom yderligere 400 fra by og egn til friluftsspil. For første gang på sommerskolen lod man sig ikke snakke fra ønsket om fætterbal, og ved at mobilisere nogle soldater, tilkalde gamle elever fra omegnen og indbyde både rigtige fætre og halvfætre, blev vi nok til en rigtig god fest. Sidst på måneden tog Cecilie Tøpholm og Else Årup til landsgymnastikstævnet i Vejle med delingsførerne. Vi andre brugte en af dagene, de var borte, til en Sveriges-tur til Kul-len. Det var ellers blevet en regnvejrssommer, og udflugtslysten var begrænset. Endnu foretog vi dog en stor 15 timers fællestur til Willumsen, Risø, Roskilde domkirke, Glyptoteket, Radiohuset (også fjernsynsstudierne) og til sidst aftensmad og nogle timer i Tivoli.

Ja, mangt og meget kunne endnu nævnes fra sommeren 1961. Der var f. eks. en række nydelige elevunderholdninger. Jeg husker i øjeblikket navnlig opførelsen af Leck Fischers »Livet er jo skønt« og Finn Methlings »Sangen til Hanne«, hvor mindste medvirkende var Asger Mariegaard, der leverede gråd via instruktorens båndoptager. Sommeren igennem var her mange gæster, fra Tanganijika, Sverige, Haslev, Japan, Indien, Frankrig, forstander Manniche med en stor gruppe fra u-landene og lektor Redfors, som var lærer her i 51—52, med en flok svenske gymnasiaster fra Falköping. Sommerens kæreste gæst var dog fhv. lærer ved Grundtvigs højskole i Lyngby-tiden, sognepræst Kaj Thaning, som opholdt sig her i godt to måneder for at lægge sidste hånd på et videnskabeligt arbejde.

Så kom afslutningsdagen med sin vemodige stemning. Det gode varer altid for kort. Vi er taknemmelige for det synlige minde om denne sommerskole, en litografi af Willumsen, som vi fik overrakt ved afskedscaffen. I lærerkredsen måtte vi konstatere, at det havde været et harmonisk og flittigt elevhold, alle gik godt i spænd sammen, også de udenlandske elever gled let ind i både kammeratliv og skolearbejde. Og de mandlige elever og heller ikke fortsætterne havde bragt forstyrrelser ind i sommerhøjskolen, tværtimod.

Fra køkkenet rejste efter sommerskolen eller i løbet af efteråret Else Hesselund, Lise Jalk og Inge Irene Schmidt. Fra haven rejste gartner Tove Marker. Vi siger alle, også de tidligere elever og andre, som hjalp os i kortere perioder i sommerens løb, tak for den tid, de var her. Desuden har vi efter sommerskolen sagt farvel til lærer Christiani, og efter efterårsmødet måtte vi tage afsked med Else Årup Jørgensen, der i de sidste par år med trofasthed og dygtighed har spillet til sang og gymnastik og passet skolen kontor og elevboghandelens brogede butik.

FRA AUGUST TIL NOVEMBER

Sommerens kursus begyndte dagen efter sommerskolens afslutning med »Otte dage på højskole« fra 31. juli til 7. august med 140 deltagere. Fra 20.—26. august lagde vi hus til et fornøjeligt nordisk møde for 220 deltagere i »Nordiske Jernbaneværkmestres Samvirke«. Derpå fulgte »Østerlandsmissionens årsmøde fra 1.—4. september, hvori deltog 154. Og endelig holdt sparekassefunktionærernes sjællandske forening weekend 9.—10. september med 142 deltagere. Vort eget efterårsmøde fandt sted i fire dage 16.—19. september. Ordførerne var fru Pip

»Otte dage på højskole«, 1911.

Christiansen, forstander Vilhelm Nielsen, professor Frederik Nielsen, departementschef Erik Ib Schmidt, pastor Jørgen Kristensen fra Aventoft i Sydslesvig, redaktør, fru Ida Lundquist og forstander Jørgen Andersen fra Socialt boligbyggeri. Ved aftenunderholdningerne medvirkede Emil Petersen, organist Jørgen Bergs københavnske sangkor, lærerkredsen, som læste et skuespil, og desuden skuespillerinde, fru Asta Esper Andersen. Tilslutningen var god, 2—300, undtagen mandag, da kun 80 deltog. Indbydelsen til jubilarene gav bedst tilslutning fra 25 og 40 års jubilarene. 50 og 10 års var der få af. Derimod kom ikke færre end fjorten 55 års jubilarer under ledelse af pastor N. P. Nielsen, Sønderborg. Vi tænker på at holde inde med de personlige indbydelser til 10 års jubilarene. Dels er mange fhv. elever netop på det tidspunkt særlig optaget af deres hjem og arbejde, dels vil mange af dem, der alligevel kan komme afsted, foretrække en sommertur til det store elevmøde, selv om indkvarteringsforholdene er bedre om efteråret. Trods forandringen håber vi, at nogle 10 års får lyst til alligevel at komme her nogle dage ved efterårsmødet. — Under efteraarsmødet 1961 var her et stigende antal boende deltagere, i alt 82.

Et af eftersommerens kursus må jeg fortælle lidt mere om, nemlig »Otte dage på højskole«, fordi det var et jubilæums-stævne med særlig tilknytning til Frederiksborg. Halvtreds år var gået, siden der første gang blev holdt »Otte dage på højskole«. Det var i 1911. Den 2. august kl. 12,18 steg et selskab på 75 københavnere i toget på Københavns Nordbanegård. Godt en time senere var man i Hillerød. Frederiksborg højskoles vogne holdt klar til at befordre godset. De fleste begav sig så til fods de 3 kilometer til højskolen, kun enkelte lejede vogne og kørte. Deltagerne var tre slags: 1) medlemmer af Københavns højskoleforening med formanden, fiskehandler H. P. Jensen i spidsen, 2) fru Marie Petersens venner blandt jævne folk på Nørrebro. M. P. boede i Ahorngade 5 og drev et

pionerarbejde mellem arbejdernes børn. Det var nogle af de arbejdere og arbejderhustruer, hvis børn kom i Marie Petersens stuer, som var med, og 3) nogle lærere og lærerinder fra by og land. I den uge, som fulgte, talte Begtrup om Grundtvig og Kold, Hostrup og Ludvig Schrøder. Frederik Nørgård holdt foredrag om Bjørnson, D. G. Monrad og H. C. Andersen og pastor Hedemann om apostlen Paulus. Fra Hørsholm og Roskilde var tilkaldt forstanderne Fog Petersen og Bredsdorff, der talte om henholdsvis Per Gynt og Ludvig Holberg. Der må have været sommervejr først paa ugen, for allerede første aften var der ifølge Begtrups dagbog »Dansen i Lunden«. Næste aften var der forhandling på »den østre Plæne« om »Højskolen og Københavns arbejdere«. En anden diskussion drejede sig om »Socialisme og kristendom«. Til underholdningerne hørte Holberg-oplæsning ved Begtrup og Hedemann og sang, bl. a. gluntar, ved Bredsdorff og Johs. Vinther. Højskolelærer Ole Jensen var på slottet to gange med selskabet, og alle var på en skovtur til Gribsø. Ved slutningssammenkomsten var man samlet med saftevand og småkager i spisesalen, hvor der blev holdt en række taler, som varslede godt for det nye foretagende.

Ved 50 årsfesten var tre af deltagerne i 1911 igen med. En af dem, fru Emmy Meyer fra København, fortalte nogle minder, som langt bedre end ovenstående opremsning giver et indtryk af starten. Hendes lille beretning er trykt bag i årsskriftet.

Siden det første møde har der været holdt i alt 410 lignende møder med godt 25000 deltagere rundt om på mange højskoler. Otte dage-møderne udgør et lille kapitel i højskolens historie. Gennem dem er der blevet bygget mange broer mellem land og by og især mellem højskolen og hovedstaden. Historien om højskolen og byboerne er ikke blevet et lykkeligt eventyr om folkehøjskolens erobring af byen, selv om der, især i København, har fundet mange tilnærmelser sted. Men en vækst er nu i gang. Vi kan se det af højskolernes elevsammensætning i disse år. Og det kan ses af den stigende tilslutning fra bykredse til højskolernes forskellige korte kursus. »Otte dage paa højskole« har været et pionerarbejde for højskoletanken i byerne, og der vil være brug derfor i mange år endnu. Det var Københavns højskoleforenings daværende formand, fiskehandler *H. P. Jensen*, som sammen med *Holger Begtrup* grundlagde traditionen. På jubilæumsaftenen var tre af *H. P. Jensens* børn til stede. Det var meningen, at forstander *Ernst J. Borup* ved den lejlighed skulle have talt om de 50 år, navnlig fordi Borup af *H. P. Jensen* blev draget ind i hele arbejdet med »Otte dage på højskole« og i 45 af de 50 år faktisk var drivkraften i dette arbejde. Men den store forsamling måtte desværre nøjes med at sende en hilsen med fru Inger Borup til hendes syge mand, som i øvrigt den gang tilsyneladende var i bedring. For at nærme os Borups emne fik vi fhv. mejeriejer *Valdemar Hansen* til at berette om sine ungdomsoplevelser. »En københavner møder højskolen« kaldte han

Else.

sit ualmindeligt levende foredrag. Ved kaffebordet bagefter blev der talt af flere, fabrikant H. P. Jensen, landsretssagfører E. Høgsbro Holm, fru Emmy Meyer, glarmester Axel Olesen og undertegnede.

Til slut må jeg nævne med sorg, at skolens gode formand Ernst J. Borup afgik ved døden i sit hjem den 11. september og blev begravet lørdag den 16. september på Sorgenfri kirkegård. I 1957 afløste Borup H. C. Henningsen som formand for skolens bestyrelse. Samtidig ophørte hans tyveårige formandsvirksomhed i vor elevforening. Selv om det kun blev få år, alt for få år, var det i Borups formandstid, at den omfattende restaurering af de gamle bygninger og færdiggørelsen og indvielsen af de to store nye bygninger gennemførtes, ligesom han var med til at planlægge den omordning af lærernes boligforhold, som næsten er tilendebragt med opførelsen af to ny lærerboliger. Desværre kunne vi på grund af efterårsmødet ikke deltage i den mindefest for Borup, som Kirkeligt Samfund havde indbudt til i Vartov efter jordfæstelsen. Men herhjemme indledes efterårsmødet med mindeord om Borup. En stor forsamling, mest gamle elever, rejste sig og hædrede i stilhed mindet om Grundtvigs Højskoles gode ven.

Ved åbningsmødet den 3. november måtte vi tænke på, at ti år er gået, siden vi første gang bød et hold elever velkommen til »Frederiksborg«. Vi har all grund til at sige tak for ti arbejdsfyldte og gode skoleår, for talrige elever og for dygtige og hjælpsomme medarbejdere. Nu er vinterholdet 61-62 godt i gang med arbejdet. Vi håber, at vi også denne vinter og i årene fremover må få lov til at holde skole i ro, selv om vi alle må leve i spændingens land og navnlig har gjort det i disse efterårsmåneder, hvor uroen i verden igen er blusset op. Men her ved årets slutning er det værd at tænke på, at vi jo har gjort den erfaring, at selv den bedste kultur og den mest menneskelige samfundsordning er dømt til undergang, hvis den ikke vil beskytte sig udadtil. Vi lader ikke være med at bygge diger imod havet, selvom stormflod kan komme og gennembyrde alt menneskeværk. — Og hermed sender vi skolens venner og alle gamle elever ønsket om en god jul og et glædeligt nytår! Vi deler med jer ønsket om et godt nytår for alle fredsskabende og frihedselskende viljer i den vide verden.

Karen og Haugstrup.

Havehuset.

ELEVFORENINGENS GENERALFORSAMLING

Elevmødet 1961 havde god tilslutning trods ruskvejr. Ved middagen påhørte de 500 deltagere i prisværdig andægtighed taler af skolens forstander, elevforeningens formand og af en 60-års jubilar, som fortalte interessant om sin højskole-tid. Bagefter var »Begtrupperne« i privaten til kaffe. »C.P.O.-erne« drøftede deres stortid inde i elevdagligstuen, og elevmødets babyer alias »Haugstrupperne« muntrede sig i haven — trods vejret. Denne ca. een times gruppe-ring er en god idé!

Elevforeningens generalforsamling satte deltagerrekord med 52! I stedet for næstformanden Erik Jensen, elev fra 1943—44, indvalgte fynboen *Vagn Ebbesen*, årgang 1953—54 i bestyrelsen, hvorefter denne har følgende sammensætning:

Konsulent <i>H. O. Stryhn</i> , Hillerød, formand, på valg 1962.	
Gdr. <i>Ejnar Pedersen</i> , Kvinderup	» 1962.
Fru <i>Karen Nielsen</i> , Birkerød	» 1962.
Frk. <i>Rita Andersen</i> , København	» 1963.
Landmand <i>Vagn Ebbesen</i> , Blanke	» 1963.

Elevholdenes repræsentanter:

<i>Lauge Jepsen</i> , Bredebro, årgang 1959—60	afgår 1962.
<i>Tove Svane-Lund</i> , Gabøl, årgang 1960	» 1962.
<i>Hans Henrik Nielsen</i> , Lyngerup, årg. 1960—61	» 1963.
<i>Hans Øllegård Hansen</i> , Sandbjerg, årg. 1961	» 1963.

Jubilarsammenkomsten i forbindelse med skolens efterårsmøde er blevet en god institution med fin tilslutning og gode stunder til hyggeligt samvær. Ved energisk indsats af elevforeningens første formand, pastor *N. P. Nielsen*, fh. Højer, kapredes der en god del fortabte får — eller gamle elever, som på uforklarlig vis er dumpet ud af elevforeningens medlemsrækker. Vi takker og nævner det til efterfølgelse for andre.

Elevforeningens tidligere, mangeårige formand, forstander *Ernst J. Borup*, København, døde den 11. september. Borups betydning for forening og skole var stor og hans indsats mangesidet. Således kan nævnes hans virke for og udformning af foreningens nye vedtægter i 1942. I Borup's tid fandt forstanderskiftet sted, en ting som godt kan slå visse skår for skole som for elevforening, men som ikke gjorde det i dette tilfælde, bl. a. på grund af Borups erfaring og støtte. Borups arbejde for opsætning af mindepladen for forstanderparret Christiansen fortjener at nævnes, og det samme gælder hans indsats for landselevforeningen.

Borup var formand for elevforeningen fra 1940 til 1958, hvorefter han i for kort en årrække arbejdede direkte for skolen som dens dygtige formand. Vi vil i elevforeningen holde Borups minde højt i ære.

H. O. Stryhn.

LANDSELEVFORENINGEN

Inden for det sidste år har Landsforeningen haft en livlig kontakt med adskillige elevkredse i anledning af indsamlingen til Knud Rasmussens Højskole i Holsteinsborg. Vi siger tak til de mange, der har bidraget, og selvom beløbet, målt i forhold til andre indsamlinger, er beskedent, håber vi alligevel, at pengene kan medvirke til at skabe den bedst mulige ramme for den grønlandske folkehøjskole. I 1956 afgav Ministeriet for Grønland en betænkning om denne skoles

rejsning, og det siger heri bl. a.: »Det vil i den kommende årrække, hvor det grønlandske samfund med stigende kraft vil mærke følgerne af den stærke tekniske og sociale udvikling, være den grønlandske højskoles opgave at bevare og udvikle de kulturelle traditioner, hvori det grønlandske folk har erkendt sig selv og sin egenart, herunder den gamle husflids- og folkekunst med dens sans for former og farver«. Indsamlingens endelige resultat godt 26.000 kr. er ubeskåret sendt til højskolens bestyrelse med anmodning om, at man ved pengenes anvendelse vil tage hensyn til, at indsamlingen først og fremmest blev sat i værk med henblik på inventaret til husflidslokalet.

Til juli næste år regner man med at kunne indvi højskolen, som kommer til at koste ca. 2,1 mill. kr. Der bliver plads til 20—30 elever på skolens seks måneders vinterkursus med normal højskolevirksomhed. Den øvrige del af året er det tanken, at der skal afholdes forskellige kursus, bl. a. i ungdomsarbejde.

I nu næsten 10 år har Informationskontoret modtaget besøg fra hele verden af mennesker, der kommer til Danmark for at studere den danske folkehøjskole og anden voksenoplysning. Dette arbejde er i de senere år vokset ganske enormt, først og fremmest på grund af det stigende antal besøg fra U-landene, men også besøgene fra Europa og USA bliver talrigere. Den imødekommenhed, højskolerne folk viser dette arbejde og også mangfoldige enkeltpersoner og andre institutioner, er af uvurderlig betydning. Når så mange bagefter udtrykker deres glæde og taknemmelighed over, hvordan de er blevet hjulpet, skyldes det den venlige holdning, som de pågældende er blevet modtaget med rundt om i landet på højskolerne. Tak, fordi man gør dette arbejde lettere for os, og tak fordi man vil medvirke til, at stipendiater, gæster o.s.v. virkelig får et indblik i den danske folkehøjskole.

Højskolernes korte kursus bliver af en del betragtet som vores væsentligste opgave, hvad vi ikke selv synes, det er. På den anden side er det et opmuntrende arbejde, fordi så mange, der for første gang tager ud på et 14-dages kursus, siden vender tilbage her og fortæller, hvilken oplevelse det har været for dem. Vi oplevede det ved det årlige møde for feriekursister i oktober, hvor vi som sædvanlig var over 400 mennesker. Der er ingen tvivl om, at disse 14-dages kursus giver højskolerne mulighed for at komme i kontakt med nye kredse, og at de kommende års højskoleelever ikke mindst vil komme herfra.

Jeg forlader nu Højskolernes Sekretariat for at tiltræde en stilling ved Den sociale skole i Århus. Det har været nogle interessante og indholdsrige år, som jeg er glad for at have fået lov til at tilbringe i Vartov. Personligt siger jeg tak for et loyalt og fordomsfrit samarbejde. Sekretariatet skal også være et loyalt organ, men det er ikke mere et grønt foretagende, børneskoene er forlængst trådt til, og arbejdet og mange opgaver har fundet deres form, efter min opfattelse heldigvis en form så smidig, at der er plads for nye tanker og nye opgaver. Højskolernes Sekretariat har gode muligheder for at være med til at løse de opgaver, som vil melde sig for folkehøjskolen.

Alfred Dam.

BREVE OG BRUDSTYKKER

Hvordan jeg kom paa Højskole i 1911?

Ja, det kan jeg først og fremmest takke Fru Marie Petersen for. Hun boede paa Nørrebro i Ahornsgade Nr. 5 i Kælderen og havde en Cigarforretning, en lille Butik med to smaa Værelser og Køkken. Der samlede hun Kvarterets Børn og lærte dem fint Haandarbejde. Hun opfyldte derved et Løfte, som hun havde givet en ganske ung Datter, der døde. Hun havde bedt sin Moder om at maatte samle disse Børn og vilde meget nødigt, at det skulde standse. Vi lærte baade at brodere og synge, og flere unge Mænd inde fra Højskoleforeningen kom og læste højt for os. Vi sad paa Klapstole, paa Kommoden, Chaiselongen, Kakkellovnen, og naar det kneb, blev der hængt en Hængekøje op i Hjørnet af Stuen. I den anden lille Stue bag Butikken var der ogsaa en Kommode, vi sad paa. Marie Petersen var meget interesseret i Højskolen og var Medlem af Københavns Højskoleforening. Da dens Formand, Fiskehandler og Fabrikant H. P. Jensen, og Forstander Holger Begtrup var blevet interesseret i at faa Bybefolkningen i Tale, kom H. P. Jensen ud til Fru Petersen og spurgte, om hun kunde tænke sig, at nogle Forældre vilde otte Dage paa Højskole, for saa vilde han betale for 10. Det kostede 12 Kroner dengang. Det blev hun meget glad for, og hun fik travlt med at tale med de forskellige og kom ogsaa ud til os og tilbød Far og Mor Friplads, og saa sagde hun, at hun syntes, jeg skulde tage med, for der skulde jo ogsaa være nogle, som betalte. Da min Far kom hjem fra Arbejdet, og Mor fortalte det, sagde Far: »Det er vist ikke noget for mig«. Men det blev noget, for Far var glad for det hele sit Liv. Han var meget optaget af Foredragene. Jeg tror ogsaa, at Begtrup lagde Mærke til Far og talte med ham. Kun syntes Far, det var temmelig meget med tre Foredrag om Dagen. Det kneb med at faa Plads til det, og saa bankede Far paa Panden. Dengang var der jo ikke noget, der hed Ferie for Arbejderne, og alene det at komme herud i de dejlige Omgivelser var jo en stor Oplevelse, som de ikke havde tænkt sig, baade for Mændene og Husmødrene. Jeg hørte flere Gange Ordene: »Det er jo, ligesom vi er kommen i Paradiset«.

Af Foredragene husker jeg kun Begtrups om Adam Homo og Christen Kold, og de, som jeg husker bedst af Lærerne, er Thomas Bredsdorff og Frederik Nørsgaard. Det staar saa levende for mig, naar Nørsgaard efter Aftensmaaltidet førte os ned igennem Haven med Sang til Sanglege, som baade unge og ældre, der kunde, tog Del i. Naar vi havde leget, drog vi atter med Sang tilbage ved Fuldmaanens Lys.

En Tur gaar aldrig af Minde. Vi skulde til Gribskov og havde Aftensmad og Chokolade i store Mælkejunger med. Vi tog af Sted i godt Vejr; men da vi skulde spise, begyndte det at regne temmelig godt, saa der blev jo ikke noget af at lejre sig i Græsset. Vi fik saa en Madpakke hver og en Kop til Chokoladen. Jeg har aldrig før eller siden spist Rødspættemad til Chokolade, men Humøret var der ikke noget i Vejen med.

Nu lidt om Dagens Gang og de øvrige Maaltider. Om Morgenens Morgenmad og Morgensang. Kl. 9 Foredrag. Derefter kom vi ind i Spisestuen til et veldækket Bord med Smørrebrød. Foredrag Kl. 11 og Middagsmad kl. 12. Derefter Hvi-letid eller frit Samvær i Haven. Kl. 4 Foredrag og derefter Aftensmad. Ja, Begtrup og Fru Begtrup vidste ikke, hvor godt de vilde gøre det for os. Den 4. August

var det Fru Begtrups Fødselsdag, saa da sendte H. P. Jensens Rødspætter ud til os til Middagsmad, og det var jo Rødspætter, som vi ikke fik hjemme. Vi har mange Gange mere os over min Far, for de blev tykkere og tykkere, for hver Gang han fortalte om dem.

Da vi skulde hjem efter 8 dejlige og uforglemmelige Dage, sang vi efter Højskolesangbogen hele Vejen i Toget med H. P. Jensen som Forsanger.

Vi var vistnok mellem femten og tyve, som igennem Fru Marie Petersen lærte Højskolen at kende den Sommer.

Emmy Meyer (31/7—7/8 1961).

HÖSTLÖVENS PANTOMIM

En stor gul chrysantemumblomma på himlen. Ett nyponsnår till höger. En liten bro till vänster. En liten röd husgavel i mitten med tre fönster. Vita gardiner och röda pelargonier. En liten grön bänk utmed stuguväggen. En gammal man på bänken. Han är klädd i blå arbetsblus och blå arbetsbyxor. Och ändå ser det inte ut som om han arbetade. Rosensängen, han har framför sig, är räfsad och rensad. Den färdighuggna veden, som syns vid stugknuten, ser ut att räcka länge för ett sånt litet hus. Och de nypon, som är plockade från ett stycke av nyponsnåret, ska väl räcka länge för en sån liten man. Men varför har han då arbetskläder på? Inte blir han smutsig av att sitta på den gröna bänken och av att se på sina rosor, sin ved och sina oplockade nypon?

Han har en räfsa mellan händerna. Och han stirrar på löven, som virvlar runt på andra sidan rosorna. Hur ska han få bukt med dem? Om de kunde ligga still ändå ...! Men höstlöven dansar bara vidare. Tre steg åt väster. Och så ligger de still och plirar och glittrar och ler åt gubben, som tar ett fastare tag om räfsan. Men nej ... fler steg åt norr. Harlekin och Columbine och hela deras brokiga följe vill inte räfsas bort mitt i pantomimdansen. Hör ni inte hur de sjunger: »Aspelöv och lindelöv och skogen full av nötter ...«. Tre steg åt väster. Och så »Sjung, sjung i alarna ... glimmande höstlöv fara«. Och så flämtar de lite under stora linden vid kyrkomuren strax intill. Och plirar mot den lille mannen igen. Och nynnar så stilla: »... allt under så grönan en lind«.

Men den gamle mannen vet inte om att han spelar med i pantomimen. Han reser sig, för det blir lite kallt på bänken. Det lönar sig inte att ge sig på de vilda höstlöven, säger hans ansikte. Och så går han in till sina pelargonier.

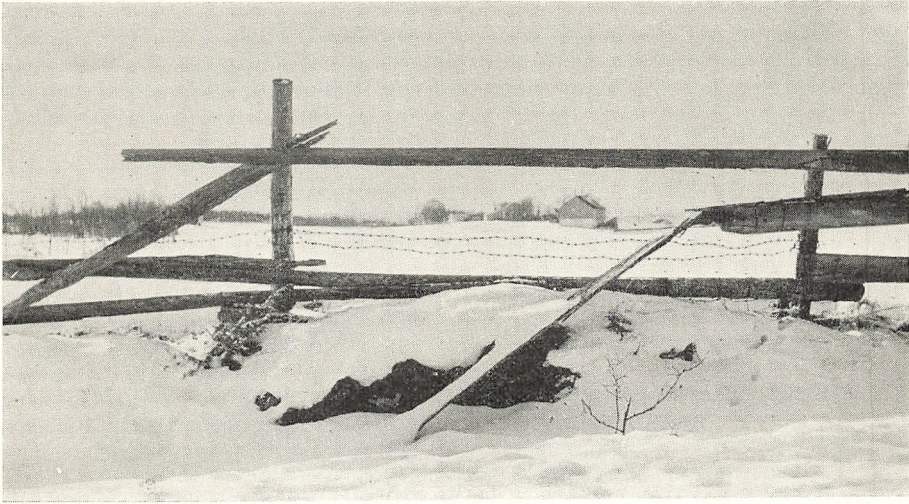
Å — ni har väl tid att se sista akten?

En stor röd ringblomma på himlen. Ett nyponsnår till höger. En liten bro till vänster. En kyrkomur strax intill. I mitten en liten röd husgavel med tre fönster. En liten grön bänk mot stuguväggen. Ingen sittar på bänken. Var är han? — Spelar inte med i sista akten. — Harlekin och Columbine? — Spelar inte med i sista akten. Några vissna löv ligger still framför rosorna.

Ingenting alls i sista akten? — Men ser ni då inte de små dimalferna, som smyger fram på tå i sina balettkjolar? Och hör ni inte hur de nynnar så sakta: »... aspelöv och lindelöv ... sjung ... sjung ... glimmande höstlöv fara ... allt under så grönan en lind ...«.

Ingegerd Blomstrand.

Nypon, hybenrose — snår, krat — stuga, lille hus — säng, bed, rabat — räfsa, rive — knut, hushjørne — flämta, puste — ringblomma, morgenfrue — dim-, tåge-.

Vinter i Helgeland.

MEDDELELSER

BESTYRELSEN. Efter Ernst J. Borups død blev det på et bestyrelsesmøde i oktober vedtaget at opfordre sognepræst *Jon Juul* ved Frederiksborg slotskirke til at indtræde i skolens styrelse. Pastor Juul har sagt ja til opfordringen.

FREDERIKSBORGLÆRERE m. fl. Fhv. højskoleforstander *H. A. Rosendal* fyldte 30. maj 85 år. Efter teologisk embedseksamen var han højskolelærer i Ryslinge og siden lærer, medforstander og forstander (1917—28) for Grundtvigs Højskole i skolens Lyngby-tid. — En af skolens gamle lærere fra Lyngby-perioden, *Christian Hauch*, døde den 30. oktober. Han var lærer ved Grundtvigs Højskole 1909—14, ved Samsø realskole 1914—15, ved Galtrup højskole 1915—17 og ved Jonstrup seminarium 1917—53. — Forfatteren, fhv. overbibliotekar og tidl. højskolelærer *Anders Uhrskov* fylder 80 år den 30. december. — *Pip Christiansen* (Birkevang 24, Virum) er i november blevet udnævnt til Ridder af Dannebrog. — *Karen-Helle* og *Vagn Christensens* nye adresse er »Ludvigsminde«, Vejstrup. De er begge knyttede til Ida Holsts realskole i Svendborg. — *Edith f. Gormsen* er sammen med sin mand, højskolelærer *Folmer Bukh*, udnævnt til nyt forstanderpar på Den Danske Husflidshøjskole i Kerteminde fra næste skoleårs begyndelse. — *Kirsten Nyholm*, g. m. læge *Jens Carl Christiansen*, bor nu i Glostrup. — *Gunnel Larsson* er i øjeblikket ansat ved gymnasiet i Kalmar. — *Bertha Frandsen* har overtaget væveundervisningen på gymnastikhøjskolen i Ollerup fra november 1961. — *Frode Christiani* kan kontaktes på adressen: Vangedledet 60, Virum. — *Else Aarup Jørgensens* adresse er Kloster pr. Ringkøbing. — Fra november 1961 er *Inger Mysen* fra Hønefoss ansat som norsk lærerinde. *Kirsten Johansen*, Toftlund, (elev 60-61) er samtidig ansat som skolens sekretær og *Birgit Eskjær*, Sødinge, som pianistinde.

ELEVMOØDET er som forhen den anden søndag i juli måned og den tilgrænsende lørdag og mandag. I 1962 bliver det dagene 7., 8. og 9. juli. Det er i 1962 25 år siden sommerholdet 1937 og vintereleverne 1937-38 var på skole. Vort første sommerhold fra 1952 og vintereleverne 1952-53 har 10 års jubilæum. Og der er også 50 og 40 års jubilærer. Alle tidligere elever og deres pårørende er velkomne til elevmødet!

FASTELAVNSSØNDAG den 4. marts *vinterfest* for gamle elever. Kl. 10 gudstjeneste, kl. 16 foredrag af Haugstrup og kl. 18.30 præcis elevkomedie m. m. Husk tæpper til overnatning. Velkommen!

EFTERÅRSMØDET i 1962 afholdes den 15.—18. september. Som det er blevet skik, kan årets 25, 40 og 50 års jubilærer vente særlig indbydelse, og vi venter mange allerede lørdag aften den 15.

MÅNEDSMØDERNE i vinterhalvåret 1961-62 bliver d. 8/11, 3/12, 13/12, 10/1, 7/2, 7/3 og 21/3. Ved møderne medvirker højskoleforstander Poul Dam, Pip Christiansen, pastor Mads Lidegård, organist Lund og frue, magister Danstrup, amtmandinde Ingeborg Refslund Thomsen og forfatteren Jørgen Bukdahl.

FREDERIKSBORGKREDSENE. *Nordjysk Frederiksborgkreds* holdt forårsmøde den sidste søndag i april på Lundbæk landbrugsskole i næsten sommervej og under stor gæstfrihed fra forstanderparret Hasle Nielsen. Der var 65 deltagere. Haugstrup talte om forfatteren Willy-August Linnemann, Emil Petersen genfortalte Martin A. Hansens »Påskeklokken«, og Cecilie Tøpholm viste billeder fra en rejse til syden. Ved generalforsamlingen genvalgte John Kjær Nielsen og Ellen Madsen. Det vedtoges at holde næste års møde den sidste søndag i april 1962 på Galtrup efterskole på Mors. Reservér den dag. Kredsens formand er *Per Pinstrup*, Nørkærhus, Astrup pr. Arden.

Sydjysk Frederiksborgkreds holdt to møder i 1961. Forårsmødet var på den ny ungdomsskole i Bovrup. Der var mødt 70 gamle elever. Haugstrup fortalte om Sønderjyllands betydelige forfatter Willy-August Linnemann, og Bjerre og Agnete gav os indtryk og oplevelser fra en tur til Italien. Ved generalforsamlingen afløste Carl Peter Christensen, Stenderup, Alfred Jensen som kasserer. Ved efterårsmødet på Vojens ungdomsskole sørgede Bent Jakobsen og Mariegård for en god eftermiddag. Da den nyvalgte kasserer var rejst til Canada, overtog Anders Thyssen, Allerup, hans job. Forårsmødet agtes afholdt på Gråsten landbrugsskole, hvor der i vinter er ca. 20 tidl. Frederiksborgelever. Formandens adresse er: *Niels Jørgen Frank*, Lysmose, Nordborg.

Frederiksborgkredsen for København og omegn har på et møde i november 1961 på vedtægtsmæssig måde besluttet at ophæve foreningen og overgive kassebeholdningen til elevforeningen. Fra skolens side siger vi tak til alle dem, der igennem årene har brugt tid og kræfter til at holde sammen på den lille, hyppigt skiftende flok, der har været samlet til møder i Vartov. Foreningen blev stiftet i et af de første krigsår, da trangen til at samles var større end nu, og muligheden for at rejse til skolen mindre. En væsentlig forudsætning for at indstille kredsens virksomhed er i hvert fald, at det i dag er såre let at mødes på Frederiksborg. Og vi venter at se mange af jer flere gange i årets løb, navnlig jo ved de fire »store« lejligheder: adventsmødet første søndag i advent, til møde og fest fastelavnssøndag, ved det store elevmøde anden søndag i juli og på efterårsmødets lørdag-søndag. Velkommen!

Frederiksborgkredsen for Fyn afholdt sidst i oktober et godt besøgt møde på Ringe efterskole, hvor forstander Hedemann tog gæstfrit imod os. Fra skolen medvirkede Haugstrup, Bjerre og Fritz Norlan. Ca. 75 gamle elever deltog. Lene Bjørn og Laura Martensen afgik fra bestyrelsen p. g. a. bortrejse fra landsdelen. I stedet for dem valgtes Jens Gerskov Larsen, Stige, og Inger Olesen, Ferritslev. *Svend Elver Larsen*, Ferritslev, er formand for kredsen.

Vestjysk Frederiksborgkreds havde en hyggelig eftermiddag i oktober på den ny efterskole i Gjellerup ved Varde. Skolen er ny, den er en af de fem efterskoler, som i det forløbne år er blevet installeret i forladte børneskoler. Vi fik en gæstfri modtagelse af forstander Frede Nielsen og frue. På mødet fortalte Bjerre om det ungdomslederkursus, som han i september ledede på »Højstrup« for Dansk Ungdoms Fællesråd. Ved hjælp af sin mands foredragsmaskine talte Agnete om moderne kunst og teater. Haugstrup kaldte sit foredrag »Kuglen ved hjertet«. Der var i år ingen generalforsamling. Bestyrelsen fortsætter og har *Erling Lund Jensen*, Sækbæk pr. Tistrup, som formand.

Østjysk Frederiksborgkreds holdt traditionen tro septemberrmøde i Håndværkerforeningen, Klostergade, Århus. Fra skolen medvirkede Emil Petersen og Cecilie Tøpholm. Til ny formand for kredsen er valgt stud. økon. *Jens Christiansen*, Yrsasvej 26, Åbyhøj. Der sysles med planer om et forårsmøde på en efterskole i nærheden af Århus; men se efter i martsnummeret af *Frederiksborgbladet*, om det bliver til noget.

shj

BIBLIOTEKET er i årets løb forøget med 150 bind, hvoraf omkring 75 bind er modtaget som gaver.

Blandt gaveyderne er skotøjshandler *C. M. Hauge*, Hillerød, der har sendt over 30 bøger. Mellem disse er Bogen om *H. C. Hansen*, *Aage Heinberg*: To statsmænd, *Salomon Frifelt*: Godtfolk og skidtfolk, *samme* og *Tobiassen Kraglund*: Dem vester fra, *Larsen-Ledet*: Mit livs karrusel, *Francois de Bassompierre*: Mit livs dagbog I/III, *Frank Jæger*: Kapellanen, *Knud Poulsen*: Breve fra ensomheden, Breve fra Danmark og Breve fra det fjerne, *Karl Gjellerup*. *Minna*, *F. E. Sillanpää*: Människor i sommarnatten, *F. M. Dostojevskij*: Ras-kolnikow I/II, *Hans Fallada*: Har man een gang spist af blik tallerken og Lille mand, hvad nu?, *Hugo Mathiessen*: Den sorte gryde, *Turistforeningen for Danmark*: Hardsyssel, Danmark øst for Storebælt, Fyn, Jylland, Limfjorden, Stenalderen og Jernalderen.

Biblioteket har tidligere modtaget andre værdifulde bøger fra Hauge, så vi står i stor taknemmelighedsgæld til ham.

Forfatteren *Bjarni M. Gislason* har givet os sin bog *Danmark-Island*, historisk mellemværende og håndskriftsagen, 1961, forfatterinden *Anna Rydstedt* har sendt sin seneste digtsamling: *Min punkt*, 1961, og af forfatteren *Anders Uhrskov* har vi fået *Kultur og folkeminder XIII*, 1961. Endvidere har *Henrik Mortensen*, Skrillinge, sendt *Frederiksborg højskoles årsskrift for 1908*, og vi har af *Sigrid Eklund*, f. *Moberg*, fået: *Pär Lagerkvists Ahasverus død*, af *Cecilie Tøpholm*: *C. Leonard Lundens Finland och andre världskriget*, af *Grete Søndergaard*: *Kaj Munks Den skæbne ej til os*, *Sværg det drenge samt Sidste digte*, af *Svend Erik Bjerre*: Referat af Ungdomskonferencen 1961 (manuskript), af *Gunnvör Bjørnsdóttir*, Reykjavik, (elev 1959/60): *Asgeir Petursson and Steingrímur J. Torsteinsson: Seven Icelandic short Stories*, 1960, af *Hlíf Arnthorsdóttir*, Eski-fjörður (1959/60 og 60/61): *Nawrath, Torarinsson og Laxness: Island og af*

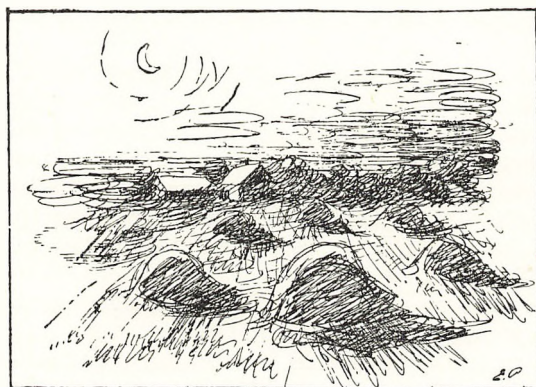
Bryan Klinger, New York (1960/61): Lesleys Everything and the Kitchen sink.

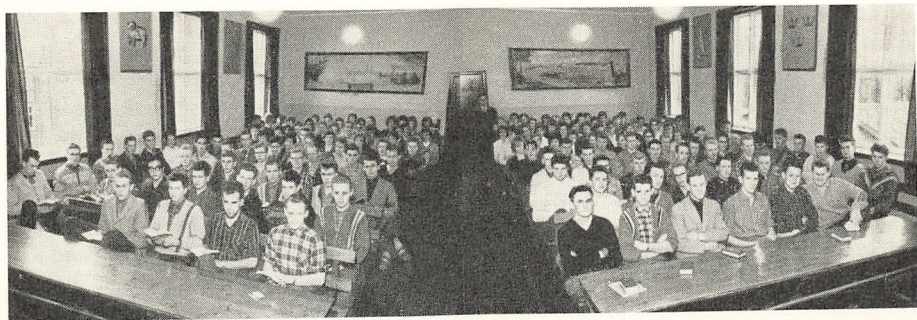
Endelig er modtaget bøger fra en række institutioner og forlag: *Andelsbogtrykkeriet, Odense: Agerdyrkningslære I/III, 1960, Socialpolitisk forening: Vore skatter, Nationalmuseet: Vejledning til Æbelholt museum, Gyldendals forlag: Humlum og Nygårds Danmarks-atlas med Færøerne og Grønland, 1961, Holmelund og Kejlbos Gyldendals reliefatlas, 1961, Fortællinger af vort folks historie I/III, Brundbjergs 15 næringsplanter samt E. Wesenberg-Lunds Biologi for realklassen, Dansklærerforeningen: Martin Larsens Tre essays om de islandske slægtssagaer, 1961, Redaktionen af »Landbonyt«: Et indbundet eksemplar af tidsskriftet for 1960, Munksgårds forlag: Carry Hedemanns Pigernes erhvervsvejledning og Ind på arbejdsmarkedet, Israels ambassade: Israel, gammel nation — moderne stat, 1961, Finlands ambassade: Finland i dag, samt Finland och det europeiske frihandelsområdet, 1961, U.S.A.s ambassade: Eksperimentet Amerika samt Horizon, a Magazine of the Arts, Foreningen Norden: Nordens fremtidsland, Nordkalotten, 1960 og Nordisk Råds 8. session 1960, Reykjavik samt De statistiske departementer i Norge og Sverige: Statistiske årbøger for 1960.*

På læsesalen fremlægges 80 tidsskrifter og andre periodiske skrifter; af nye er i årets løb tilkommet: *Columbus, Folketingets forhandlinger, Louisiana Revy, Orientering og Selvsyn.*

En del af disse skrifter tilsendes frit eller til nedsat pris. For disse og de mange boggaver bringes hermed på bibliotekets vegne den bedste tak.

A. M.

1960—61.

ELEVLISTEN

Sommerskolen 1961

- Bek, Helmer Kaarup, Vestvej 13,
Allerød. Frb. a.
- Hansen, Hans Øllegård, Gyng-
huset, Sandbjerg, Hørsholm. Frb. a.
- Jensen, Leif Peter, Vognsild,
Østrup. Al. a.
- Nielsen, Ole Peter, Olfert Fischers-
gade 9¹, Kbhvn. K.
- Petersen, David A. N. A.,
Frederikshåb, Grønland.
- Schlichtkrull, Hans, Kajerødvej 40,
Birkerød. Frb. a.
- Adalsteinsdóttir, Brynhildur Hrönn,
Bolstadarhlíd 30, Reykjavík, Island.
- Adolfsen, Inger Hedvig, »Ingers-
lyst«, Kerteminde. Od. a.
- Andersson, Lena, Järnvägsgatan 43,
Sollefteå, Sverige.
- Andresen, *Emmy*, Rurup,
Toftlund. Had. a.
- Arnadóttir, Nina Björk, Bjarkar-
götu 8, Reykjavík, Island.
- Bayer, Agnete, Mombasa, Kenya,
Afrika, p.t. Normasvej 29, Valby.
— Hanne, Mombasa, Kenya,
Afrika, p.t. Normasvej 29, Valby.
- Bech, Annelise, Langelund,
Filskov. Ve. a.
— Tove, Langelund, Filskov. Ve. a.
- Bertelsen, Kirsten, Frøstrup
(Hanhdr.) Thi. a.
- Bille, Anne Mette Holmberg,
Lille Kongensgade 14¹, Kbhvn. K.
- Bundgård, Birthe, Rosdalsgård,
Stenild, Hobro. Ra. a.
- Christensen, Elsebeth, Åbolt,
Byskov, Eskildstrup. Ma. a.
- Christoffersen, Marie, Alsbjerg,
Skovsgård. Hj. a.
- Dahl, Hilda, »Bundgård«, Skjød,
Hadsten. Vib. a.
— Karen Krog, Genner Åb. a.
- Gram, Dorte, Bakkevej, Rødning
Sdj. Had. a.
- Guttesen, Andrea, Sørvåg, Færøerne.
- Gyntzel, Bodil, Høstrup, Haderup,
Skive. Rgk. a.
- Hansen, Aase Dahl, Dønnermosegård,
Ørslev Underskov, Ringsted. So. a.
— Bodil, »Solhøj«, Rårup. Skbg. a.
— Solveig, Sandbjerggård,
Dalby, Fyn. Od. a.
- Holmegård, *Kirsten* Dorethe,
Rynkebygård, Rynkeby. Od. a.
- Jakobsen, Inge, Søndervang,
Fløjstrup, Assentoft. Ra. a.
- Jensen, *Anne* Margrethe,
Egholm Mark, Skibby. Ro. a.
— Elin Franck, Gylfesvej 13,
Helsingør. Frb. a.
— Else Marie, Fredsø, Mors. Thi. a.

- Jensen, Gudrun Høstgård, »Hestehave«,
Rødding, Spøttrup. Vib. a.
- Marie, Sahl central,
Bjerringbro. Vib. a.
- Ruth Riddersholm, »Smede-
gården«, Nr. Nebel. Ri. a.
- Jóhannesdóttir, Adalheidur Una,
Fjölfnisveg 2, Reykjavík, Island.
- Johansen, Birgit Agnete, Elme-
gade 5, Hammerum. Rgk. a.
- Jørgensen, Ruth, Søndergård,
Idskov, Dybvad. Hj. a.
- Knudsen, Bodil, Heden,
Allested. Svbg. a.
- Kristoffersen, Else, Sennels,
Thisted. Thi. a.
- Larsen, Inge Rita, Uggerløse,
Voldbjerg, Kalundborg. Ho. a.
- Maj-Inger, Kantgatan 25 D,
Luleå, Sverige.
- Linneberg, Kirsten, Torvegade 31¹,
Slagelse. So. a.
- Niclasen, Hervör Elise, Sörvåg,
Færøerne.
- Nielsen, Doris, Fjølstervang,
Kibæk. Rgk. a.
- Esther, Vroue, Skive. Vib. a.
- Nilsson, Margarete, Lund, Sverige.
- Nygård, Agda, Damgård, Vejerslev,
Vils, Mors. Thi. a.
- Ólafsdóttir, Halla, Hávallagata 17,
Reykjavík, Island.
- Olsen, Karen Moselund, »Gede-
bjerg«, Nørre Broby. Svbg. a.
- Olsen, Maren, »Thorhauge«,
Frøstrup. Thi. a.
- Pedersen, Annelise Moesgaard,
St. Restrup, Sønderholm. Al. a.
- Else, Buevej 10, Horsens.
Skbg. a.
- Marie, Peterslund, Foerlev,
Skanderborg. Skbg. a.
- Petersen, Inge-Lise Hvid, Lekkende
ungdomsskole, Mern. Præ. a.
- Poulsen, Anne Møller, Vejlemose-
vej 51, Holte. Kbh. a.
- Rasmussen, Ellen-Margrethe,
Skelde pr. Skelde. Søb. a.
- Schneider, Kirsten Irene, Rørby,
Kalundborg. Ho. a.
- Skaarup, Inger M. K., Bülows-
gade 61, Århus. Årh. a.
- Skrumsager, Anne-Marie Kloppen-
borg, Bejstrupgård, Københoved,
Skodborg J. Had. a.
- Søgaard, Ellinor Skovmose,
Bastrupgård, Asp, Struer. Rgk. a.
- Sørensen, Karen-Elisabeth, I. M.,
Thielesvej 2¹, Kbhvn. V. Kbh. a.
- Tardrup, Jette, Ved Amagerport 1,
Kbhvn. S.
- Toft, Marikka, Harreby, Fole. Had. a.
- Tómasdóttir, Herdís, Vidimel 29,
Reykjavík, Island.
- Østergaard, Anna Kathrine,
Gabøl. Had. a.
- Øxenbergt, Bente, Nørreby
pr. Bogense. Od. a.

Vinterskolen 1961–62

- Andersen, Erik, Enghavegård,
Guldbjerg. Od. a.
- Bach, Søren, Rosenvang, Nysted,
Lolland. Ma. a.
- Bennedsen, Nis Peter, Harris,
Bredebroy. Tø. a.
- Bertelsen, Ib, »Vidtskue«, Søften,
Hinnerup. År. a.
- Bjørn, Bjarne, Sommerfeldtsgate 57,
Tromsø, Norge.
- Bliksted, Bertel, Hologård, Frøstrup.
Thi. a.
- Bonefeld, Kresten, »Vestergård«,
Snogbæk, V. Sottrup. Søb. a.
- Christensen, Børge Preben, Farre st.
Ve. a.
- Christiansen, Peter, Todsbyl,
Bolderslev. Ab. a.
- Clausen, Jep, Lammetsbjerg, Løjt
Kirkeby. Ab. a.
- Cleaveland, Edwards H., box 147,
Halesite, Long Island, New York,
U.S.A.

- Fabricius, Egon, Bramdrup,
Simmersted. Had. a.
- Fischer, Holger Andresen, Tagkær,
Christiansfeld. Had. a.
- Frandsen, Martin, Ølstvad Kro,
Erslev, Hadsten. Ra. a.
- Good, Jørgen, Svenstrup, Als. Søbg. a.
- Hagelskær, Kaj Skodborg, »Ildsgård«,
Ilskov. Rgk. a.
- Hald, Jørgen, »Haldkærgård«,
Hallund, Brønderslev. Hj. a.
- Hammer, Vagn Nygaard, Strandby,
Jordløse. Od. a.
- Henrichsen, Carl Axel, Kongensgade
19, Nykøbing F. Ma. a.
- Holst, Kristian, »Nyborg«, Hjerm.
Rgk. a.
- Iversen, Hans, Elstrup, Guderup.
Søbg. a.
- Jensen, Børge Kunnerup, »Bakke-
gården«, Fogstrup, Them. Skbg. a.
- Jens Madsen, Møllevejen,
Strynø. Svbg. a.
- Jørgen Them, »Enghavegård«,
Høver, Galten. År. a.
- Niels Germann, Bramminge
Nygård, Bramminge. Ri. a.
- Jensen, Peter, Ottinggård, Barde,
Herning. Rgk. a.
- Jørgensen, Bjarne Bording, Snoghøj
efterskole, Fredericia. Ve. a.
- Kahl, Bertil, Brakegatan 18 ögnb,
Stockholm Ö, Sverige.
- Kamper, Torben Edvard, Pilehave-
gård, Våbensted, Saxkøbing. Ma. a.
- Karlsen, Karl, Stauning, Skjern.
Rgk. a.
- Knudsen, Jens Bergenhammer,
Tordenskjoldsgade 14, Slagelse.
So. a.
- Knud Valdemar, Damsbo,
Hjallese Hestehave, Hjallese,
Od. a.
- Kristensen, Karsten Fjord, Slotsgård,
Hørve. Ho. a.
- Peder, Sønderby, Holmsland,
Søndervig, Ringkøbing. Rgk. a.
- Larsen, Gerner, »Stenagergård«,
Nåby, Herlufmagle. Præ. a.
- Larsen, Jørgen Mogens, Ålsbogård,
Gelsted. Od. a.
- Lassen, Jes, Tastegård, Felsted. Åb. a.
- Linding, Helge Højvang, Horne,
Tistrup. Ri. a.
- Mc Elroy, Ralph Lee, 708 Louisiana,
Corpus Christi, Texas, U.S.A.
- Madsen, Aage Villefrance Beier,
Drost Pedersvej 9, Ribe. Ri. a.
- Hans Viggo, Rugbjerg,
Hovslund. Åb. a.
- Kristian, Horne, Tistrup. Ri. a.
- Markussen, Flemming, Sandvad
smedie, Jelling. Ve. a.
- Martinsen, Bent, Øster Morre, Tvis.
Rgk. a.
- Mogensen, Peter Clausen,
Strandgården, Hørve. Ho. a.
- Møller, Eigil Pagter, Birkebjerggård,
Helsing. Frb. a.
- Per, »Nordentoft«, Thisted.
Thi. a.
- Nielsen, Benny Kaltoft, Nebel,
Vorbasse. Ri. a.
- Erik A. S., Davidshøj, Bennebo,
Mørkøv. Ho. a.
- Finn, Hornsgård, Gram. Ri. a.
- Orla Skovbo, »Skovbo«,
Sønderskov. Hj. a.
- Vagn Kromann, »Nørgård«,
Tindbæk, Randers. Vib. a.
- Nørgaard, Magnus, Østergård, Gram.
Had. a.
- Olsen, Niels Ove, Dyrekærgård,
Tisvilde. Frb. a.
- Pedersen, Børge, Thuesbøl, Brørup.
Ri. a.
- Hans Søndergaard, Øster
Bundgård, Pandrup. Hj. a.
- Petersen, Bent, »Hesselgård«,
Langdeel, Augustenborg. Søbg. a.
- Erik Holger, Akskærgård,
Snoldelev, Hastrup. Ro. a.
- Hans W. Jessen, Bagsværd
Hovedg. 222, Bagsværd. Kbh.s a.
- Jens Peter, Baså, V. Sottrup.
Søbg. a.
- Svend Erik, Skørpinge,
Flakkebjerg. So. a.

- Pinholt, Tage, »Galsgård«,
Bøvlingbjerg. Rgk. a.
- Poulsen, Hans Odde, Hansesodde,
Fåborg. Svb. a.
- Rasmussen, Egon Mygind, Ranke-
gård, Blanke. Od. a.
- Jens *Andreas*, Østbygård,
Lystrup, Vivild. Ra. a.
- Jens Peter Ladegård,
Flemminggård, Flemming.
Skbg. a.
- Ravn, Laurids, »Bramhøjgård«,
Frørup, Christiansfeld. Had. a.
- Sellebjerg, Henning R., Skydebjerg,
Årup. Od. a.
- Sigursteinsson, Marteinn S.,
Laugarnesveg 108, Reykjavik, Island.
- Simonsen, Søren Nielsen Krab,
»Mosegård«, Gram. Had. a.
- Sørensen, Ejgil Holst, Hyldegård,
Gladsaxevej 219, Søborg. Kbhs. a.
- Holger Vad, »Ralmsgård«,
Sig. Ri. a.
- Therkelsen, Vagn, »Skovly«, Haurum,
Flemming. Skbg. a.
- Thomsen, Allan, Møllevej 9,
Skelskør. So. a.
- Troelsen, Orla, »Møllevang«,
Smidstrup, Fredericia. Ve. a.
- Volf, Ejvind, »Møllegården«,
Svenstrup, Als. Søbg. a.
- Weihe, Joen Peter, Søldarfjörður,
Föroyar.
- Zachariasen, Jogvan, J. C. Svabos-
göta 7, Tórshavn, Föroyar.
- Andersen, Else *Bolette* Rostgaard,
»Lausgård«, Københoved, Skodborg.
Had. a.
- Bagger, Ingeborg Dissing, Ferritslev
friskole, Ferritslev, Fyn. Od. a.
- Berbüsse Hildegard, Bahnhofstrasse 64,
Beverungen/Weser, Tyskland.
- Björge, *Eva* Cecilie, Arnoldus,
Reimersgt. 10, Bergen, Norge.
- Bruun, Else Cecilie, Marielund,
Folding, Brørup. Ri. a.
- Bugge, Anne Marie, Carit Etlarsvej
5 st., København V. Kbhs. a.
- Callesen, Kirsten, Brobøl, Avnbøl.
Søbg. a.
- Christensen, Anna Marie, Skodborg-
skov, Skodborg J. Had. a.
- Signe, Vadgård, Biersted. Al. a.
- Dahl, Turid Marie, Østtorpskogen,
Rokke, Halden, Østfold, Norge.
- Damgård, Else Jensen, Grunnet,
Agttrupskov, Sdr. Bjært. Ve. a.
- Eskjær Birgit, Sødingle, Ringe. Svb. a.
- Godsk, Anne Grethe, Langegård,
Lyby. Vib. a.
- Grunnan, Kirsten, Otto Sverdrupsveg
10, Steinkjer, Nord Trøndelag,
Norge.
- Hansen, Lis, Holger Danskesvej 27 A⁵,
København F.
- Marie Land, Åle præstegård,
Åle. Skbg. a.
- Hanssen, Trulte, Ogdalsveien 43,
Steinkjer, Nord Trøndelag, Norge.
- Haugstrup Jensen, Hanne, Askovvej 10,
Vejen. Ri. a.
- Have, Aase, Moltrupvej 85,
Haderslev. Had. a.
- Henriksen, Lilly, Nyby, Brørup. Ri. a.
- Hinrichsen, Kirsten, Bodum, Åbenrå.
Åb. a.
- Holst, Ingrid, Sdr. Brarup, Bahnhof-
strasse 66, Angel, Sydslesvig.
- Jakobsen, Herdis, Skovgård, Hjerting,
Rødding. Had. a.
- Jensen, Gudrun, »Sundbygård«,
Sundby, Mors. Thi. a.
- Herdis, Frankerup, Flakkebjerg.
So. a.
- Ingelise Møller, Skanderborg-
vej 30, Ry. Skbg. a.
- Jytte Horn, Svendsgade 20²,
Vejle. Ve. a.
- Karen, Engelsholm Mk.,
Bredsten. Ve. a.
- Johansen, Elisabeth Moos,
Vejrupsgade 28, Kolding. Ve. a.
- Jørgensen, Inga, Gelsted, Tårup. Od. a.
- Kamp Ane Marie, Lille Nobjerg, No.
Rgk. a.
- Knudsen, Lilli, Holger Danskesvej 29B,
København F.

- Larsen, Gerda Elisabeth, Høgerslund,
Dronninglund. Hj. a.
- Laustsen, Margit, »Nordbjerggård«,
Krusbjerg, Ølgod. Ri. a.
- Ludvigsen, Anne Marie, Gøtterup,
Bevtoft. Had. a.
- Lydiksen, Bodil Rostgård, »Agertoft«,
Københoved, Skodborg J. Had. a.
- Madsen, Bente Bernt, Kohavegård,
Kværndrup. Svb. a.
- Laura, Skodborgskov,
Skodborg J. Had. a.
- Matthiesen, Ingrid, Ny Karlsvrå,
Tinglev. Tø. a.
- Mortensen, Jytte Cecilie, Unnerup-
gård, Vejby. Frb. a.
- Lilly, »Lillebækgård«,
Kastrup, Gram. Had. a.
- Nielsen, Birthe Kjær, Støttrup,
Farsø. Ål. a.
- Hanne, Tranevej 17,
Odense. Od. a.
- Karen Margrethe, Bjerndrup,
Sommersted. Had. a.
- Kirsten S. Hoffmann, Engels-
holm Mk., Bredsten. Ve. a.
- Nyboe, Else Birthe, Damsten,
Stenløse. Frb. a.
- Offersen, Elisabeth, Meltoft,
Hosager, Holstebro. Rgk. a.
- Olesen, Lissy, »Skovly«, Taps. Had. a.
- Olsen, Hanne Lindhardt, Færgevej
103¹, Frederikssund. Frb. a.
- Ospenes, Hildegunn Wagner, Hol i
Tjeldsund, Nordland. Norge.
- Ottosen, Inge Laura, Nordkær,
Nørhalne, Vadum. Ål. a.
- Pálsdottir, Margrét, Drapuhlíð 10,
Reykjavík. Island.
- Pedersen, Birgitte Gregers, »Bøv-
linggård«, Kundby, Sandby. Ho. a.
- Elly, »Østerlund«, Ødsted,
Vejle. Ve. a.
- Elly Skaarup, Christinelund,
Gimlinge, Flakkebjerg. So. a.
- Elsebeth, A. S. Ørstedesvej
29, Viborg. Vib. a.
- Pedersen, Kirsten, »Knudsminde«,
Lindknud, Brørup. Ri. a.
- Petra, Højgård, Nørre
Vissing, Skanderborg. Skbg. a.
- Signe, Langsig, Lunde J. Ri. a.
- Petersen, Eli, Sminge, Resenbro.
Skbg. a.
- Hanne, Nygård, Tårup. Od. a.
- Vera Marie, Avnbøl. Åb. a.
- Pilgaard, Inger Marie, »Alders-
hvile«, Vesløs. Thi. a.
- Povlsen, Anna Marie, »Pensbjerg-
gård«, Galtrup, Erslev, Mors. Thi. a.
- Rasmussen, Karen, »Bondager-
gård«, Ferritslev, Fyn. Od. a.
- Ravn, Aase Fredsted, »Lerbjerggård«,
Københoved, Skodborg J. Had. a.
- Remmer, Frauke, Sosti/Flensborg,
Sydslesvig.
- Sander-Larsen, Kirsten, Arnkil-
gade 54, Sønderborg. Søbg. a.
- Schmidt, Anne, Bov, Padborg. Åb. a.
- Skov, Karen Skafte, Ry Hushold-
ningsskole, Ry. Skbg. a.
- Smedegaard, Gerda, »Vester Hjelm«,
Hover, Spjald. Rgk. a.
- Steffensen, Bodil Marie, Ålekiste-
vej 87² tv., Vanløse. København.
- Søberg, Bodil, Fausbjerg,
St. Nustrup. Had. a.
- Sønderby, Agnethe, »Klink«,
Grønbjerg. Rgk. a.
- Sørensen, Tally Lis, Engvej 4,
Vallensbæk, Glostrup. Kbhs. a.
- Thuesen, Valborg, Kathrinesminde,
Tyrstrup, Christiansfeld. Had. a.
- Toft, Inge, »Bondehøj«, Frøslev,
Nykøbing Mors. Thi. a.
- Trads, Bente, »Bianingsgård«,
Mejlby, Arden. Ål. a.
- Trier Hansen, Bente, »Mosevang«,
Vallekilde. Ho. a.
- Vestergaard, Ellen, Vester Knakker
Dybe, Bonnet. Rgk. a.
- Wilhelmsen, Marie, Vibækgård,
Sønderborg. Søbg. a.
- Østergård, Ingeborg, »Boygård«,
Københoved, Skodborg J. Had. a.

Indhold

GRUNDTVIG OG FOLKET	3
HJEMLIGT OG FREMMED	9
ET SØNDERJYSK PROBLEM	17
TRE HØJSKOLEBILLEDER	22
UDSIGT MOD ÅSEN	22
TROLDSPEJLET	35
OM DET MEST MODERNE	40
DEN KOMMUNISTISKE UDFORDRING	44
MINDEORD	50
SKOLEÅRET 1960—61	52
ELEVFORENINGEN	67
LANDSELEVFORENINGEN	67
BREVE OG BRUDSTYKKER	69
MEDDELELSER	71
ELEVLISTEN	75

Billederne

J. Th. Lundbye: Grundtvig taler på Borchs Kollegium 1843	3
Hærvejen ved Nr. Snede, fot.	9
Hamborg portlåde, almuevignet	16
Axel Poulsen: Chr. X rider over grænsen i 1920, træskærerarbejde	17
Vignet fra tidsskriftet »Front og Bro«	21
Erik Henningsen: På Askov Højskole 1902, maleri på Frb. Slot	22
Joakim Skovgaard: Ernst Trier holder foredrag på Vallekilde, tegning på Frb. Slot	24
Foto, »Nordisk Studiehold«, sommeren 1961	27
Slåenbær, vignet af Emil Petersen	27
Emil Petersen: Stue i gården Skaga, Gol, Norge. Træsnit	28
Emil Petersen: Gammel gård i Gol, Hallingdal. Træsnit	31
Fra skuespillet »Næsehornet«, udl. af Alléscenen, fot. Mydtskov	35
Blomstervignet, Henri Matisse	39
Paul Klee: Over og opad! Tegning 1931	40
Lenin taler i 1917, udl. SSSR's ambassade	44
Foto af forstander Ernst J. Borup, udl. Kbh.s Højskoleforening	51
Kors-vignet, J. R. Hedegaard	51
Emil Petersen: April — Arresø, tegning	52
Foto fra 1911 af »8 dage på højskole«, udl. Kbh.s Højskoleforening	64
Vinterfotografi fra Helgeland i Nordnorge, fot. Helgar	71
Emil Petersen: Måne over høstakke, tegning	74
Desuden en række fotos fra skoleåret, navnlig ved fot. Ernst Løkke, Tønder.	

